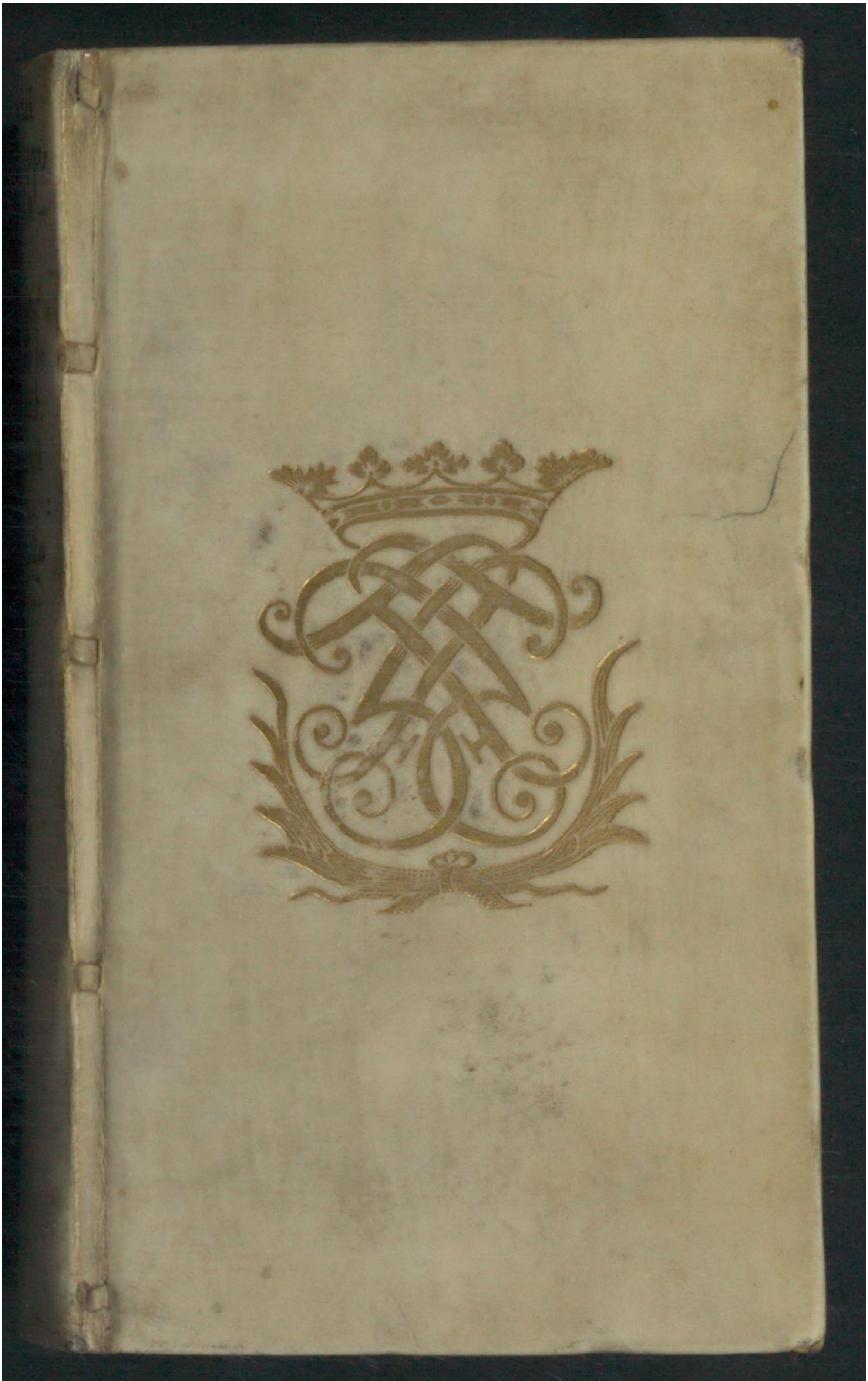
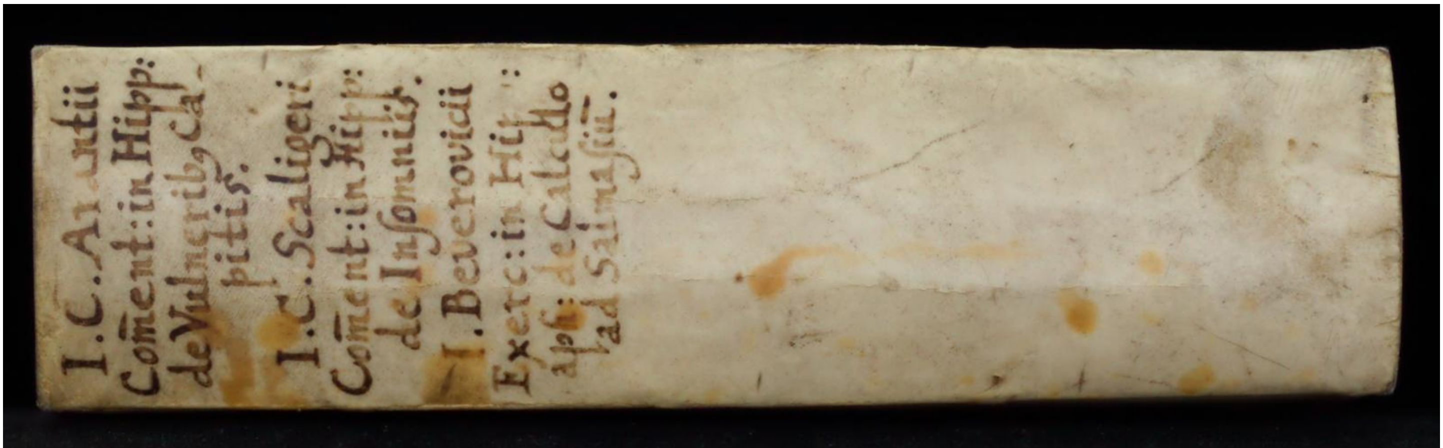

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [1]

JULII CÆSARIS
Scaligeri
Viri Clariſſimi

In Librum
DE INSOMNIIS
HIPPOCRATIS
COMMENTARIUS
Auctus nunc & recognitus.

AMSTELÆDAMI,

Sumptibus JOANNIS RAVESTEINII.
CIↃ IↃC LVIII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

R. CONSTANTINUS.

Ἧ. θέμις ἠδ᾽ ὁσίη πανδημεὶ μητιάασθαι
Πᾶσαν ἀληθείην· νέμεσις δὲ φθόνος τε κ᾽ ἀπέστω.
Ἔστι παλαισμοσύνη μακαρείταις μορμολυκειῶν.
Τίς γὰρ, ὅτι μὴ ἄφρων, οἰχομένοισι μεγαίροι;
Οὗτος ὁ Σκαλανὸς καὶ τοὔνομα καὶ τὸ ἐπίκλην
Ὡς Καῖσαρ πρότερος δὴ, ὃς ἀοίδιμος ἔπλετο πάντῃ
Ἣν διὰ ἠνορέην ἀρετήν τε ὑπείροχον ἄλλων·
Οὗτος ὁ Σκαλανὸς δὲ μετέπρεπεν ἰδμοσύνῃσι,
Ζωὸς ἐὼν, πᾶσιν· πάντας τ᾽ ἀπεκαίνυτο τέχνῃ
Μουσάων, ὃς ἀοιδὸς ἔην μελίγηρυς, ὁ καίπερ
Πάντας ἀκεστορίῃ πέρι, καὶ σοφίῃ ἐκέκαστο.
Μάρτυρές εἰσιν ἐμοὶ συντάγματα σιγαλόεντα
Καὶ τόσα τῷ πλήθει, ἄλλος δ᾽ ὅσα μηδέ τις ἀνὴρ
Τεύξει πολυμαθίῃ κ᾽ εἰδυίῃσι πραπίδεσσιν.
Τίς χρεὼ πολλὰ λέγειν; Δημόκριτος ὥσπερ, ἔην γε
Παντοδαπής. Αὐτὰρ γεινήσας ἀγλαὰ τέκνα,
Σύλβιον ἐν πρώτοις παρβώϊον αἶνον ἑλόντα,
Τέθνηκεν δ᾽ ὁ γέρων σοφός· ἐς τέλος ὀλβιοδαίμων
Εὐσεβίην ἐπέεσσι καὶ ἔργοις ὡμολόγησεν.

Iulius Cæſar Scaliger

Joanni Aleſmio Senatori Burdigalenſi, S.

QUas olim tibi miſeram mearum primitias lucubrationum ex eo medicinæ cultu, qui affinis eſt naturalium diſceptationum, nuper ab optimo viro atque doctiſſimo Jano Maumontio appellatus eas ut reviſerem, feci, nec tam neceſſariò quàm libenter: nempe magis ut amico meo ſummo, ac de me optimè merito gratificarer, quàm quòd in illo quicquam meminiſſem obnoxium accuratiori caſtigationi. Si quid tamen labeculæ vel incuria noſtra, quæ toti humanæ ſpeciei perquàm eſt familiaris, vel librariorum negligentia aſperſum eſſet: imò verò etiam ſi quid non eſſet, tamen quoniam ipſe eſſe ſuſpicaretur, petebat ut recenti opera liceret ſibi ſecuriore animo hanc typographis mandare novam editionem. Mihi ergo quæ hoc longo lectionis uſu, frequentique rerum exercitatione digna viſa fuerant, eorum ad formam direxi pauca: cætera verò, ita uti erant, relicta ſunt. partim quòd nullo modo contemnenda videbantur: partim ut & tu, & ſtudioſi omnes ex illorum priorum atque horum poſteriorum comparatione cogno-

ſceretis, ecquid in probando & repudiando judicii maturior ætas attuliſſet. Hunc verò librum qui ſemper tuus fuerit, ut in nova editione ad alterius nomen recentiorum more transferretur, neutiquam tuis virtutibus, meáque tuorum erga meos memoria beneficiorum, denique ſanctiſſimo amicitiæ noſtræ jure, dignum arbitratus ſum: Neque exiſtimavi liberos meos ſemel adoptatos, toties tot in alienas familias tranſcriptos ullo vel ſuo, vel meo merito pati capitis diminutionem. Sed tamen viri illi doctiſſimi atque optimi ſuas quoque habent, quas foveant rationes. Quamobrem mihi illos, neque de eo quod factum eſt jam admonendi jus, neque de eo quod jure tuentur, objurgandi ullus eſt relictus locus. Sed illa unica ratio, qua mihi perſuadeam ſatis eſſe, ſi officiorum continuatione conſtantis animi retineam opinionem, quam gratiſſimo ac fortiſſimo cuique viro eſſe oportet in prima commendatione. Vale.

JULII

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

JULII CÆSARIS SCALIGERI
Præfatio in Librum
DE INSOMNIIS HIPPOCRATIS,

Ad Joannem Aleſmium regium Conſiliarium in ſupremo Senatu Burdigalenſi.

FRequentium ac diuturnorum erga nos tum magnitudo, tum memoria officiorum tuorum, Joannes Aleſmi, tantum potuit: ut non ſolum me non ingratum oſtenderet, ſed etiam faceret audacem. Neque enim debuit tantarum ſplendor virtutum, quarum præſidiis muniremur, carere debitis laudibus, cujus merita recompenſari nequirent. Neque potuit tam inſignis animi tui vis quicquam efficere, quod vel moderatiſſimum quenquam non excitaret. Quare cum propter excellentem noſtri ſeculi perverſitatem, quæ jam omnia penè verera ſtudia aut ſubverterat, aut etiam damnaverat, collegiſſem me, mihi ut viverem: & ſuppuderet, ſi poſteritas nunc vixiſſe reſciret aliquando, aut ab omnibus penè diſſentientem, id quod eſſet fortunæ perditiſſimæ: aut fruſtra ambitioſum, quod erat animi infelicis: tu virtute tua cum imbuiſti me iis exemplis, quibus non pœniteret me extitiſſe: tum beneficiis affectum impuliſti, ut aliquid ſaperem, quod ab ſtudiis tuis non abhorreret. Nam qui primas civilis ſapientiæ tibi partes comparaſſes, Philoſophiam, aliáque veræ vitæ ornamenta non contempſiſſes, nomen noſtrum dignitate tua illuſtraſſes, opes autho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ritate auxiſſes : is mihi viſus es, cujus authoritati eædem opes, dignitati nomen, Philoſophiæ noſtræ decora ſapientiæ deberentur. Igitur cùm è ſeceſſu quodam mentis in hanc quaſi rempubl. me deintegro retuliſſem, deponendum in ſinu tuo metum illum exiſtimavi, quem in Philoſophiæ luctu valde ſanè metueram : ne tanta in vivendi licentia, ac potius libidinum dominatu, futurus eſſem ſuperſtes integriorum literarum. Nam cui placebimus, Aleſmi? aut quis nobis favebit iſtorum, quorum in manibus, atque utinam verò in manibus, non etiam toto in pectore, ſolus aut Lucianus, aut Ariſtophanes eſt? Non tam hercule propter orationem, cujus nitorem aut æmulari neſciant, aut nequeant imitari, quàm propter acerbitatem ſententiarum : ſi modò ſententiæ eæ, ac non venena ſint vocanda. Quorum igitur impietatem imitentur, eorum exitum non exhorreſcere? Nimis ſecurè vivimus hodie, atque adeò otioſè, ne dicam ſolutè, mi Aleſmi. Hanc vocamus libertatem. Quæ ſi ita eſt, malim equidem me quidvis eſſe belluæ, cui ſanè liceat ſine criminis objectione, quod nobis propter hominis nomen ſaltem non licet, & facimus tamen. Ac quanquam nonnullis per ignaviam vitam trahere videbamur, propterea quòd procul à Republ. & partibus animum abduxeramus : nobiſcum tamen eramus nos, nec ſoli, nec penitus non ſoli, ut ſine contentione horum temporum ſervitutem declinaremus. Itaque difficillima in re cum univerſam intelligentiæ meæ vim excuterem, in periculoſiſſima, optimum quenque exitum exoptarem : in perditiſſima, peſſimum expectarem : quòd efficere nequibam, ut iſtis quicquam perſuaderem, omiſi. Nam eorum inanitatem, qui nullam haberem orationem qua explerem, ſilentio præteribam : ſed eo ſilentio, quod apparatum eſſet ad ſuiipſius aliquando reddendum rationem. Etenim quæ tempora ad illorum conjurationes atque potentiam colendam ponere cæteri cogerentur, ego clandeſtina opera ad Philoſophiam transmittebam. Quid enim præterea facerem, cum nemo

inter-

interveniret huic meæ calamitati, quæ me in illud quaſi exilium quoddam abdidiſſet: cujus ego præſidio ad hanc culpam ſuſtinendam confirmarer? Atque nunc quoque de metu illorum languerem, vel etiam jacerem, Aleſmi, niſi veſtrum aliquot authoritas ſubveniſſet mihi. Quorum conſiliorum ſumma illa extitit: cum tantopere ſibi placerent illi, ut hæc noſtra deſpicatui haberent: neutiquam fraudi futurum nobis, ſi inter tot tantóſque tractus ingeniorum mihi quoque aliquod famæ ſpatium conſtituerem: ut non jam diſſimulatione, ſed apertis judiciis animi mei priſtinum tenerem inſtitutum. Erant mihi tum plurima ac præclariſſima in manibus monumenta: ea protuli ac produxi nomine meo. Ibi iſtis frigere ac torpere animus: hærere vox: diſſimulationem, qua maximè cum valent, tum regnant, non poſſe tegere. Mutavi conſilium: iiſdem eodem tempore, aliorum nomine, quos nolo nunc appellare, oſtendi nonnulla haud paulò deteriora. Illi illico obſtupeſcere: dejerare, nihil politius, aut abſolutius excogitari potuiſſe. Senſi hominum animos non nunc hoc primùm ſapere ac niti, ut æquales ſuos pro potioribus nolint agnoſcere. Inter cætera, librum De inſomniis, Hippocratis, Latinum factum, atque auctum commentariis commonſtravi. Rogant cujus ſint operæ. Ego pro me tunc ſatis officioſè ubi plurimum eſſem mentitus, conjeci eos in ſtultiſſimam lætitiam. Quam tandem ut agnoſcant, mitto ad te Aleſmi, eum librum: non ut ſolent ii, qui aliquid dicant. Quid enim tibi, aut afferam, aut committam novi, quod tanto antea in teipſo non habeas perfectum? Sed eum uti emendes, qua opus eſt: vel totum, id ſi tuo judicio meritus ſit, atque ita ex mea dignitate videatur. Nam cum fuit periculoſum mihi, apud iſtos tractare alia ſtudia, quàm quæ ipſi amplectuntur: tum pene interierit nomen noſtrum, ſi hanc poſſint urgere occaſionem labefactandi propoſiti mei. Atque illud quoque me profectò plurimum movebat, qui homines verba vetera, Latina, proba, in religionem noſtram, cui uni ſe ſuáque omnia

mnia devoviſſe videri volunt, recepta aboleverant, alia ſubſtituerant: quid his quæ ipſi damnant, monumentis facturi ſint, ſi quid extra ſuum Ciceronem deprehendent? Verùm pro Cicerone quid egerimus, quæ odii, atque invidentiæ tela paſſi ſumus: quos temeritatis impetus obſtinatè exceperimus, fortiſſimè retardarimus, jam vulgò ſciunt: pro me verò etiam Cicero ſentiat, ſi hæc, quæ ſum locutus loquatur ipſe. Neque verò mirum eſt: hæc fœdiſſimi otii mancipia obtrectare verborum laudi, qui res contemnant ipſas. Sed tu qui tam judicii nobilitate, quàm morum integritate præditus non ſolùm æquo animo audis ab aliis, ſed etiam libenti docere potes Philoſophiam: & hæc ſcripta cum forenſibus noſtris comparabis, & veniam non modò dabis mihi, verumetiam petes pro verbis ipſis. Quorum verborum pudor quantus eſt, ut in alienas ſedes non invadant: tanta eſt fortitudo, ut de ſuis ſeſe dejici non patiantur. Tibi ſeſe dant, tibi loquuntur, non ut doceare, ſed ut alios doceas hoc, Nos etiam ab iſtis contentioſis Diſputatoribus intelligi voluiſſe, ut doceremur.

JULII

JULII CÆSARIS SCALIGERI

In librum Hippocratis, De INSOMNIIS, COMMENTARIUS.

SUbjectum hujus libri, homo eſt: finis, ſanitas: ratio formalis, præſervatio: modus præſervationis, præcognitio valetudinis humanæ, quod Prognoſticon Græci vocant. Via & ratio indagandæ præcognitionis (quam Methodum illi nominant) eſt à poſteriori, ſcilicet per ſigna, quippe à ſomniis: quare libri titulus is fuit, De ſomniis. Per ea enim agnoſcit Hippocrates humanam valetudinem, ut præſervetur. Igitur non rectè fecit Calvus, qui cum additamento ſic inſcripſit, De languentium ſomniis. Maxima enim libri pars oſtendit imminentes, non factos morbos. Languor namque ſi indicatur futurus: nondum eſt. Ex his ſatis conſtat, librum hunc referri ad illam Medicinæ contemplationem, quæ ob ſervanda corpora comparatur. Methodi rationem aſſignat ipſe: Quoniam, inquit, anima ſoluta corporis functionibus per ſomnum, ſibiipſi reſtituta: hoc eſt divinis principiis, quibus eſt conſtituta, cohæret:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

trahítque inde ſimilitudinem, quam per viſionem repræſentet, conjungens originem ſuam illam cæleſtem ab ipſis mundi elementis cum fini ſuo: qui eſt hominem informare. Eſt enim anima, media natura quædam, inter æternas res & corruptibiles. Media verò ſic pote, neque alio modo ipſa quidem æterna eſt, at corruptibilibus conjuncta, duo extrema, quaſi ſequeſtra, ſuo complectens nexu. Si igitur ſoluta, non quidem corpore, ſed corporis brutis officiis: puta ambulandi, ſedendi, currendi: quaſi in receſſum quendam, ac potius portum ex his ſubducta tempeſtatibus, tota ſibi ſua eſt. Cognoſcit quæ intus ſunt, in corpore ſcilicet. Ibi tum quibuſdam quaſi coloribus, figuríſque ac quantitatibus pingitur earum rerum, quas intus nacta eſt. Quare his affectionibus ſatis opportunè ſtatum corporis explicat. Id quod Hippocrates ipſe ſibi in tertio De ratione victus aſſentiens, repetit: Quibus, inquit, corpus afficitur, ea clauſis oculis videt animus: ac jam in eo eſt, ut ægrotet. quod malum ex proximis percipitur indiciis. Quæ res cùm à ſapientibus perpenderetur: non ſolùm ab hoc divino viro, Galenóque, atque aliis compluribus tractata eſt ita, ut ad rem medicam accommodaretur: verùm etiam eò progreſſi ſunt, ut divinitatem quandam quoque profiterentur. Quod ut amplius cognoſcamus: quid ſit ſomnium, quótque ejus genera, ac potiùs modi, cenſeantur, intelligendum eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Ac quanquam omiſit Hippocrates definitionem: quid ipſum tamen eſſet, non omninò omiſit. cùm recipere, colligeréque dixit animam in ſe ipſam. Nos autem è Philoſophia accipiamus. Ariſtoteles ſomnium non ſolùm eorum quæ intelligerentur, dixit eſſe repræſentationem, ſed etiam quæ ſenſu perciperentur: propterea quòd in ſomniis ita verſemur, quaſi cùm videmus vigilantes, aut audimus, aut tangimus. Quæ evenire ſanè non queant, niſi ſenſuum vis interior aliquid afferat momenti. Itaque refert omnia hæc ad communem ſenſum: cujus facultas intus communis una, ſecundum inſtrumenta ac poteſtates foris multiplicatur. Quod quum legerent recentiores, qui legendo ut omnia colligant, quàm judicando ut eligant, ſunt attentiores, ut ſenſibus rectè attribuêre, ita falſò ſuſtulêre ab intellectione. At multa ſunt opera intellectus in ſomniis: ratiocinatio, diſceptatio, conſilium, deliberatio, etjam poëticæ exercitationes non pœnitendæ. Tum hîc Hippocrates ea proponit, quæ ad intellectum pertineant: veluti cùm vult ab anima inirirationem curſuum ſtellarum, atque alia talia. Ergò ex Ariſtotelis ſententia intelligemus ab extimis officiis ſenſus quieſcere: intus autem non ita: hoc autem vero in ſomno. nam eſt modus quidam ſomni imperfectus, ac quaſi dimidiatus, quum aut ipſi loquimur, aut etiam rogati reſpondemus, ſurgimus, ambulamus. Cujus rei rationem reddit Ariſtoteles in quinto De generatione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Animalium. Somniorum autem rationem ad hunc modum conſtare aſſentietur, qui meminerit animam eſſe totam, & in toto, & in quavis parte. Quare nihil impedimento eſt, quin & intelligat, & ſentiat, aut quaſi ſentiat: ambulet, aut quaſi ambulet. Animæ nanque ad multa officia, pro inſtrumentis, ſpiritus ſunt: voco ſpiritus vulgi more, tenuiores ſanguinis partes quæ aliis atque aliis delegatæ locis, obeunt munus quæque ſuum. Omitto nunc vehiculum illud cæleſte, quod tanquam ſedes quædam animi ab Ariſtotele homini attributum eſt. Sive igitur vehiculo, ſive inſtrumentis illis retracta in aditus ſuos, ſecum habet etiamnum motus priſtinos eorundem, ambulandi, ridendi, potandi, pugnandi, quibus motibus ita, uti antea, afficiatur: tum argumenta præbeat illorum expergefactis nobis: nec dubitabit, qui intelliget, ex vertigine voluntaria, aut aliuſmodi quum noſmet recipimus, quanquam ſedemus: tamen adhuc verſari videri nobis. Item à fluctuatione, quæ in ſalo, aut flumine fit, tametſi in terra conſtitiſti, tamen exiſtimes te vacillare. Sic rubras res ubi diutius intuemur, ad albas converſi, eas putamus prioribus concolores. quandoquidem reliquias eventorum receptas in ſpiritus circunferimus adhuc. Senſio enim receptio, ſive impreſſio eſt. Quamobrem viſa hæc, ſive audita, ſive alia per ſpeciem, cùm in ſenſibus inſedêre, atque in memoriæ theſauro ſeſe induêre, nocturnis appulſibus reddunt ſeſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ſe. Itaque & infantibus, quibus mens inconſtans eſt, & iis qui ſatagunt multarum rerum, item temulentis, atque helluonibus, aut nulla ſomnia, aut confuſa referuntur: propterea quod ſenſilium rerum imagines perplexæ inter ſe, haud aliter corrumpuntur, quàm cùm citiſſimis verſationibus rota circumducta, ibi nobis radii nulli percipiuntur. Quemadmodum ſi multos confundas ſonos, nullus tibi præcipuus erit: veluti is qui plures lapillos in ſtagnum demittit, efficiet ut circulornm orbes anfractus illos ſuos inter ſe impeditos conſultent. Habes etiam hiſtoriam. Herodotus in Melpomene ſcriptum reliquit, in terra Africa populos eſſe, qui ad Atlantem incolant, eos nulla ſomnia videre. Quam partem Plinius quoniam laxius eſt interpretatus, ejus verba ponam: λέγονται δὲ οὔτε ἔμψυχον οὐδὲν σιτέεσθαι, οὔτε ἐνύπνια ὁρᾷν. At Plinius videtur ſomnia concedere, ſed enim à noſtratibus quæ ſint diverſa. Sic enim in quinto ſcribit: Neque inſomnia viſunt, qualia reliqui mortales. Idem in decimo quum ſcribit, aliquos nunquam ſomniaſſe: ut addidit ex Ariſtotele letiferum eſſe iis, cùm primùm ſomnient, ita omiſit nomina ponere. At ponit Plutarchus in commentario quo veſtigat rationem deſitorum Oraculorum, Cleonem Daulienſem, idémque credi ſolitum de Thraſymede Hereenſe. Cauſam autem recentiores cùm aſcribunt corporis temperaturam, ſanè latam nimis ineunt viam. Quid enim in nobis fit, quod à concretione corporis

non proficiſcatur? Sed ita accipiendum eſt, ſpirituum torpore, aut hebetudine fieri, aut tenuitate, aut lubricitate, ita ut ſpiritus illico ſolvantur. Exemplum addendum eſt: Si puer arrideat, ſtatim ubi deſtitit, rugas diducit, vultus ſubſidet. ſi ætate provectiore rideamus, etiam abſoluto cachinno diutius ridibundus vultus perſeverat. Sed & Plinius multis in locis quæ tollant inſomnia, quæve levent, oſtendit: ſicuti contrà, tum ipſe tum Dioſcorides, quæ efficiant lymphatica, mala, gravia, turbulenta. Sed iidem recentiores bis falluntur ſuper eadem re. Nam cùm ex decimo libro Plinii verba illa adducerent: Infantes ſtatim ſomniant. Et ex ſeptimo hiſtoriarum Ariſtotelis illa: Infantes ſomniare manifeſtum eſt, ſed ſerò memores fiunt imaginum. primùm, putarunt inter ſe eos eſſe contrarios: deinde fruſtrà conati ſunt conciliare. Nam neque inter ſe adverſantur: neque iſti recte diſſolvunt nodum ſic: ſi propriè loquamur non ſomniare infantes: ſi impropriè, ſomniare. At Ariſtoteles dicit, δῆλον eſſe ἐνυπνιαζόμενα τὰ βρέφη. Et Plinius addit, ſtatim: tantum abeſt, ut ſint contrarii. Sed duo adverbîa, Plinianum, ſtatim, & Ariſtotelicum ſerò: illud ad ſomnium, hoc ad memoriam refertur. Non potuit autem ab infantibus ipſis exploratum id habere Ariſtoteles: ſed collegit argumentum à potiori: nam ſi pueri non meminêre, tantominus infantes. His de cauſis ſomniorum genera alia alii deſcripſere: verùm omnes confuſo homines judicio: qui

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

quæ legiſſent, illico tranſcriberent: nihil apponerent de ſuo. Omiſſa igitur Macrobii, aliorúmque negligentia, ac præterea ineptiis Grammaticorum, ſic partiamur:

Ὄνειρος Græca vox ſomnium ſignificat, ſpecies illas ſcilicet, earúmque affectiones. Quam vocem priſci mortales à bene ominando fabricarunt. Ita enim dicebant, ὄνομαι ἐρῶν. Nam conciſum fuit ὄναρ. Noſtra vox ſimplicior, ſomnium: quaſi quod ſomni eſſet proprium. Græca & ipſa, ὕπνος: unde ἐνύπνιον, quod & nos inſomnium. hæ appellationes univerſum ambitum ſomniorum communi ſignificatu amplectuntur. Unde Ariſtoteles εὐθυόνειρον vocat eum, qui probioribus utitur ſomniis: quoniam ſunt etiam σκολιόνειροι, ſive ψευδειόνειροι. Eſt igitur generis vox, quæ in boni malíve diſtrahi poſſit differentias. Neque enim verum eſt quod ajunt, inſomnium non eſſe niſi cùm is qui ſomniat, putat ſe videre vera. Nam neque ratio nominis petit, ut huc coarctetur: neque aut Cicero aut alii aliter ſunt locuti.

Fit autem ſomnium, aut quo diximus modo, per eas ſpecies quæ in animam receptæ ſunt: aut per principia divinitatis, ejúſque cæleſtes cognationes. Ac primo quidem capite duobus fit modis: Aut enim εὐθυόνειρος eſt, aut σκολιόνειρος εὐθυόνειρος, cùm ſpecies, uti ſunt, ita ſeſe offerunt. Fit autem hoc à tribus cauſis. Aliquando ex animæ affectionibus, cura, metu, odio, lætitia: ut quod quis exercuerit interdiu, per quietem quum videt.

videt. Interdum ex corporis affectibus, puta ebrietate, inedia, pugna. Nonnunquam pro modo fortunarum, ab eventis: veluti, divitiis, paupertate, exilio. Hujus generis eſt, cùm dormire ſomniamus. Ipſa enim anima tunc in ſeipſam reflexa, contemplatur corpus dormiens. Hoc totum genus ἐνύπνιον Græci vocant: propterea quod ut in re fuiſſet, ita ἐν τῷ ὕπνῳ re poneretur. Quare hæc partim Phyſica dicuntur, ea ſcilicet quæ rerum naturam quaſi evocant, atque ei hærent: veluti cùm ignem ſuo motu atque calore, terram ſuo ſtatu atque frigore ſomniamus. Partim ſyncramatica, cùm res naturales, non ſuapte natura, ſed ex temperatura ſomniamus. Bilioſus enim aquam calidam videbit tangétque in ſomnis. Hæc autem à recentioribus minus probè ſunt explicata.

Σκηλιόνειρος autem evenit, ubi formæ prodeunt terrificæ. Quapropter ſæpenumero contingit neque pleno ſomno, neque vera vigilia fieri. Nam cùm intus agitatio eſt, quieſcere verè non permittit. Itaque contingit quod in tremore. Nam omnis nimium cùm tollis, vis nititur ſurſum, contra premit pondus. ita tremor fit, ubi neque vera quies, neque ſimplex motus eſt. Tunc gemunt, loquuntur, reſpondent, ut diximus, ſtupidi conſiſtunt. Hæc Græcorum nonnulli phantaſmata appellare maluêre, nihilo prudentius cogentes magni vocem ſignificatus, in anguſtum: id quod etiam fecerant, cùm ἐνύπνιον ad certam ſpeciem adigerent. eo no-

mine

mine utitur Theocritus in Piſcatoribus.

Alterum caput eſt, cùm defecata anima, per ſe ipſa agitat, aut per agnationes: puta dæmonas, cæteràque id genus, quæ à Plotino, Proclo, Jamblicho prodita ſunt. Hoc vocant ὕπαρ Græci: unde noſter ſopor: propterea quòd corpus penè mortuum eſt, in anima totus homo conſtitutus, atque ipſa in ſeſe reducta, recepta, collecta. Ejus vocabuli originem & cauſam intelligamus: quoniam res vera ſubſit: ὅτι τὸ ὂν ὄντως ὑπεστι. Homerus in undeviceſimo Ulyſſeæ, ὕπαρ, non ὄναρ eſſe dicit: non quòd res ipſa viſa eſſet, ſed quòd vera portenderent rerum imagines. Nam aquilam Ulyſſi comparat: anſeres autem procis. Theocritus in Europa pro vera viſione. τὸ γὰρ ὡς ὕπαρ εἶδεν ὄνειρον. Ita Cicero multa narrat in libro De Divinatione primo: & Socrates apud Platonem Critoni recitat ſomnium, quo verum prævidit. Alia præterea multa habeas non ſolùm ex Valerio Maximo, ſed etiam ab eodem M. Tullio in primo De Natura Deorum. Galenus quoque nonnihil experientiæ nocturnis per quietem præceptionibus ſibi partum ſcribit. Et Ariſtides Orator dicitur curatus ſomniorum indicatione. Jamblichius in libro De arcanis initiis, memoriæ prodidit, ægrotos ſomniorum integumentis captare curationes conſueviſſe: Strabo in octavo, adverſa affectos valetudine in Epidaurici Æſculapii templo pernoctare ſolitos. Hoc genus etiam ὅραμα vocitarunt; quaſi dicas, viſionem: perinde at-

que ſenſu ipſo vero percipias : nihilominus quàm cùm vigilares. Herodotus cùm alibi, tùm in Terpſichore appellat ſemel atque iterum, ὄψιν ἐνύπνιον, pro eo quòd ad hanc divinitatem pertineret. alii autem φάσμα : quo nomine inſcripta eſſet vetus Menandri fabula. & qua voce utitur Theſſalus Hippocratis filius in legatione, ad ſenſum eundem hunc : & Plutarchus in libro De Socratis dæmonio : ita pro numinum viſione in ea epiſtola, quæ circumfertur Hippocratis nomine ad Philopomenem, & Theocritus in Europa. Quare etiam extra ſomnum uſurparunt veteres pro re vera. Inter quos Sophocles in Electra, Herodotus in Erato, & in Melpomene; atque etiam alibi pro viſu miraculi ponit. Hoc genus ſomnii tripliciter accipitur. Aut enim præſentem oſtendit rem, ut apud divinum Poëtam, Hector Æneæ : aut præteritam, ut Eliſæ Sichæus : aut futuram, ut Anchiſes Æneæ. ea pars χρηματισμὸς à Græcis, à noſtris divinatio appellatur : fitque modis aliis multis. Aut enim per gryphos ſive ænigmata : ut cùm ſatyrum ſomniavit Alexander, interpretatus eſt, Tyro ſeſe urbe potiturum : diviſo verbo ſic ſcilicet, σὰ Τύρος. Aut per rerum ſimilitudinem : ut Polycrates Tyrannus Samiorum : ſuſpendio enim, ſomni perſolvit fidem. Nugatores Magi hanc divinitatem etiam per gemmas conciliari poſſe prodidêre. unam appellant Eumetridem : alteram Hammonis cornu : ut omittam ſiniſtrum chamæleontis harmum. eum enim ridiculum citius quàm admi-

admirabilem reddidit Democritus: qui ejus vi prodiderit, poſſe quæ quibus velis ſomnia mittere, nedum tibi repræſentare. Hac ratione partim allegorica Græci vocarunt, propterea quòd aliorſum agerent animum, quàm in re eſſet, atque ita interpretationis indigerent. partim theorematica, in quibus id quod eſt, perſpicimus. Ea ſomnia prædivina appellat Plinius in libro triceſimo ſeptimo. Quare allegorica referebant ad conjectores: quorum artem inſtituiſſe primus dicitur Amphictyon, ut eſt apud Plinium in libro ſeptimo hiſtoriæ naturalis.

Fit autem oraculum ſive divinatio, ob rem aut privatam aut publicam: ut cùm ſomniat Hecuba facem parere, publico malo fuit illud. Plautini Dæmonis ſuum ſibi privatum extitit. Cæſar viſus eſt ſibi per quietem matri ſuæ ſtuprum afferre: hoc cùm privatum fuit, tum publicum. Nam & ejus interfuit dominatio, & publico detrimento invaſit: quod etiam ſomnium demonſtrabat. Neque enim ſolùm ſubjecit ſibi terram, ſed turpiter ſubjecit. utrumque autem adhuc dividimus in alienum, & proprium. Poſſum enim & de meo privatim, & de aliena rep. ſomnium excipere. Verùm ridiculè addunt aliam affectionem. Cùm partiuntur in Generale, apponunt exemplum, Solem. Lunámque ſi quis deficere ſomniet: ineptè ſanè. Somniorum namque differentias intelligimus, non ab ſomniata re, ſed à fine ſortiri nomen. Etenim ſi uni portendat, privatum eſſe, ſi omnibus

publicum : Igitur à mundo ſomniato quare vocant generale, quod uni tantum deſtinari poſſit? At mundo univerſo quid evenit unquam è ſomniis noſtris? Præterea neutro modo Lunæ Solíſve ſomnium appelles generale. Nam neque univerſitas eſt Luna: neque ex ea quicquam præſcribitur univerſitati. Poſtremò generale minus eſt, quàm commune. Genus enim ſive gens, eſt in civili prudentia ambitus quidam certorum capitum ab uno proficiſcentium. unde apud Philoſophos id quod ſpecies complectitur, ductum eſt. At multa ſunt in Philoſophia quàm in uſu communi longè ampliora, quàm ut generis appellatione contineantur. Entis nanque nomen latius funditur, quàm generis. Sub voce quoque Reipublicæ multa ſunt genera: ſub nomine Provinciæ multæ gentes comprehenduntur. Sic communis lux eſt, generalis non eſt: Communis mundus, non generalis. Sed more ſuo Grammatici plus laboris afferunt ad refellendum, quàm boni quod ediſcamus.

Hæc ſunt genera ſive modi differentiæ, affectiones ſomniorum: quorum ſignificationes atque judicia, quæ ad inſtitutum noſtrum pertinent, ob eas quas diximus rationes, non negat Ariſtoteles. Ait verò exactiſſimum ſomniorum judicem, indicémque futurum, qui rerum calleat ſimilitudines. At enimverò ex illis eventum ullum ſignificari portendíve neceſſariò, id ſanè negat. caſu aliquando accidiſſe aſſentitur: verùm nihilo certius,

tius,

tius, quàm cum Venus aut Canis in teſſeris jacitur. Videtur autem ipſe ſibi maximum afferre argumentum : Si à Deo ſunt ſomnia divinatoria, quare ſtolidis ſæpius eveniunt? Noluit meminiſſe vir ille divinus, ſtolidorum animum cum ipſo corpore minimam habere conjunctionem : Itaque eos nobis ſtolidos eſſe, hoc eſt foris: intus autem ipſos ſeorſum ſapere. nam ſi anima divina eſt, ergo quo tempore ſua erit, non corporis, divinationem illam redintegrabit. Plutarchus in libro De abolitis oraculis, vaticinia ex ſomniis fuiſſe oſtendit : reddíque ſolitas reſponſiones à vatibus ad Mopſi oraculum : qui vates ſtratis pellibus hoſtiarum incubarent, id quod de Fauni ſacrificio prodidit doctiſſimus Poëta. Averroës verò etiam ineptit. negat divinationem dari poſſe ab intellectu ſeparato. Sanè addit, Eum non cognoſcere materialia & individua, circa quæ fit divinatio : Eſſet enim, inquit, materialis. Qnantum verò errat ille, non ſemel. Etenim intellectus ille non cognoſcit per phantaſmata : ſed ſe ipſe utendo, videt omnia. Quid? nonne ille motor ille? ergo motum cognoſcit : ergo & rem motam. At omne quod movetur naturaliter, ex materia eſt. Item omnium rerum efficiens cauſa prima, intellectus ille eſt. Igitur materiæ quoque primæ author erit. Quomodo fecerit ſi non norit? Verum ille non mutatur, cognoſcendo mutationem: ſed cognoſcit ſe non mutari, quia eſt immutabilis : ſimul non mutatur, quia cognoſcit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ſe non mutari. nihil enim eſt prius, aut poſterius. Neque recipit cognitionem cognoſcendo: eſſet enim intellectus imperfectus: ſed ipſemet ſua, ſuíque cognitio eſt. Ad hæc, univerſalia in materia ſunt. ſunt euim unum in multis. Nam idearum figmenta non admittimus. Ergo ſi cognoſcit univerſalia, materialia quoque nota habebit. Dicet, Abſtrahere. igitur id quoque unde abſtrahit, cognitum ei erit. Reſpondebit, Cognoſcere abſtracta ſine abſtractióne. ſed non ſolvet. eorum nanque naturam ſi norit, noverit eſſe in materia. Poſtremò non negabit, omnia præter Deum modo quopiam compoſita eſſe: alia ex materia & forma, alia ex genere & differentia: quædam ex eſſe & eſſentia. ergo ſi hæc cognoſcet, ipſe quoque talis erit. quare Averroes cogetur negare, Deum quicquam feciſſe: quippe qui nihil intelligat. Hoc enim angebat hominem, intelligens, intellectum, intellectionem unum eſſe in intellectibus ſeparatis. Itaque ſi ſeparatus intellectus intelligit corruptibilia, ipſe ſit corruptibilis. Sed ille intellectus intelligit corruptibilia per ſeipſum, ut diximus, non per illa. Sic quoque intelligimus nos vacuum, per plenum: ficta, per vera. unde fit, ut animus noſter neque inanis, neque fictus ſit. Ita ille ſeſe iutelligendo, omnia facit: omnia movet: omnia eſt à ſe, non ab illis: quoniam illa ab ſe eſſe intelligit. Ejus enim perfectio eſt, nequire ſibi quicquam efficere aut idem, aut par, aut ſimile. Quare concludendum eſt: & à Deo

poſſe

poſſe ſomnia demitti, & ipſam animam repetita ſua divinitate, frui ea tantiſper poſſe, dum à corporis vinculis libera agitarit. Quibus rationibus moti religionis noſtræ primores, ipſique Platonici, à Deo eſſe proficiſcíque ſomnia poſſe profitentur. Inter quos Xenophon quoque in Sympoſio ſentit idem. inquit enim, *Σημαίνουσί μοι πέμποντες ἀγγέλους, φήμας, ἐνύπνια, καὶ οἰωνοῖς.* Et Herophilus *θεόπνευστα* ſomnia appellare ſolitus eſt quædam.

Animadvertemus id, à Calvo bis hunc eſſe tranſlatum Commentarium: quos, qui volet, conferet inter ſe: neque enim operam perdet. Sed jam Hippocratem latinè loquentem audiamus.

APOTELESMA PRIMUM.

Quæ per ſomnia conjici poſſunt, ſi quis nonota habeat: magnum ad omnia ſanè momentum ea conferre intelliget. Etenim anima, dum vigilat atque corpori vires adminiſtrat, in multa diſpertita loca, nequaquam vacat ſibi: ſed ſingulis corporis functionibus intenta eſt: quippe ipſis ſenſibus, auditui, viſui. tactui, ambulationi, actioni: omni denique cogitationi: ipſa verò pro ſe nihil agitat. Cùm verò quieſcit corpus, illa movetur: atque egrediens è corporis partibus, ſuo domici-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

lio continetur: ibi omnibus illius fungitur officiis. Corpus enim ſomno captum nihil ſentit. at ipſa vigilans cognoſcit: videnda videt: audienda audit: vadit, tangit, mœret: temporis momento ratiocinatur: ibíque in ſomnis tum ſua, tum corporis obit munera omnia. Si cui igitur recto hæc erunt comprehenſa judicio: ei magna ſapientiæ pars fuerit comparata.

CÆSAR.

Tractaturus ſomnia, oſtendit operæ neceſſitatem: dicítque poſſe conjici. Argumentum eſt à poſſibili, item ab uſu, & conſuetudine & modo: cum dicit, conjici. Deinde utilitatem ſtatuit: cùm dicit, ad omnia. Magna enim eſt pollicitatio. intelligit enim omne vitæ genus, tam civile, quàm quod ſpectet ad medicandi facultatem, propter diverſa, quæ diximus, genera ſomniorum. Hæc eſt πρότασις procœmii: in quo proponit rem, qua de agitur, non ſine captatione benevolentiæ, docilitatis, atque attentionis. Quod autem ad judicia ſpectat medicinæ, ſibi ipſe aſſentitur etiam in tertia ſectione letalium contagiorum: Ab inſomniis nanque, morborum & indicia ſumi, & judicia dari. Poſt hæc reddit rationem propoſitorum. Anima, inquit, vigilanti inſervit corpori: ſcilicet ad actiones. ergo ibi occupata hoc agit. at dormiente corpore ſibi ipſa vacat. Sic Xenophon 8. Pediæ: In ſomno, inquit, anima eſt proxima divi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

divinitati : & futura multò ante prævidet : propterea quòd per id tempus potiſſimum libera eſt. SIC etiam Galenus : In ſomnis, inquit, anima reducta ad corporis intima, libera atque otioſa ab exteris functionibus, ſeorſum & indicat quæ corporis interſunt : & ea, quæ ſuapte natura expetit, quaſi habeat præſentia, contemplatur. Ubi dixit, eam moveri : veterum ſententiam ſecutus eſt : inter quos Plato quoque fuit, ut legimus in Atlantico. Hoc libri quoque noſtri ſacri autumant. Ariſtoteles nequivit apprehendere intellectione aliud moveri poſſe, quàm corpus. Anima enim noſtra ſi eſt incorporea, extra magnitudinem eſt : ergo nullis præſcripta finibus. Figura enim corporis extremitas eſt. Quæ inter alias rationes una ratio Themiſtio, Averroíque perſuaſit unicam in omnibus eandémque animam ut exiſtimarent. Cæterum nihil impedimento eſt, quin intelligamus, ſubſtantiam aliquam incorpoream finitam eſſe. Nam mentes illæ æternæ, quæ verſant cæleſtes orbes, neque informant illos, neque ab illorum finibus finiuntur. eſſent enim materiales. Quare ſuapte natura finitæ ſunt, non propter magnitudinem materialem : ſed circumſcriptæ alia qnapiam re, quæ res alia ab ipſis eſt. Omne autem finitum moveri poteſt. Mutare enim poteſt id, quod Græci vocant τὸ πȣ̃. quod quanquam in loco eſſe verè dici nequeat, quia corpus non eſt : tamen in ſuo, ubi, eſt. Quemadmodum autem moveantur, & ad duodecimum divinæ

Philo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Philoſophiæ, & ad ſecundum ſententiarum pertinet diſputare. Diſceptavimus enim ibi, falſum eſſe moveri rem incorpoream per momenta diſcreta. Sed hîc de his ſatis. Unum illud animadvertendum eſt, Animam, cùm una ſit, non retrahi à corporis extremis partibus, morerentur enim: à qua privatione non datur recurſus ad habitum. Sed ſpiritus inſtrumentarios huic & illi officio delegatos, retrahere ſeſe ad principia intelligamus, tanquam ad pabulum, aut vexillum quoddam, ubi recreentur: propterea quod in continuo opere eſſe non poſſumus. quæ eſt cauſa finalis ſomni, & apud Ariſtotelem & apud Galenum in libro De continua reſolutione.

Nota locutionem dubitabilem: Egreſſa, inquit, è corporis partibus, ſuo domicilio continetur. Falſum namque eſt corpus deſtitui: aliúdque ei tunc eſſe domicilium. Sed voluit intelligere à reliquis eductam partibus, recipere ſeſe in cerebrum & cor, quæ ſunt ſedes primariæ: ſicut & ſentit Galenus ex Timæo, animam in cerebro habitare. quanquam Hippocrates epar etiam ante cor creari putarit. Sed hoc in ſeptem libris De ſemine genitali exactius à nobis & perpenſum, & exploſum eſt. Corpus autem eſſe animæ impedimentum ad ratiocinandum & ſapiendum etiam Plato nos docuit in Phædone.

Longè facilius poterit Galenus dicere, animam moveri: qui animam negavit ſeſe, quid eſſet, ſcire: niſi, inquit, calor ipſe naturalis ſit. Idque non ſolùm aliis multis in libris, ſed

in

in eo quoque, qui nondum latinus factus eſt, quem inſcripſit De formatione fœtus. Nam qui dicit animam dolere, lætari: materialem animam intelligit. At ipſe integrum ſuper hoc condidit commentarium: in quo declarat animam affici à corporis affectibus. Laxius quoque Platonici ipſi locuti ſunt: inter quos Xenophon in Sympoſio licenter nimis dixit: *ἄρδειν τὰς ψυχάς.* Hoc quoque loco Hippocrates animam inurere ait. Et in libro De modo victitandi, animas à fœmellæ & viri ſeminibus ſimul commiſceri, propter ſimilitudinem, quæ in utriſque ſit. Et in eodem libro turpiter nimis animam ex aëre & igni conflatam eſſe. Si enim ita ſit: pars ergo fuerit corporis, non pars compoſiti, alteri parti dans eſſe, ſcilicet corpori. Itaque tutò poſtea potuit errare errorem alterum multò majorem, cum dixit, in furorem animam humanam agi. Ergo in libro De carnibus, cùm ſcripſit animam de cælo profectam: videtur ignem & aquam de cælo deducere. Nimia quoque tranſlationis licentia uſus eſt Cicero in lib. II. Officiorum: ubi prodidit, à voluptatibus magnas animi partes detorqueri. Nam & animam dividit, & ſubjicit corruptioni. Quod enim afficitur, habet aditum ad interitum: eſt enim alteratio diſpoſitio ad corruptionem. Sed partes poſuit pro poteſtatibus: ſicuti pro potentia, & factione, etiam partes dicimus.

Ariſtoteles autem in libro De indiciis morum ſumptis à corporis lineamentis quæ Græ-

ci

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ci vocant phyſiognomicà, ita ſentit: Videntur, inquit, mihi anima & corpus mutuis affectibus inter ſe reſpondere. Sic enim interpretor feliciſſimum verbum Græcum, συμπαθεῖν. Et ſubdit: Animæ quoque habitudo alterata, ſecum alterat etiam corporis figuram. Sic enim transfero, συναλλοιοῖ. Tum ſequitur, contrà quoque alterata corporis facies, animæ habitum ſecum alterat. Cùm enim hoc quod eſt mœrere, atque lætari, animæ ſit: manifeſtò videntur ii, qui mœrent, triſtiores eſſe: qui lætantur, hilares. Poſt hæc ſequuntur verba paulò corruptiora: ſed ſenſus eſt, corpùs & animam mutuis conjunctionibus inter ſeſe conſequi. Cujus rei addit argumentum, ut ipſe vocat, manifeſtum. Furor enim, inquit, circa animam videtur eſſe. Quo furore ita demum liberant Medici animam ipſam, ſi & medicamentis, & certa victus inſtituta ratione purgent corpus. Qua ex corporis curatione, ſimul corporis figura ſolvitur, ſimul animæ furor aboleretur. Igitur ſi utrumque ſimul tollitur: planum eſt, mutua conjunctione conjuncta eſſe. Hæc & alia talia eo libro ita ſcripſit Ariſtoteles, ut Alexandro aliiſque animarum interfectoribus gratum fecerit: præſertim ſi codicis errorem ſequamur: ubi in recto ſic ſcriptum fuerat: ἐπειδὴ ἐστὶ ψυχὴ τὸ ἀνιᾶσθαι. Quaſi anima ſit mœror & lætitia? quod plus eſt, quàm ſi, ut nos legimus in ſecundo caſu, animæ, ſcribatur. Verùm ipſum ita intellexiſſe conſtat, ut doceret, inſtrumentis læſis, non lædi animam, ſed impediri. Manifeſtò

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

feſtò enim deprehendimus, mancis pedibus depravari ambulationem: officium ibi animæ tollitur, non vis: tantò minus ſubſtantia. Itaque à mancis & mutilis, integri generantur. Atque hæc ſanè de certis animæ poteſtatibus ita ſint. At de furore cùm ſcribit, quid ſentiamus? Dicit enim animæ affectionem eſſe. Contraria nanque contrà ejuſdem ſubjecti ſunt. furere & ſapere ſunt contraria. Sapere eſt cognoſcere. Cognoſcimus per animam non per corpus. Hîc reſpondeamus, Homo ſapit per animam: furit autem per animam: quoniam per pravas ſpecies fit repræſentatio. Itaque anima non fallitur. excipit enim quod offertur. ſed offeruntur vitioſa. Quare ſic ſunt accipienda dicta Ariſtotelica: Corpus natura eſſe poſterius. Eſt enim materia, quæ talis eſt, quia propter formam & per formam eſt. Itaque ſequitur animam. Plato autem etiam tempore priores formas ſtatuit, non ſolum natura. In Timæo nanque animæ à Deo factæ, obducunt divi corpus à ſeipſis detornatum. Ubi vir ille mirificus etiam ordinem poteſtatum deſignavit, Formam rem cæleſtem à prima cauſa fabricari: Materiam, quæ futura eſſet illius ſerva, à cauſis ſecundis conſtitui. Sic igitur à priori tanquam à cauſa, intelligimus ab anima corpus dependere. Cum autem dicit animam à corpore: hoc fit à poſteriori: ſicut vis fabri à magnitudine mallei, aut parvitate. Accidit enim animæ hoc, ut ejus imperium, ac vis à corporis pravitate impediatur. Quod autem ſic acceperit divinus ille

vir,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

vir, declaravimus, & in defenſione tertia M. Tullii Ciceronis, & in tertio De anima, & in libro De cauſis partium primo: in quo certas animæ partes, hoc eſt, poteſtates ſubſtrahit ille à Philoſophi naturalis contemplatione: propterea quòd neque materiæ mixtæ ſint, neque ad effectiones ſuas indigeant inſtrumento. Si enim materiales eas omnes agnoviſſet, etiam ſub motu declaraſſet conſtitutas. In quarto autem divinitus loquitur, corporis humani ſtatum ſecutum fuiſſe ipſam animam: quæ quia cæleſtis eſſet, plenáque natura ad intellectionem deſtinata: erectum idcirco fuiſſe, non pronum. Quare quod è Zamolxide Plato affert, tum bona, tum mala omnia in corpus ab anima proficiſci: atque idcirco præceptis ſapientiæ medicandam illam, non eſt ſupinè accipiendum. Si enim anima à ſeipſa prava eſſet, ſtatim infans eſſet malus. Sed contra ipſa inſtrumentorum, ac ſpecierum pravitate, pravè cognoſcit. Idcirco in ſecundo De cauſis partium, & ſecundo De anima Ariſtoteles negat animam eſſe ullum elementum: & quod ad hunc locum facit, ejus eſſe ſedem calorem naturalem: à quo item excipiat ſpecies. Quid mirum igitur, ſi phyſiognomon ruffum dicat iracundum? nunquid iracundam animam dicet? atqui ruffa non eſt. ille autem iracundus, quoniam ruffus. Quare idem divinus vir in tertio De generatione animalium, generoſum animum in corporibus modicis eſſe prodidit: ab eorum habitu animæ officia metitus, tanquam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

quam ab inſtrumentis naturæ opera inſtitutis. Quod in eodem altius explicavit, ubi animalium calorem vitalem neque ignem eſſe affirmavit: ſed neque ab igni: Quin etiam animæ humanæ cum corpore conjunctionem non ſtatim fieri: ſed ſequeſtro quaſi nexu quodam cæleſtis corporis certi: cujus ratio ab his inferioribus longè ſit aliena. Hæc non ab re huc attulimus, ut intelligeremus hoc apoteleſma de animæ motionibus.

Intelligamus & illud: Quieſcente corpore, anima videt videnda: audit audienda. Molliendus enim verborum ſenſus eſt. Neque enim aures habet anima. Nam ſi audire dicamus animam, eandem etiam ſilere dicemus: ſed excipere ſpecies tam ad auditus potentiam, quam ad alias facultates comparatas. cognoſcit enim aut per ſpecies, ut albedinem, & nigrorem: aut poſt ſpeciem, ut ovem, poſtquam lac agnoverit, tanquam lactis cauſam. Atque hæc quidem tantiſper, dum corpori obnoxia. Nam cum amiſſis ſpeciebus puritatem ſuam nacta eſt, cæleſti cognitioni poſtliminio reſtituta, tum verò exercet divinationem.

Dixit, tum ſua, tum corporis munia obire omnia: per ſua, intelligit ratiocinationem, & ſomnia divina.

Intelligit actionem, operam: puta, fodere, ſcribere, cujus effectio manet. Deinde alterum genus actionis, cujus effectio non manet, intellexit per ambulationem.

Dixit, momento temporis ratiocinari: intellexit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

tellexit ἀγχινοίας: nam qui ſolertiam interpretantur, à nobis alibi ſunt reprehenſi. Nam ſolers eſt qui artem totam callet: ἀγχίνους autem, etiam rudis & ſine arte qui ſit, dici poteſt. Eſt ſolertia habitus perfectus animi ad rem quampiam: ἀγχίνοια eſt affectio virium animi poſita in celeritate. præſentia animi dici poteſt.

In calce propoſitionis concludit. Non parum ſapientiæ comparatum iri ei, qui ſomniorum calleat ſignificationes. Itaque demonſtratio perfecta eſt. Qui animæ indicia noſcit, ſapientiæ partem adipiſcitur: qui ſomnia intelligit, indicia illa noſcit.

Nota nunc phraſim. Quoniam dixit animam ſervire τῇ διανοίῃ τοῦ σώματος: & poſtea appellavit ipſius animæ διάνοιαν. Non ſolum mutavit dialecton, ſed etaim vocabuli vim: ut cogitatio corporis ſit ab anima: & cogitatio animæ ſeorſum. Pro animæ facultate divina, in tertio De anima, & in primo De cauſis partium, Ariſtoteles: & ipſam facultatem μέρος διανοητικόν: quoniam διὰ τοῦ νοῦ operatur. De hoc latius in tertia oratione pro M. Tullio.

Calvus interpretatus eſt, αὐτὴ ἑωυτῆς οὐ γίνεται, ſui juris non eſt. non malè: propterea quòd dixit ὑπηρετοῦσα. Verùm anima ſui juris ſemper eſt: & admiuiſtrat corpori voluptates, quoniam ipſâ vult: nónne animæ pars voluntas eſt? Cùm autem agit, vult agere. Decipitur autem ſpecie falſa recti. Furens ehim ſibi conſciſcit mortem: quoniam ejus animæ repræſentantur ſpecies in hac vita terribiles: quas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

quas putat non niſi morte aboleri poſſe. Itaque anima hoc vult: hoc agit. Ergo ſemper jus ſuum obtinet. Sicut judex, cui Orator eloquentia ſua tenebras offuderit, malè judicat: ſuo tamen jure utitur: ita anima ſemper ſui juris eſt: non tamen pro ſe ſemper agit, ſed pro corpore: propterea quod hanc rem potiorem ducit. Vult enim corporis adminiſtra eſſe. Non igitur à corpore cogitur, ſed decipitur: ejus enim cuſtos, ac tutrix eſt. Itaque commodius ad officium, quàm ad jus referetur.

Ἐπεξέρπουσι, Calvus dixit, ſerpit: minus plenè. nam τὸ ἐπὶ, ſignificar locum, in quem recipit ſe: τὸ ἐξ, loca unde retrahitur. Sed non eſt ſupervacaneum notare tempus. Neque enim dicit ἐπεξέρψασι· id eſt, egreſſa, ut indicaret corporis partes non eſſe vacuas anima. adhuc enim motus dicit continuationem.

Διακύρ, efficaci verbo uſus eſt. Nam præpoſitio διὰ, conditionem perfectam, & finis compotem, atque etiam puram ſignificat, per quam induat ſeſe intellectus ad finem uſque.

Quod alii, ἐν ἀκαρεῖ, ipſe dixit, ἐν ὀλίγῳ: Calvus interpretatus eſt, tempore modico, recte. at cùm addidit, loco: an rectè neſcio. Intellectionem, temporis individuo momento fieri in libris De anima declaravimus: ſicut & aeris illuſtrationem. An ratiocinationem, quam declarat hîc per verbum, ἐνθυμέεται, in temporis momento diviſibili.

Non rectè in Græcis exemplaribus pars hæc cum duobus ſequentibus apoteleſmatis, avulſa erat à reliquo commentario.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

APOTELESMA II.

Igitur quæ ſomnia divinitus publicè privatímve eventum aliquod ſive malum, ſive bonum inſontibus portendunt: ſunt qui exacto judicio artem calleant, iis interpretandis.

CÆSAR.

Poſt communem rei, qua de agitur, profeſſionem: particularem aggreditur: facítque diviſionem, in ſomnia divina & naturalia. Rejicit divinorum interpretationem ad alias artes: alteram partem ſibi hîc reſervat: aítque ſomnia quædam fieri divinitus: eáque interdum publico eventu: aliquando privato contingere. procuraríque per certos homines gnaros rerum futurarum.

Dixit ἢ πόλεσιν, ἢ ἰδιώτῃ λαῷ· urbibus aut populo privato. Comprehendit per urbes, publicum: per populum, privatum. Niſi enim addidiſſet ἰδιώτῃ, idem dixiſſet bis. at ea additione intellexit, quod alii dicunt τῷ τυχόντι· id eſt, uni cuipiam è populo. Nam quod interpretati ſunt, aut civitatibus, aut populo privato cuipiam: quonammodò intelligunt populum privatum? Nam publicum à populo dicitur, quod populi eſt, non unius. Contrà privum unius eſt: tractum à familia herciſcunda: cùm res in partes ſecarent. hoc enim eſt, πρίζειν· ut quod eſſet commune trium fratrum integrum, cederet per trientes ſuum cuíque.

At

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

At populus à civitate nihil differt. Eſt enim populus ductum nomen παρὰ τὰς πόλιας. At πόλις, civitas eſt, communis locus, in quo πολοῦσι πολλοί. Populus autem cives ipſi, qui è vicis multis in unam ſedem jure ſociatam convenêre. unde civium nomen παρὰ τὸ κίειν.

Eſt & alius locus incommodior: cùm dicit, ἢ κακὰ, ἢ ἀγαθὰ, μὴ δι' αὐτῶν ἁμαρτίην. Calvus ita, quæ fermè nunquam errant. retulit ἁμαρτίην ad ſomnia, & addidit Adverbium, fermè, malè. neque enim quod divinitus eſt, errat. Cæterùm Hippocrates non dixit, μὴ δι' ἑωϋτῶν ἁμαρτίην ut referatur ad, ὁκόσα: ſed δι' αὐτῶν ut referatur ad πόλιας & λαόν. Quare ſic intelligimus: aut mala portendi, propter eorum flagitia: aut bona propter eorum innocentiam. Qua ratione authoris quoque pietatem compertam habebimus.

APOTELESMA III.

Quæ verò corporis affectiones ab anima præmonſtrantur: ſive quòd repletum ſit, ſive quòd inanitum: aut aliquam cognatarum partium redundare: aut eorum, quibus aſſueverit, quippiam mutatum iri, has quoque affectiones judicant: ſed ita, partim ut aſſequantur, partim aberrent. Verùm utriuſque rei cauſam ignorant, & quare deprehenderint, & quare falſi ſint. quamobrem obnuntiant cavendum eſſe, nequid detrimenti capiatur. Cæterùm

quibus ſit vitandum conſiliis, cùm nihil doceant: Diis immortalibus vota jubent nuncupari id quod tametſi & ritè fit, & in primis eſt conducibile: oportet tamen Diis invocatis, nos quoque operæ aliquid in medium afferre: quæ ad hunc ſanè modum præſcribi poſsit.

CÆSAR.

Nunc proponit alterum ſomniorum genus: quod ex corporis affectionibus repræſentatum, accipitur pro judicio valetudinis utriuſq;. Et quoniam ſomniorum conjectores omnia, lucri aut gloriæ cauſa, ad ſuas artes divinandi referebant: oſtendit Hippocrates in hoc genere ſomniorum non ſolùm falli ſolitos: ſed etiam ignorare cauſam, quamobrem decipiantur: itaque ad communem aram confugere conſueſſe, ad vota ſcilicet: transferreque hominum ſpes, atque expectationem, ad Deorum poteſtatem. Hoc inſtitutum ſi damnaret Hippocrates, is & contra receptam conſuetudinem & contra pietatem faceret: ſin probaret, ars, quam hîc profitetur, ſupervacanea haberetur. Utrunque igitur obſervavit: ut & ritè vota dicat nuncupari, & aliquid operæ nihilo ſecius navandum illorum auxilio. Oſtendit igitur operæ neceſſitatem, cùm dicit, conjectores falli, qui omnia ad Deos referant: Ipſe verò quàm piè ſenſerit de Deo, declaravit per initia libri, qui De muliebri natura inſcribitur, ubi rerum omnium huma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

humanarum cauſam ad Deum referendam monet. Et in libro De moderatione, aît, A Medicis univerſa Deo attribuenda: quoniam, ut in primo De victus ratione, Dei ſolius recta opera ſint, Quod autem Deorum poteſtati ægritudines ſint attributæ: ſcribit etiam in libro De virginum morbis: & in libro, De morbo ſacro: quo in loco expiatores inſectatur, qui non ſupplicationibus, ſed vanis ſuperſtitionibus medicari aggrediuntur.

Dixit, Cùm corpus repletum ſit aut inanitum: à cibis ſcilicet, nondum converſis: aut converſis, cùm addit redundantiam cognatarum rerum, id eſt, exceſſum principiorum, quibus eſt corpus conſtitutum: puta ſanguinis, aut aliarum partium: Ita definivit medicinam, ablationem, & additionem. Quæ definitio an rectè data ſit, in decimo hiſtoriæ animalium declaratum à nobis eſt. Adjunxit etiam, conſuetudinum mutationem, ut alias quoque res, quas non naturales falſò vocant, comprehendat, exercitium, coitum, ſomnum, aërem.

Mendoſè legebatur ἀήθεων. Calvus rectè, συνήθεων, ſolitarum mutatio rerum. Nam rerum, quibus non aſſuevimus, mutatio ad nos minus adeò pertinet. Reſpondet hæc ſententia illi aphoriſmo, in quo A rebus, quibus aſſuevimus, lædimur minus, tametſi proportione moleſtiores ſint. Et alteri in quo diſcimus, ægrotantes cibis etiam incommodioribus minus affligi, ſi reſpondeant palato: quàm juvari iis, qui deterius ſapiant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

APOTELESMA IV.

Diurnas actiones ſi in noctem tranſmittat cogitatio, reddátque in ſomnis ea, quæ interdiu honeſto in negotio, aut opera, aut conſilio patrata ſunt: id homini bonum eſt. ſanitatem enim ſignificat: propterea quod anima diurnis in conſiliis perſtat, neque repletione, neque inanitate victa, aliáve re quapiam, quæ extrinſecus evenire ſolet.

CÆSAR.

Hæc eſt ſecunda Commentarii pars, & initium totius contemplationis. Demittit enim ſeſe ad ſomniorum ſpecies particulares. Habet verò contemplatio hæc permulta capita: Nam & à corporum habitudine accipit ſigna: & à rebus cæleſtibus notat argumenta: item indicia ab elementis, à partibus corporis, à ſpectris vita functorum, à conſuetudinibus, tàm motus, quàm cibi potúſque: præterea ab eventis, ut prælio, natatu, curſu, atque ejuſmodi.

Hîc autem eam proſequitur partem, quæ repræſentat in ſomniis diurnis actiones. Significat enim concordiam animi ac corporis, corpúſque conſtare ſibi: vires namque naturæ validas eſſe quæ eodem officiorum tenore continuentur. Hanc quoque ſententiam fovet Ariſtoteles. ait enim, diurnas effectiones præire noctur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

nocturnam intellectionem. Hoc genus ſomnii non eſt ignoratum doctiſſimo viro M. Tullio Ciceroni: Qui cùm feciſſet C. Scipionem ſomniantem præclara quædam de repub. eas demum objecit ſpecies per quietem, de quibus pridianum ſermonem habere inſtituiſſet. Galenus etiam non ſolùm ex corporis operibus, ſed ſubtilius quoque ex animi affectionibus, quæ interdiu contigerint, ſomniorum eundem modum evenire: puta, ſi, è prælio poſtquam redieris, ubi quieſcas, per ſomnum manus conſeras: animum id fortem ſignificat, valetudinémque conſtantem. Rerum autem ſimilitudinem cum ipſarum nocturnis imaginibus notavit idem, cùm dixit, præter corporis habitudinem, accidere ſomniorum tractus tales, quales ſint peregrinæ corporum affectiones: veluti cum nivem ſomniat bilioſus febri correptus quotidiana. Cauſam nanque morbi indicat, non temperamenti. Cùm in acceſſione tertianæ idem ſomniet: neque morbum, neque cauſam, neque adeò temperamentum ſignat, ſed materiæ motum, ac punctionem in rigore. Ita aliquando cibum, aliàs regionem, interdum tempus, aut aliud quippiam in cauſa eſſe intelligimus. Quare etſi diurnis convenient actionibus: tamen corpus malè habere dicendum eſt. In corpore enim ægroto aliter ſomniare, quàm diurnæ ſint actiones, bonum eſt. Mutatio nanque portenditur, dummodo in melius.

Verùm ipſe Hippocrates, ut docuimus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

maxima ex parte proſequitur curam præſervantem. Itaque dixit, ſignatè, bono in negotio. Tangit enim verſationem. deinde dicit, aut opera: tangit effectiones, in quas exit animi vis. poſtea dixit, conſilio: tangit deliberationem. Tria enim ſunt, deliberatio, opera, finis. Dixit, bono in negotio: Pravo nanque in negotio ſi verſaretur, morbum ſignificaret: quippe malorum humorum imminentem motum. Habet enim proportionem virtus cum ſanitate: Nam illa eſt animi, ſanitas corporis quædam mediocritas. Itaque ſanitas, & virtus in medio, una eſt: extrema verò ægritudines & vitia multa. Rectum enim unum, obliqua multa. Ab illo medio, ſine mediocritate abſcedunt corpora, atque in morbos cadunt. Ad id medium mediocritatemque, ars ea quæ corpora reducit, inde nomen adepta eſt ſibi, ut à modo ac medio medicina diceretur.

Reddit rationem propoſitionis, cùm dixit, ſanitatem ſignificat. deinde rationis rationem, ubi addit, animum in diurnis perſtare conſiliis. Tertio loco hujus quoque rationem rationis: quoniam ſcilicet, neque exceſſu, neque defectu agitatur: intelligit cauſas interiores, quas antecedentes vocant. Poſtremò addit ea quæ extrinſecus affligunt: intelligit cauſas procatarcticas: puta, Solis calorem, gelu noctis, item alia quæ veteres quum negarent eſſe morborum cauſas, haud multum diſtabant ab eorum ineptiis, qui ut aſtrologiam deſtruant, etiam mare negant Lunæ motus ſequi.

Di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Dixit, eodem modo repræſentari: ut naturæ conſtantiam ſignificet. Nam modus, eſt qualitas quantitáſve ejuſdem ſubſtantiæ. Poteſt enim quiſpiam diurno exerceri ſacrificio. Hoc idem ſi ſomniet, variare modum poteſt: ut pro vero Deo noſtro, ſi recipiat obſoletum cultum veterum monſtrorum. Eadem actionis erit ſpecies, modus autem alius.

APOTELESMA V.

At cùm diurnis functionibus ſomnia adverſantur ita, ut inter ipſa non conveniat: indicatur corporis perturbatio. Itaque ex forti forte malum portenditur, ex debili imbecillum.

CÆSAR.

Nunc ex contrario eventu contrarium ponit ſignificatum. neque adducit rationem: quoniam contrâria ratione fulciuntur. Addit etiam quaſi gradus quoſdam: validum ſcilicet, & imbecillum. Quo loco optimè intelligimus, rectum unum eſſe: obliquum autem, ut dicebamus, multa. Rectum nanque medium eſt. at medium unum. ſic centrum unum. Circunferentia, multitudinis obtinet naturam: quare ſibi rectum ſemper conſtat. Obliqua tametſi recto contraria ſunt: tamen ipſa inter ſe quoque ſunt adverſa. Itaque in bono ſomnio unam poſuit propoſitionem: in malo poſuit multas, cùm variavit Apoteleſma per forte & imbecillum. In bono non variavit: ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

præſcripſit bonitatem atque ſimplicitatem, quum dixit eodem modo repræſentari. Hæc ſcribimus exercendæ ſcientiæ gratia. nam bonum quoque gradus modóſque habet, ſed ipſi ſibi conſtant: malorum ſpecies etiam inter ſe, ut diximus, ſunt contrariæ. Igitur anima regit corpus interdiu in re juſta: conſulit officiis & frugalitati. Si idem non ſomniat, ſed ad rem attentior, avaritiam exercet per quietem; ibi malis ſuccis affici corpus, argumento eſt: propterea quòd diverſæ ſpecies opponuntur.

APOTELESMA VI.

Utrum verò res hæ ſint averruncandæ, nec ne, non eſt nunc conſilium indicare: ſed hominis corpus curandum eſſe ſtatuo. Cùm enim corpus plenius eſt: quod ſuperfluum eſt, animæ negotium faceſſit. Igitur id quod adverſatur, ſi validius ſit, & vomitus confert, & leviorum ciborum uſus ad diem quintam uſque: tum deambulatio poſt cibum, frequens atque concitatior, moderatæque præterea exercitationes.

CÆSAR.

Hic eſt, ut dicebamus, authoris finis, ut imminentis morbi præmonſtret curam, ſumpta indicatione à ſigno quod è ſomnio portenditur. Antequam autem ad curam venit, obſervat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ſervat præcepta Philoſophorum: quæ docuit Ariſtoteles in primo Poſteriorum. Neque enim ſolùm ſcire debemus quæ recta ſunt, ut recipiamus: ſed etiam quæ ſunt prava, ut rejiciamus. Itaque cùm dixiſſet, à conjectoribus vota concipi ad avertendam deorum iram quæ ſomniis portenderetur: ipſe hîc negat ſibi curæ eſſe, averti debeant nec ne. ſed pro operis inſtituto ait, corpus curandum eſſe. Quibus verbis potius oſtendit operis & propoſitum & finem. deinde reddit rationem, quæ in corpore redundant, iis animam obturbari: nihilo ſcilicet minus, quàm quum gubernatorem malè habet vis major venti. Tertio loco ponit curam qua detrahatur plenitudo: idque tribus modis. Primus eſt, vomitus. educit enim id quod jam eſt, à circumferentia ad centrum. Alter eſt, ſudor excitus per deambulationes & exercitamenta: cujus ope ſubtiliores partes à centro ad circumferentiam exigantur. Tertius modus non tollit id quod jam eſt: ſed prohibet quod eſſe poteſt, indicto uſu ciborum leviorum. neque enim apponetur quod ſit redundaturum.

Animadvertamus non ſolùm deambulationem, ſed etiam ejus modum. Concitatam nanque vult eſſe: ne ſcilicet corpus validius alatur. neque enim concoquitur cibus: ſed è ventriculo crudiuſculus elicitur. Hæc eſt una è præceptionibus, quibus cavemus ne fiamus pinguiores: itaque is eſt finis vehementis deambulationis poſt cibum. Deinde dixit, exercitationes conferre: ſudorem nanque edu-

cunt : ut ſi quid crudi nondum dejectum ſit, ſed venas ſubierit, exprimatur.

Calvus, ἀποτρέπειν, amovenda. rectè : ſed minus explicatè. ad augures enim & aruſpices pertinet verbum ἀποτρέπειν. at amovere, etiam ad Medicum. Quare Hippocrates, ſi Latinè loquatur, ne dixerit, ſeſe non ſtatuere an morbus ſit amovendus. etenim corporum curatio, morborum amotio eſt. At avertere aut averruncare, ſignata priſca verba ſunt ad hunc ſignificatum. Ad hunc eundem uſum poſuit Xenophon in Sympoſio: καὶ ἐὰν ὄναρ ἀγαθὸν ἴδῃς, τοῖς ἀποτροπαίοις θύοις. Eadem verbi vi etiam ἀποπομπαῖοι dicuntur : λύσιοι quoque à ſolvendo. Λύσιος, Liberi patris cognomentum proxima ratione. Plutar. in 7. Convivialium docet ſacrificium ἀποτρόπαιον· τῇ ἑκάτῃ, καὶ τοῖς ἀποτροπαίοις ἐκφέροντες τὰ δεῖπνα. Idem in Romanis : προστάττοντας ἀλλοκότοις τισὶ δαίμοσι καὶ ξένοις ἀποτροπῆς ἕνεκα τοῦ ἐπιόντος προσέσθαι, δύο μὲν Ἕλληνας.

Ἀπόκρισις ἐγένετο, factum eſt excrementum: ſignificat jam excretum ac ſeparatum eſſe aliquid. In Calvi editione, quare ſemel atque iterum excreatur ſcriptum ſit, ſanè neſcio.

Ἔπραξε τὴν ψυχὴν, negotium fecit animæ: πρᾶγμα id ſignificat : loquutio Attica eſt, πράττω σε τοῦτο. & εἰσπράττω. quod etiam doctiſſimus notavit Gellius.

Ἐκ προσαγωγῆς, à cibo ſcilicet, τῶν σιτίων. ſicut mox ipſe dixit Ariſtot. in V. hiſt. ἐξ ἀναγωγῆς. Theodorus per intervalla. In II. Meteoror. οὐ ταχέως ἀλλ᾽ ἐκ προσαγωγῆς, non continuò,

ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ſed mox. Et Hippoc. in VI. morborum popularium, ἐκ προσαγωγῆς τ' ἀναντία ἀνάγειν καὶ διαναπαύειν. & in I. Epidemiôn, οὐκ ἐκ προσαγωγῆς ἀλλὰ συνεχέα· paulatim igitur & quaſi gradum facere.

Ἐπιγυμνάζεσθαι. τὸ ἐπὶ, ſignificat, præter deambulationem etiam exercitationes, quas nudi magna ex parte faciebant: unde & nomen. quanquam etiam in veſtibus currebant, & in πανοπλίᾳ, ſicuti qui pyrrhicam ſaltabant. Tametſi nudi in certamen antequam prodirent, nomina dabant: propterea quòd cum veteri conſenſu Græciæ ſancitum eſſet, ne mulieres ad Olympicorum ſpectacula admitterentur: quæ contrà facerent, de Typæo monte ſupplicii cauſa præcipites darentur. Callipatira gymnaſtico habitu induta fefellerat: In primo Eliacorum Pauſanias.

APOTELESMA VII.

Quod ſi minus validum ſit id, quod oppugnat: omiſſo vomitu tertiam demito ciborum partem. Quam vivundi rationem in dies item quinque promoveto: deambulationibus urgeto: vocis utitor contentione: Diis immortalibus vota concipito: atque ita ſedabitur perturbatio.

CÆSAR.

In forti ac vehementi cauſa tribus remediis utebatur. nunc ſi levior ea ſit, demit & frequentiam remediorum, & magnitudinem. Nanque vomitum non inſtituit: & ciborum tertiam partem duntaxat adimit: addit vo-

cis contentionem. Quoniam intenduntur nervi, multum ſpiritus continetur. Ergo venæ & arteriæ inflantur. unde vapores multos excerni neceſſe eſt. Itaque in libro de voce & anhelitu rectè dicit Galenus, vocem lædi aut tolli, læſis aut ſublatis pectoris muſculis. Hoc non ignorarunt Priſci Latini, qui in vocis contentione, laterum beneficio ſe uti prædicabant. Quòd autem hic vomitum non indicit, hoc multi Medici ſemper fecêre, ut vomitum non probarent. nam Aſclepiades in libro De conſervanda valetudine penitus damnavit. Sed de ejus uſu atque ratione Avicenna in primo, Plinius in XI, Cornelius in I, Paulus in VII, Hippocrates in multis locis.

Apponit in calce, pietatis monumentum, quum dicit, Diis eſſe ſupplicandum.

Nota, ἐς τὰς πέντε: quoniam ſuprà, Dies quinque dixit, idcirco addidit, τάς. nos expreſſimus per conjunctionem, Item.

Appellavit more ſuo perturbationem humorum, quam vocem ad eundem uſum hunc legimus apud Ariſtotelem.

APOTELESMA VIII.

Solem, & Lunam, ac cælum, tum ſidera ipſa pura, ſuo quæque modo motúque agitantia ſi quis per quietem cernat, pro bono habebit. Valetudinem namque, ejúſque cauſſas commodas indicant. Ceterùm præſenti victus ratione habitudo illa ſervanda erit. At ſi quid contrà evenerit,

nerit, morbum quempiam corpori minatur: ac validum quidem à fortibus indiciis, ab levioribus debiliorem.

CÆSAR.

Tertia hæc pars eſt commentarii: in qua à rebus cæleſtibus ſumit judicia. Cæterum apoteleſmatis hujus non reddit rationem. credo cum anima res cæleſtis ſit: ſi eas ſedes unde ortum ducit, claras, illuſtres, compoſitas per quietem intueatur, ſua natura frui videtur, neque à corpore impediri. ergo jubet victus non mutari rationem. Calvus addit, optimo nutricatu alere, minus prudenter. ſi enim vox hæc, Optimum, ſimpliciter accipitur, non omnibus convenit is victus optimus: ſin (ut ajunt) ſecundum quid, ne id quidem hîc recte ponitur. Neque enim optimo victu vivimus: & agricola, aut foſſor, ſi cepis tum veſci ſolitus ſit, prohibet mutari.

Dixit διαγέα, καὶ κατὰ τρόπον· id eſt, neque præter morem, neque præter agilitatem. Modum intelligit ſemitam, διαγέα, tempus. ita judicia tria ſunt: puritas, ut ſucci in corpore ſint defecati: agilitas, ut digeſtio, ſive ἀνάδοσις, ſuo tempore ac poſitu facilè evadat quô opus habet, neque ſit obſtructio: modus, ut ſuo quæque componantur loco.

APOTELESMA IX.

Ac ſidera quidem in ipſo moventur ambitu: Sol medium obtinet: Luna in concavo cælorum eſt.

CÆ-

CÆSAR.

Quoniam dixerat κατὰ τρόπον· neceſſe erat illorum motum declarare. Aſſignat extimam ſedem ſideribus, Lunæ citimam, Soli mediam. Cæterùm nimis leviter percurrit. neque enim planetas aſſignat, præſertim quum & doctis & idiotis ſcriberet. Forraſſe autem in eodem errore cum Platone fuit, quem etiam Apulejus, etiam M. Tullius errarunt; quum ſupra Lunam ſtatim Solis orbem agnoſcerent. Id enim ſenſit ille in Timæo, & in Epinomide. idem Timæus Locrus in Libro De natnra. Anaximander quoque, & Metrodorus, & Crates, æquè falſò Solem ſupra omnes Planetas poſuêre. Sed & veteres iidem, atque inter eos Plato, nomina perperam aut indidêre primùm, aut impoſita poſtea recepêre, Nam quare φαίνοντα Saturni vocant ſidus? quod quidem vix lucet. Nam φαέθοντα à ſplendore Jovem, rectè. ſed alii aut Solem, aut Solis filium eodem nomine. Martem verò probè πυρόεντα. Venerem ἑωσφόρον, mutile. Nam ſequitur auroram haud parum ſæpe. Peſſimè autem ςίλβοντα Mercurium. Ignaviſſima enim & maligna in primis luce eſt, ſed & ignota penè ſemper. Illi igitur hæc nihilo conſultius dixêre, quàm Solinus illud: Venerem per multa ſigna procul ab Solis latere cùm ſtatueret in natalibus urbis Romæ. Sed & veteres augures nomina pro ſua libidine miſcuêre: qui eundem Solem, Liberum, Mercurium, nuncuparunt.

Inter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Interpretati ſumus περίοδον, ambitum: optimè. Nam περὶ idem eſt quod ἀμφὶ: unde noſtrum, am: ſic, amplector, anciſum, anſanctum.

APOTELESMA X.

Si quid horum ſiderum extingui, lædive, aut aboleri, vel ab orbita ſibi attributa abſiſtere videris: eadem quoque parte morbum occupaturum judicato.

CÆSAR.

Exequitur minutius quod ſcripſerat generatim. Cùm dicebat, Quod ſi quid contra eveniat, morbum imminere: declarat quot modis. Extingui: id eſt, defici lumine. ſignabit enim vitæ periculum, calore ſcilicet oppreſſo naturali. Lædi, puta mutare nitorem. ſignificat in corpore detrimentum. Aboleri: hoc eſt, evaneſcere. indicabit corporis conſumptionem. Abſiſtere ab orbita propria, monſtrabit digeſtionem impeditam. Quibus modis comprehendit actionem naturalem mutatam, læſam & ablatam. Atque his attribuit locorum in corpore cognitionem ex locis ſiderum: per ſtellarum indicia, corporis circunferentiam: per Lunam, cava corporis intima: per Solem, viſcerum partes, venas & arterias.

Quoniam autem ſuperiori apoteleſmate dixerat clara & ἐναγέα, & κατὰ τρόπον: nunc poſuit contraria: clara extinguntur, διαγέα impe-

impediuntur; modus intercipitur : quoniam non ſuis moventur orbitis. Quo in loco videtur Hippocrates fuiſſe in ea ſcientia : ſidera lumine & motu agere. Igitur ii qui Galeno adverſantur petenti dies judicatorios ab Luna, ita inſtant : Neque primam diem Lunæ, neque viceſimam ſeptimam poſſe quicquam : propterea quòd tunc ſileat Luna. Sed falluntur ipſi. Hoc enim læduntur ægroti in viceſima ſeptima : quia Lunæ lumine deficiuntur. Sed ſatis ſit hîc ad hoc reſpondiſſe. Nam certo commentario eorum inſolentia repreſſa eſt. Nunc verò non ſemper dicamus lumine agere ſidera. Neque enim lumen in terræ viſcera penetrat ad metalla conficienda. atque hoc in ſecundo De anima diſputatum eſt : ubi lux perlucidi corporis affectus eſſe, demonſtratur. ita neque ad radices, è quibus herbas eliciat, ſeſe induit lumen. præterea ſidera nihil uſque agerent extra illud hemiſpherium, quod illuſtrant. Nunc non agimus de calore. aliud enim agunt cùm calefaciunt. calor enim aliud à luce eſt. At Martis ſidus in ſexta domo non illuſtrat me : & tamen afficit morbo. Quod qui negant, nihil aliud norunt quàm negare : in quibus plus inſcitiæ & pertinaciæ agnoſcas, quæ evites, quàm ſapientiæ ac conſtantiæ, quas ſequare. Neque enim eos puduit etiam Hippocratis verba in prognoſticis detorquere : quibus monet ille, cæleſtia quædam obſervanda eſſe. Iſti verò temporum tantùm mutationes ab Hippocrate deſignari dicunt, qui non legerunt in libro De

aere,

aere, & locis, aſtrorum ortus & occaſus ab Hippocrate commendari. Præterea ſub Cane quare ſunt incommoda medicamenta? nam tum Sol altiſſimus non eſt, neque dies longiſſimi: & tamen æſtus maximi ſunt: non ob ſiccitatem præcedentem, ſed vi ſideris: Nam etiam piſces ſub aqua ſiderantur. Quin iidem ajunt à Lunæ vi mare non moveri. ſed neſcio quem repercuſſum promontoriorum, in quæ incumbit. Adeò ſunt impudentes, ut ſectam fortuitorum non pudeat inſtaurare: cum tamen ſeſe Galenicos vocent. Atqui quæcunque ordinario moventur motu, certam motoris cauſam habeant neceſſe eſt. Præterea curſus & recurſus potius inter Africam & tractum Europæ debuit effici. At contrà, videmus ea loca præter-radere pelagus, regredíque ab Oceani alveo, unde nulla ſunt promontoria: ſubire quoque adverſos fluvios ſtatis horis: quæ nunquam aut Lunæ fallant motum, aut fallantur. Illud quoque ignorarunt, cùm argumentantur, Lunæ motum diverſum eſſe propter epicyclum: ergo maris refluxum, ſi à Luna ſit, variari debere: At non variatur, inquiunt, cùm Luna illi nihil: ignari verò quemadmodum Lunæ motus ille non eſt, ſed primi mobilis: maris autem ſtationes deduci ſecundum Lunæ corpus, quod certis momentis fuerit conſtitutum: cujus ratione ac ſitu æſtuariorum ceſſiones receſſúſque ſiſti, aut incitari videamus: ita ut poſt initium ſeptimæ ad nonæ uſque finem. item ab viceſimæ initio ad calcem viceſimæ ſecundæ, maris mala-

cia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

cia obſervetur. Verùm quod de conſtantia eorum deſiderari dicebamus. ita ſanè eſt. Nam quo vultu negant iidem, ſtellas ſuo lucere quanque lumine? Ajunt enim eas id ab Sole mutuari: cùm tamen utrique Lampyridum generi lumen extra Solem cogantur agnoſcere attributum. At verò ſi ab Sole lucent ſidera, atque eadem non niſi lumine agunt: ergo ſolus Sol agit. omnia igitur unum erunt: ab uno enim principio proficiſcuntur. Unius enim lux, ab una luce actio. Poſtremò Veneris ſidus nunquam conſpicitur dimidiatum, veluti Lunæ corpus: quare ab ſeſe lucet. Æquè cæca altera horum ſectæ pars: quæ præter calorem nihil hîc agi putant ab aſtris. Sed illi nihilo felicius, qui ab ſideribus frigora effici poſſe non putant: propterea quod lumine agant: lumen verò cum calore ſit. Principiò hoc falſum eſt, lumen nuſquam eſſe ſine calore. In rebus enim per ſe frigidis & extrinſecus quoque glaciatis, lumen eſt in tenebris. Præterea falſum & illud, omnia aſtra ubique lumine agere. Tum calor non ſemper eodem intelligitur modo. nam vivit cicuta: qua vivit, calidior eſt quam piper mortuum. Vita enim ab igne non eſt, neque ignis, ut ex Ariſtotele ſuo diximus loco. Frigus quoque res eſt quædam poſitiva: agit enim. nam ridiculum eſt dicere terram frigidam eſſe, quoniam cum igne non eſt miſta. ſua enim forma frigida eſt: ergo habet cauſam poſitivam & primam, & ſecundas.

Erat in codice mendum, ἐπέχεαται pro ἀπέχεαται.

APO-

APOTELESMA XI.

Si ab aere aut nube, ſidera horum quippiam pati videantur, ſignum debilius eſt: ſin ab aqua aut grandine, fortius. indicat enim in corporis intima humidum ac pituitoſum illapſum incrementum. Confert igitur huic plurima exudatio: quam perficiet, ſi leviore curſu primùm, mox etiam omnibus indutus veſtimentis frequentius concitetur. Tum verò id quoque curandum eſt, ut poſtquam ſeſe exercuerit, deambulet jejunus multum. Præterea quinque dies totos expedit victitare, tertia dempta ciborum parte. Quòd ſi malum valentius videatur, etiam vaporario opus eſt. excrementa nanque per ſumma corporis educi debent; propterea quòd nocumentum in ambitu corporis eſt. Cibi verò ſicciores conducibiliores ſunt, item acres, tum aſperi meraciores: poſtremò ii labores, qui maximè exiccant.

CÆSAR.

Dixerat ſiderum incommoda, quibus certa morborum genera denuntiabantur: nunc ſubdit cauſas incommodorum: ut in ſpecies deducat. Statuit differentiam inter nubem &aquam: propterea quòd nubes plus obtineat aeris: idcirco minus indicet diſcriminis huma-

humanæ vitæ imminentis. Cum aere nanque animam noſtram conjunctam eſſe vitalibus officiis, tum alibi ſæpius, tum in libr. De ſpiritu declaravimus. Explicat deinde θέσιν ἀποτελέσματος· Pituitæ, inquit, argumentum eſt. Sed divinitus dixit, φλεγματώδη, non φλέγμα: quoniam nullus humor in corpore purus eſt: quemadmodum ſenſit Galenus in libris De morbo & ejus cauſſis: quanquam in hoc viſus eſt ſibi contradicere. verùm hoc alterius operæ eſt. Declarat locum vitioſi humoris, á circumferentia introrſum delati. Sidera enim ambitum ſignificant. Ponit curam: retrahit ſcilicet à vitalibns ad loca, unde fluxerant. Summa deliberationis ſic pote eſt, Sudor confert. Neque verò dixit, Sudor: ſed, Sudare: ut ex actione artificiali ſequatur ſudor. Ponit modum: primùm, leviter: deinde, in veſtibus: poſtremò, frequenter. Et ante cibum exerceat ſe: ne ſcilicet cruda in venis evocentur. Poſtea deambulet: ut ſi quid tenuioris antea eductum eſt, id attenuetur deambulatione, quod eſt relictum craſſum. tum indicit victum parciorem. Hactenus de aeris aut nubis indiciis: De grandine verò & aqua, quòd ſint vehementiora, poſt hæc dicit, In morbo valentiore, etiam vaporario utendum. aperit enim magis. Statuit rationem: Quoniam, inquit, evocanda ſint ad cutem nocumenta.

Tum apponit victus modum. Siccos cibos laudat. ne augeatur ſuccus malus, pituitoſus. Acres proponit, ut excitent, & penetrent, & inci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

incidant. ſic origanum pituitoſis Galenus dat. Aſperis uti jubet, ut abſtergant, & impediant ne intrò plura recipiantur. Addit meraces eſſe debere: intellexit valde aſperos, quorum vis aliorum miſtione non ſit diluta.

Poſtremo loco ſimiles apponit labores cibis: ſcilicet exiccantes: ii ſunt, labores vehementes. Nam labores quidam ſunt qui humectant: ut moderati, quibus ſolvuntur partes craſſiores citra ſudorem: propterea creſcunt qui ſeſe ita exercent.

Ἐξ ὀλίγου προσάγοντα, per initia paulatim ad ſudores ſummos: nos diximus, Primùm leviore curſu.

Προσάγειν ἐς πέντε ἡμέρας, eam victus rationem ad quintum uſque diem producere. Nos hanc continuationem explicuimus ſic: Totos quinque. Similis locutio eſt etiam M. Tullii ad Atticum, & apud Homerum in Iliad. δέκα πάντα τάλαντα. Herodotus in Thalia eodem quoque modo locutus eſt, ὑπισχνεόμενοι τὰ πάντα οἱ μύρια δώσειν. Cohæret huic dicendi modo Plautina feſtivitas in Menæhmis, Elleborum potabis aliquot viginti dies. quo more etiam Aquitani nunc loquuntur. Sic idem in Pſeudolo, At ne viginti modicis multavit minis. Addebant enim modum precio, etiam terminato.

Πυριῆσαι, alibi fotus & fomenta interpretantur: ac rectè quidem. hîc cùm de toto agatur corpore, vaporarium potius intelligimus, quas *ſtuffas* Germani vocant. Sic infra diſtinxit τὴν πυρίαν ἀπὸ τῆς θερμολουσίας.

Διὰ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Διὰχρώματος, cutem intellexit, communi nomine cum colore. Color enim eſt affectio corporis viſibilis in ſuperficie per lucem. Nam oportet ut ſit lux ab igni in miſtione, & repercuſſus à terra: alioqui tranſmittuntur ſpecies per corpora pellucida, quæ Græci vocant diaphana, nos perſpicua. Quomodo autem quædam in tenebris quoque videantur: & an in nigredine lux admiſta ſit: in ſecundo De anima diſputatum eſt. Nunc verò hoc agimus, cutis & coloris commune unum eſſe nomen apud Græcos, propterea quòd color ſit in ſuperficie: qui color cùm viſibilis ſit, ab luce redigitur ad actu videndum. Neque enim videretur, niſi ejus ſpecies (quàm barbarè atque ineptè Joannes Gandavus vocat intentionalem, nos immaterialem) educeretur de materia per medium ad oculum. Oportet enim in omni actione agens eſſe & patiens: ſicut in tertio De anima diſputatum eſt. Nam Platonis exploſa jampridem ſententia eſt, qui per ἐκπομπὴν putavit fieri viſionem. Falſam quoque eorum eſſe ſententiam, qui ſenſum agentem poſuere, ſuo loco demonſtravimus. Sicut ne illi quidem verum dicunt, qui negant ab luce educi ſpecies viſibiles. Argumentum quoque eorum claudum eſt. nam quum dicunt agens patiente ſuo eſſe nobilius, rectum eſt: quum dicunt animam noſtram eſſe nobiliorem, jam deficiunt. Nam corpora unde lux provenit, corpore noſtro ſunt præſtantiora: intellectus illi, quorum vi lux agit, intellectu noſtro nobiliores. Lux nobi-

nobiliori modo accidens eſt, quàm ea qualitas quæ eſt in materia: quam ipſa afficit immaterialitate ſibi ſimili. Nam in colore lucem materiæ admiſtam inveniens lux cælitus emiſſa, eam ſibi aſſociat, atque repercuſſa à terræ partibus, quæ ibidem ſint, defert & ad oculum, & ad parietes. ſicut videmus in vitro viridi elici ſpeciem, atque impingi ſolo, aut laquearibus aut muro: eodem modo confieri viſionem manifeſtum eſt. Neque viſio nobilior eſt quàm lux. ſine luce enim non fit. & lux aliquid omnino Dei eſt, vel præſtantiſſimum. Illud quoque Averrois falſum eſt in ſeundo De anima, quum dicit, Colores ab luce habitum non acquirere: propterea quòd, inquit, lux ſolius corporis tranſlucidi habitus eſt. verum eſt lucem eſſe translucidi habitum, ſed non eſt ſolius. Nam etiam corporis lucentis habitus eſt, quod tamen non eſt tranſlucidum. Quare non ſolùm per lucem videmus, ſed ipſam quoque videmus lucem. Sed idem in libro De ſenſili & ſenſu, longè majore errore lapſus eſt, quum ſcripſit, Colorem ſine luce, eſſe in potentia colorem. nam in medio quoque corpore ſolido color eſt: tametſi actu non videtur. Aliud enim eſt eſſe colorem, quatenus color eſt: aliud eſſe colorem, quatenus videtur. Accidit enim colori eſſe in ſuperficie: poteſt enim etiam eſſe non in ſuperficie. Deinde accidit ei actio lucis: neque enim abſente luce perit color. Neque duæ ceræ ſuperficies ſi jungantur, color corrumpirur: ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

unitis corporibus, unus fit. At viſilem eſſe eſt proprietas fluens ab eſſentiæ principiis. Semper igitur viſilis eſt, licet non ſemper videatur. Neque eſt potentia viſilis, ſed actu: actu enim habet ſuæ eſſentiæ principia, quibus videri aptus natus ſit. Non igitur eſt affectus ſuperficiei primò & per ſe, ſed corporis. Lux ergo cum miſtione elementorum efficit colorem eſſe colorem, & eſſe viſilem: à cælo autem demiſſa ab Sole, Luna, Venere aut aliis, non facit colorem eſſe colorem, neque eſſe viſilem, ſed actu videri. Verùm videar adverſari mihi, qui dicam à ſideribus agi etiam ubi lumine ſuo non contingunt. Nam ſi ſola intellectione movent orbes ſuos intellectus, longè præſtantiores ſunt eorum affectiones quædam, quàm ut ſequeſtro lumine opus habeant. Igitur, inquiet aliquis, ſi negaſti lumen intra terram admitti, qua ratione nunc dabis in ſolidis corporibus mediis colorem eſſe, in colore eſſe lumen? Facilis reſponſio eſt: aut ab initio, aut ab æterno (nihil nunc refert) miſtam eſſe lucem in conditione coloris, diſpertitámque multis rebus; ſicut etiam elemento ignis: atque hanc miſtionem in colore ab igne eſſe miſto, non ab aſtris defluere nunc. His de cauſis Græci eodem vocabulo & colorem & ſuperficiem appellarunt. Quoniam tranſlucida corpora non videntur, idcirco quia eorum ſuperficie non reflectitur ſpecimen. Quare in viſione refracta neceſſe eſt, remum videri curvum. propterea quòd, quæ pars extra aquam eſt, recta

cta videtur: quæ ſub aqua, ea per aquæ ſuperficiem repræſentatur. Ergo neceſſariò fit viſio angularis. Si enim eſſet corpus puriſſimè diaphanum, qualis aer eſt: non ſic fieret. At aqua non ita eſt tranſlucida, quin habeat id craſſitudinis, quod ſit ſatis ad reflectendum.

Calvus τοῖς σιτίοισι, malè interpretatus eſt, vinis. neque enim vino ſolùm, ſed etiam omni cibatu ſicco præcipit utendum.

APOTELESMA XII.

Quod ſi horum quippiam Lunæ acciderit: commodius introrſum retrahimus. Acribus quoque, ac ſalſis, mollibúſque cibis vomitus ciendus erit. Concitatis tum curſibus, tum deambulationibus, præterea vocis contentionibus utetur. Nec non ciborum moderata, ſtatáque exhibitione inediam tolerabit. Propterea verò introrſum retrahendum erit: quia nocumentum intus eſt.

CÆSAR.

Tranſit ad cava corporis, per Lunam: quemadmodum ſuprà monebat nos. Itaque per vomitum procurat. Addit modum, Miſtis acribus: ut aceto, ſalſis & mollibus, ut garo, muria, oleo, piſcibus. Acria nanque ventriculum pungunt, ſalſum detergit, molle ſupernatando nauſeam facit: ergo ex ea diſcordia movetur ventriculi fundus ad expulſionem per ſuprà, quæ eſt vomitus defi-

 nitio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

nitio. De quo ſtultè nimis litigant: naturalis ſit, nec ne. Quaſi dubium ſit, quod fit per instrumenta naturalia, nulla arte adhibita ut naturam juvet, an ſit naturale. Nam ſi agens inſtrumenta: finis, natura eſt: nonne erit naturalis effectio? ſed quia finis partim eſt naturalis, quoniam exonerare vult ventriculum natura, rebus ſibi officientibus: partim non naturalis, quoniam ordinarius non ſit: idcirco dubitare Sophiſtæ potuerant. Itaque Galenus in lib. quem inſcripſere De motibus liquidis, miſtum poſuit, tam à vi voluntaria, quàm à facultate naturali: ſicut & anhelationis motum. quanquam verè miſtus dici nequit: quippè à ſola naturali vi aliquando proficiſcitur. Neque enim rectè argumentere: anhelitus ab utraque poteſt fieri, ergo miſtus eſt. Sicut denſatio tam à frigore, quàm à calore poteſt evenire, ergo miſta effectio eſt. Nam voluntaria actio in membris mera nulla eſt. habet enim inſtrumenta naturalia: At naturales duplices aliæ meræ, ut concoctio. aliæ cohærentes voluntati, ſed non ſemper, ut anhelitus: quare miſta actio non debet dici, ſed potius indifferens. Clamabunt nunc de nominibus. At nos reſpondebimus, etiam pecudibus res notas eſſe, atque aſinis: ſolius autem hominis intereſſe rectè loqui. Eſt enim inſtrumentum maximum rationis oratio: cujus pravitate diſtorquentur ingenia. Galenus in libro tertio de poteſtatibus naturalibus, vomitum violentum eſſe ſcripſit. quippe rectè. Vomitus enim eſt contrarius deglutioni. Quare

re tametſi inſtrumenta naturalia ſunt, tamen eorum officia non ſunt naturalia. Verùm, uti dicebamus, aliquo modo officium quoque rejiciendi erit naturale. ſi enim non eſſet à natura, non fieret. Sed ordinarium non eſt: ſicuti neque canem tripudiare. Itaque ſi reſpicias ordinariam utilitatem, malus motus erit: ſi intelligas finem, bonus. Quæ autem ſint cauſæ vomitum cientes, diverſis operis ad varios ſpectant libros.

Dixit, τῇ ἀφαιρέσει, καὶ προσαγωγῇ· Quoniam non ſtatim, aut penitus totum cibi demenſum auferendum eſt.

Cùm autem ἀντίσπασις ſit retractio ad contrarium: quánam ratione hîc eſt eo verbo uſus? Nam ſi intus malum eſt: intro qui trahit per vomitum, nunquam retrahet in contrarium. Solutio: præveniendo curabit, ne extrorſum procurrat. Sic retrahenda moles ſanguinis eſt in pleuritide ad remotiora loca, ne addatur collecto humori alia pars eò apta fluere: quamobrem contraria in parte vena ſecanda erit. Nunc miſcent cælum terræ. Principiò non eſt diſputandum, ſenſerítne Galenus hoc, ſenſerítne Hippocrates: ſed eos fatendum eſt, ab eodem latere præcepiſſe: id quod & omnes clamant, & nos ultrò profitemur. Quinetiam ex Barbaris (ſic enim omnes, iſti præ ſe ſolis, vocant) Raſis idem ſcriptum reliquit. Et Hippocratis verbum eſt, κατ' ἴξιν: quod verbum neque Curtius, neque alii complures intellexêre: qui καθ' ἕξιν, id eſt ſecundum habitudinem, ſcriptum fuiſ-

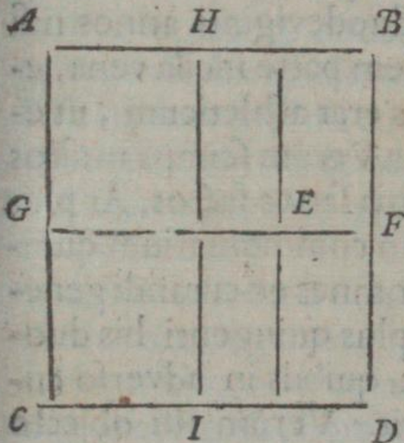

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ſe exiſtimarunt: atque ibi propterea quàm multa cogantur dicere, ipſi viderint. occaſio autem erroris fuit locus in libro De victu in morbis acutis, ubi eſt κατὰ τὴν ἶξιν καὶ τὴν ἡλικίαν. verùm ἶξις Ionica vox eſt, quæ ſignificat directionem ac tractum, παρὰ τὸ ἱκέσθαι· unde ἰξίαν. ea in compoſito utitur Herodotus in Thalia, ſemel atque iterum: μέρος ἐγένετο τῆς ἀπίξιος περὶ τὸ μέγαθον. Item in Terpſichore, & alibi. κατ' ἶξιν autem non ſemel apud Hippocratem. Galenus uſitatiore verbo & ibi, & in tertio De criſibus declarat: κατ' ἐνθυωρίαν, inquit, fluit ſanguis per dextram narem ab jecore, per ſiniſtram ab liene. Hippocrates alibi ſæpe κατ' ἐνθυωρίαν. In ſecundo Epidem. πλευροῦ ἀριστεροῦ ὀδύνη, ἐν οἷς κατ' ἶξιν. Idem in primo De morbis: τὴν φλέβα ἀποσχάσαι τὴν ἐν τῇ χειρὶ, τὴν σπληνῖτιν καλεομένην, ἢ τὴν ἡπατῖτιν καθ' ὁποτέρην ἂν εἴη τὸ νόσημα. ut deſinant iſti ſuum κατ' ἶξιν intelligere de rectitudine villorum quibus venæ conſtant. Quaſi verò villis trahat vena, non autem ſimplici calore. Non enim movetur vena, neque renes aliò trahunt, quàm ſimplici facultate ſine inſtrumentis motus. Sicut ne jecur quidem. Eſto igitur Galenus, aut quivis alius ſenſerit hoc. Quid? cum Galeno interiit univerſum humanum ingenium? nonne artes per ſecula ceperunt incrementa, vobis ipſi imponitis ſilentii ſervitutem? nonne hæ ſunt ſcientiæ liberales? Reſpondent, Credendum Galeno: quoniam vita brevis, ars longa. Sanè. Ars adeò longa fuit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

fuit, ut illius vitam exceſſerit. Itaque Arabes medicinæ finem impoſuere. Quare hîc videamus pro ratione atque experientia utrum ſit agendum. Ratio igitur à fine peti debet. Finem, in quem intendimus, hunc eſſe par eſt, prohibere ſanguinis copiam, ne ad malè affectum concurrat locum. Hoc autem agimus, ne virtus opprimatur. Ergo ab oppoſita parte ſanguis detrahendus eſt. Colligitur autem hoc Geometrica demonſtratione.

Sit dolor in latere ſiniſtro: aperta indidem vena plus trahet à dextro in ſiniſtrum, quam dextra inciſa in ſiniſtrum. Plus enim humoris eſt inter circumferentiam dextram, & doloris locum, quàm inter eundem locum, & circunferentiam ſiniſtram. Sit itaque pectus hominis, A, B, C, D. medietas, H, I. dolor, E. vena Galenica, F. vena Avicennæ, G. plus eſt humoris inter G, & E, quàm inter E & F. Ergo inciſa F, & minus auferet, & plus attrahet, facto motu. unum habent quò profugiant: non prodeſſe, quoniam nulla ſit, ut appellant colligantia. At nos dicimus, non nunc agere, ut quod fluxit detrahamus. neque enim magni momenti eſt: neque quiſquam prima ſtatim die mortuus eſt: ſed poſt multam affluxionem, quàm tollit vena contraria remota: vena autem e-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

juſdem lateris non ſolùm non tollit, ſed etiam trahit ad locum malè affectum. Itaque toto poſt facto fluxu, ex eadem parte nos quoque detrahimus. Quod autem verum ſit quod dicimus, videmus quotidie. Sæpe enim numero evenit, ut ſecta vena in adverſa parte, ad latus illud dolor ſeſe tranſtulerit, relicto priore loco: ut appareat eos falſa dicere de colligantia. Ac de ratione quidem hæc. De experientia autem quid dicamus, facile in promptu eſt: Jam duodeviginti annos niſi unum vidimus, ex eadem parte inciſa vena, evaſiſſe. Et ſanè corpus erat athleticum, ut etiam magis miraremur. Verùm ſcimus multos etiam ſine phlebotomia ſanos factos. At plus octoginta redegimus in commentarium quinto abhinc anno, qui omnes eo curandi genere ſint extincti: cùm plus quingenti his duodecim annis evaſiſſent, quibus in adverſo cubito vena aperta fuerit. Verùm iſti objecto nobis nomine Barbariæ, ſolum Galeni nomen etiam adverſus invictas rationes crepant, ajuntque malle ſeſe cum eo errare. Errent igitur.

APOTELESMA XIII.

Si Sol harum rerum ulla afficiatur, vehementius malum hoc, curatúque difficilius fit. Oportet enim utroque verſum diſtrahere, curſibus & rectis, & flexuoſis: item deambulationibus, aliíſque omnium generum laboribus: præterea inſtituta ciborum temperatione poſt vomitiones, ad quintum uſque diem uti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Cæsar.

Tertiam partem excutit ab Sole: qui cùm media corporis ſignificet, difficiliorem morbum indicabit: propterea quòd & intrò & foras diſtrahenduuu erit.

Dixit δυσεξαγωγότερον propter eam rationem: Duas enim in partes, eas denique contratias educendum: quoniam cum intus laboramus, ea pars proprior eſt vomitioni & dejectioni. cùm in exteriore circumferentia morbus apparatur, ſudore facilè extrahitur. at in medio ſi ſit, & hoc & illud cùm ſit agendum, operoſior ſanè cura videatur.

Poſuit δὲ, pro eo quod eſt γάρ· eſt enim ratio difficultatis.

Dixit δρόμοισι ϗ τρόχοισι, complexus utrunque currendi genus, rectum ad metam, & curvum circum metam. Rectus autem fuit triplex: primus, ſimplex ſtadium: ſecundus, duplex uno curſu ſtadium, quem δόλιχον appellarunt: tertius, duplex reflexus recurſo, quem δίαυλον nominabant. eum cordis curſui, quòd ad vitam ſpectat, comparat Ariſtoteles. Falſum igitur eſt quod in codicibus Suidæ ſcriptum circunfertur, ſtadiodromos longiorem tractum exhaurire curſu, quàm dolichodromos. At contrarium conſtat ex epigrammate Parmenionis, quod qui volet quæret in primo libro. etiam proverbio raro, atque ab iſtis proverbialibus præterito, inſigne, μὴ ζήλου ἐν σταδίῳ δόλιχον. Pollux in tertio, more ſuo vocum farragine oſtentata,

tata, ignoto nos alere cibo inſtituit. nihil enim declarat.

Calvus peſſimè tranſtulit, Utrinque deducito. Imò verò utroque: ſcilicet ad intima, per vomitum: ad extima, per ſudorem. ergo ἀμφοτέρως non ἀμφοτέρωθεν ſcriptum eſt, ſicut θύραζε, non θύραθεν, ut loquitur Ariſtoteles.

Mirum, in hac affectione remedium à venæ ſectione non attigiſſe: niſi ſi putemus partem hanc pertinere ad curandi artem, non ad præſervandi. Quod locis aliquot innuere Galenus videtur, in libris De ratione conſervandæ ſanitatis. Dubitarit tamen quiſpiam. nam cum vomitum ciemus arte, quippe cibis acribus ac pinguibus: ſanè ejuſdem ſtudii erit phlebotomia cum curſu, cum vomitu, cum lavacro, cum vaporario, cum fricatione. Verùm alibi oſtendimus, ſanantem & præſervantem non remediis differre, ut putarunt veteres, & fortaſſe Galenus: ſed fine. Quoniam ſanans id quod non eſt venatur: illa quod partum eſt, ſervat. Finis enim etſi reipſa unus eſt: at diverſa ratione fit diverſus. Facit & illud ad hoc, quod infra etiam elleboro utitur.

APOTELESMA XIV.

Sudo cælo ſidera ſi premi, præque ſiccitate imbecilla ſuperare ambitum nequire videantur: periculum à morbo imminet. Igitur laboribus temperare, humidioréque vi-

victu, atque molliore uti, operæ precium eſt: tum balneo, animi tranquillitate, largiore ſomno, uſque dum pacatus ſit motus.

CÆSAR.

Redit ad ſidera, aſſignátque alias affectiones pro ſignis diverſorum morborum à prioribus. Suprà poſuit à plenitudine, nunc ab ſiccitate: ſub qua comprehendit inanitionem. Siccum enim corpus ſucco ſuo eget, hoc loco. nam aliqua corpora cibi ſicca ſunt.

Poſuit idcirco αἰθρίην: quoniam παρὰ τὸ αἴθεσθαι. Nos igitur ſignata voce, ſudum: quòd eſſet ſine udo. Calvus ſerenum, rectè: ſed vocis radices non eſt aſſecutus. Agricolarum enim vox fuit, ſerenum, quo tempore ſerendi & occaſio & facultas eſt.

Duas ponit affectiones: primam, θλίβεσθαι, onerari, aggravari, premi. Tractum ab jumentis, quæ ſub ſarcinis attritum tergus habent. ſic pigra aſtra intelligit. Altera affectio, cùm dicit, non poſſe ambitum ſuperare: quippe ibi oppreſſionem indicat. ἄντυγα intelligit, clivum orbitæ ſummum: ſicut etiam in epigrammatis μεταφορικῶς, ſummas divitias. Nam ἁψὶς quanquam rotæ curvaturam ſignificat, ſupremam tamen orbis ſedem agnoſcunt Philoſophi, qua maximè à terra diſtant: Augem nominant recentiores. Addit cauſam: Præ ſiccitate, inquit. Quoniam veteres putarunt, ut noſtrum ignem, ſic cæ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

leſtem ali humido. Ita Epicurus ſtultè noctis humiditate accendi ſidera, die extingui, cùm dicuntur occidere: ut Poëtæ ferendi ſint, qui dixerint,

--convexa palus dum ſidera paſcet.

Statuit victum humidum: & materialiter, à cibis: & effectione, dupliciter: intus ſomno, foris balneo. Utrum autem ſomnus ſiccet, an humectet, puerorum quæſtio eſt: idcirco quia jejunorum atq; inanitorum corpora ſicceſcunt ſomno reducto introrſum calore naturali, qui reliquum humidum depaſcatur.

Poſuit ἀλλὰ pro οὖν.

Ῥαθυμίην Calvus hîc quietem interpretatur, rectè: alibi deſidiam, minus rectè. Neque enim intereſt hominis liberalis & frugi eſſe deſidem: tranquillum & compoſitum decet. at ῥαθυμία illud potius, quàm hoc ſignificat. ſed Græcorum licentiam, Romana caſtitate oportet temperari.

APOTELESMA XV.

Sin igneum calidúmque appareat id quod oppugnat illa, flavæ bilis arguit exuberantiam.

CÆSAR.

Non poſuit curam: pone tu quietem, ſomnum, cibum frigidum atque humidum, vomitum quoque.

Τὸ ἐναντιούμενον, quod oppugnat ſidera: πυροειδὲς καὶ θερμὸν, eſt πάρελκον, tum oratio decreſcit: Si dixiſſet, θερμὸν καὶ πυροειδὲς, commodius

modius faceret. Duos tamen noxæ gradus recenſuit more ſuo: vehementem primo loco, minus vehementem ſecundo poſuit.

APOTELESMA XVI.

Quod ſi victa evaneſcere videantur: timendum eſt, ne morte morbus finiatur.

CÆSAR.

Propterea quòd aſtra lucida ſunt, eis cum vita noſtra convenit ſic ſatis. Spiritu nanque & luce conſtat calor noſter naturalis. Itaque non temerè fabulantur, Promethei furta, ætheris ſedibus ſublectum ignem efficto corpori conflaſſe animam. ipſos item ſpiritus non ſolùm quaſi inſtrumenta, ſed veluti vinculum quoddam materialis atque immaterialis putabat Ariſtoteles. Animas quoque ipſas, quæ obnoxiæ corpori non fuiſſent, redire ad cava orbis Lunæ, ubi puro in loco agitent, cùm multi dixêre, tum eorum aliqui videntur ex Atlantico Platonis accepiſſe. quàm ſententiam Euripedes explicavit in Oreſte. Neque illorum mens ab horum ſententia eſt aliena, qui in lacteo balneo felicium animas cælo perfrui prædicant: propterea quod ſuam illæ ſervarint naturam, cæleſtem ſcilicet, quam accepiſſent: deberi jure optimo eaſdem ſedes, unde primùm profectæ ſint. Neque enim fieri poſſe aliter, quàm ut locus certus certæ locatæ rei conveniat.

Rectè dixit, ἐς θάνατον ἐκ τοῦ νόσου, Indicavit enim tractum & motum humorum per diſpo-

ſitionem ſubeuntium lethalium qualitatum, cùm dixit, ἐκ, ἐς· duas complexus metas, totidem præpoſitionibus. Indicavit finem per θάνατον· intelligo nunc finem, non perfectionem. Nam Ariſtoteles ſapienter negavit, mortem finem eſſe: terminum dici poſſe non negavit.

His rebus ſignificatis ita reſpondent ſignificantia: Nam κρατεύμα, tractum morbi & pugnæ ſignificat: ἀφανίζοιτο, tractus metam.

APOTELESMA XVII.

Si autem vegeta ipſa, ac adverſarius in fugam verti videatur, eáque fuga cita ſit: illa verò perſequantur: in diſcrimine homo eſt, niſi caveat, ne mente moveatur. Optimè confert his victitandi modus, exhibito veratro: aut ſaltem expedit, aqua victum attenuari, neque vinum bibere. Quòd ſi vinum detur, eſto id album, tenue, molle, aquoſum. Acria nocent, & ea quæ deſiccant, aut calefaciunt: item ſalſa. Labores quibus aſſueverit, & curſus frequentiores in veſte boni ſunt. Abſtineat fricatione, lucta, unctione. Molliore ſomno, & animi quiete juvabitur: ſed ita, naturales labores ut ne prætermittat. A prandio deambulato. Conducet etiam, ſi ſudet in vaporario; ac deinde vomat. Dies triginta modico victu utitor. Sin replebitur, ex dulcibus, & aquo-

aquoſis, & levibus bis in menſe vomat.

CÆSAR.

Ponit nunc eventum contrarium ſuperiori: ſed admiſcet aliquid incommodi. Nam ſimpliciter dixerat, ſi aſtra vincerentur atque evaneſcerent. nunc contrà dicit, ſi vegeta ſint. Sed addit, ſi fugit adverſarius: non dicit, ſi vincatur. addit & id, illa perſequi. Ponit poſt hæc ſignificatum, furorem: magnum quippe motum indicari. Apponit curam duplicem, evacuantem & regentem. Evacuat elleboro: de hoc alibi. nam priſci illi ſic agebant: nunc deſitum eſt. Quamobrem quaſi ſe emollit, cùm dicit, ſin veratro nolint: at ſaltem humida molliſque victus ratio indicatur, ut & materia & forma ſimul adſint. Intelligo hîc materiam, rem molliter craſſiorem, cujuſmodi pedes ſunt, atque extrema animalium. Intelligo formam, contrariam calori ac ſiccitati, ut aquam: itaque interdicitur iis vino. Corrigit deinde imperii ſeveritatem: ſaltem, inquit, album ſit: ſubtile, molle, id eſt, languidum: & aquoſum. qualia ſunt apud nos vina Tridentina: item apud Alpinos, ad viculum, quem appellant Ferràriam. Acuta nocent, quia incitant: ſicca, quia acuunt: calida, quia movent: ſalſa, quia ſiccant.

Animadvertamus tamen, cùm addit labores acres, ac vehementes juvare. Facit enim dubiam ſententiam hoc: ſiquidem exiccant: ſed ita juſſiſſe videtur, ut diſtrahatur materia

à prio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

à priore motu atque excernatur è locis nobilioribus: quare poſtea quietem indicit. Illud quoque ambigamus, fricatio conferat, necne, quæ cutem inſpiſſet. Nam altera, quæ digerit, mirificè conducit. Itaque unctionem quoque ſuſtulit: propterea quod cutem efficit ſpiſſiorem. Sic enim ab ἀλείπτειν ἀλίνδησις: niſi ſit ἁλίνδησις aſpirata, παρὰ τὸ ἅλλεσθαι. Sic etiam in ſecundo De victus ratione. Tandem amovet labores exercitiorum: quoniam reliquiæ humorum in quietis officio ſunt continendæ. Per ſomnum igitur humectationem quærit, ac propterea ſudorem. Optimo verò conſilio quies quæritur: motui nanque contraria eſt: Et à motu timetur ægritudo: alioqui motum contrarium exegiſſet. Sed inordinato furoris motui nullus eſt contrarius motus: ſola quies pro contrario præcipitur. Neque potuit jubere, quod fecimus nos: qui tyronem, quem milites declivo in dolio demiſiſſent, vertiginoſum, ac ſtupidum factum curavimus, contrario motu, ſed levi repetito.

Ordinarios labores continuat, nequid ſordium in membris relinquatur: eos appellat naturales, ſcilicet qui vim naturæ non afferunt, qualis deambulatio. Nam lucta artis eſt: quod & ex epigrammate diſcimus, luctam Argivorum eſſe, non Afrorum. Si enim naturalis eſſet, eſſet item omnibus gentibus communicata.

Sudorem tantùm quæſivit à vaporario: majus tamen commodum adipiſcimur ex lavacris.

cris. humectant enim, non ſolùm reſolvunt, ac digerunt.

Dixit, τρεφθῆναι, contrarium, τοῦ ἀφανίζοιτο, ut monebamus, aſtra ali humido eorum ſententia. Sic Ptolomæus Lunam eſſe humidiorem, quippe quæ proxima terræ ſit: Saturnum frigidum, quia diſtet à Sole. Verùm & falſa eſt ſententia, & ridicula: falſa, nanque Venus prope Solem eſt, ſicut Mars, à Marte adeò diverſa, ut eum temperet: ridicula, cùm putat effectiones eſſe cauſas cauſarum ſuarum: ut omittam eum ſibi adverſari, qui in ſignifero eodem terna aſtra quaternis conjugationibus agnoſcit inter ſe non ſolùm diverſa, ſed etiam contraria. Calvus verbum expreſſit, ſententiam oppreſſit: ſicuti τὸ ὑπάρχον, cùm interpretatus eſt, quod adeſt. Nos rectius, quod inſtat: quod ſubſiſtit, dixiſſet T. Livius, ut in primo, feras ſubſiſtere. ſed τὸ ὑπάρχον eſt, laceſſens: ut eſt apud Demoſthenem in oratione contra Neæram, οὐχ ὑπάρχοι, ἀλλὰ τιμωρούμενος. & mox, τοῦ γὰρ ἔχθρας πρότερος οὗτος ὑπῆρξεν. Haud multum abeſt ab illo Platonis in Eutyphrone ἐπεξιέναι· nos dicimus Latine perſequi.

Nota, τοὺς δὲ διώκειν ἀστέρας ſcilicet intelligit. Dixit κρατηθέντας, ut oſtenderet ellebori vim. Brevitatem obſervamus ex illis verbis, εἰδόσιν· nos ſin autem.

Τρίψις, unde τριβάδες. Notavit genera gymnaſiorum, ἅλμα, ποδωκείην, πάλην, tria tantùm inter cætera.

Adverte μαλακυνόντων, ſcilicet naturam aut mor-

morbum, aut habitum. Nam alius dixiſſet μελαγχωδύσθω.

Calvus ſententiam contraria ſententia expreſſit jucundè, πλὴν τῶν κατὰ φύσιν πόνων: ne laboret, inquit Hippocrates, niſi laboribus naturalibus. Ille ſic, cæteris laboribus præternaturalibus ſuperſedeto. Sed vocem addit unam, Cæteris, ut opinor incommodius. Cùm enim dixiſſet, ſomnum, quietem, alia genera procuret: non debuit addere verbum, cæteris. Neque enim ii labores ſunt, ſed quietes, ſomnus ſcilicet, ac deſidia.

APOTELESMA XVIII.

Si ſtellæ nullo impellente, per ſe ipſæ palantes videantur: animæ perturbationem propter curas indicant. Ergo animi remiſsione opus eſt, atque appulſione ad jocoſa ſpectacula, aut ſaltem ad ſcenicas voluptates biduo, triduóve. Itaque aut ſedabitur, aut in morbum incidet.

CÆSAR.

Vexari ab hoſte docuerat, nunc ſine hoſte ponit perturbationem, ſi ſtellæ vagari videantur nullius impulſu, ſed ſuapte agitatione: ſicuti cùm vagantur ii, qui laborant lycanthropia. Indicatur igitur cauſa eſſe intus. Dixit animæ perturbationem, quoniam, ut diximus, putabant animæ affectionem eſſe mærorem, furorem, & alia talia: id quod niſi ita intelligas, nequeat cum ſigno convenire.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ponit curam, ſpectacula: ſed addit, aut ſedatum iri, aut in morbum caſurum: penè ridiculè. Neque enim abſimile illius eſt, O Laertiade quicquid dicam, aut erit, aut non. Quare verò non appoſuit curam, quæ à morbo præſervaret? an quia rarò admittunt medicamenta, quibus quicquam poſſint proficere? Neque enim ex anima excernitur quicquam per ea, quæ dejiciuntur. Stultè nanque dicat aliquis, excrementa eſſe animæ partem, quanquam deteriorem. Verùm ubi corpus ſimili jam affectum fuerit qualitate, tunc curando ipſum, tollitur morbi ſedes. Ita dixèris, ſi cum illis intelligas animum affici. Sic morbum, Erota, curant caſtigando. Ego verò cum meliori ſeculo nego in anima quicquam eſſe morborum, ſed in ſpiritibus, ut in rebus ſpecies deferentibus. Sublatis enim humoribus ceſſat furor. ii enim quales quales ſunt, tales erunt effectiones.

Ponit differentiam inter jocoſa ſpectacula, id eſt, ridicula: & τὰ θεάματα ſimpliciter. Multa enim genera ſunt ſcenicarum ſpectationum ſeria, eadémque jucunda: ut Trinummus, ut Captivi, & alia, Plutus, Ranæ, Nubes.

Dixit, πλανᾶται. Nos ad verbum, palare: indidem nanque deductum eſt Latinum noſtrum.

APOTELESMA XIX.

Quæ ſidera ex orbita ſua excidere videbuntur, ea ſi pura, ſi illuſtria prorſum promovent,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

movent, bonæ valetudinis argumentum præbent: Quod enim in corpore parum eſt, id naturali circuitione poſt veſperas ad manè excernitur. Nam quæ in ventrem demittuntur, & quæ in carnem redundant, ex circunferentia omnia deciduntur.

CÆSAR.

Nunc illam explanat partem, in qua dicebat ſydera ab orbe ſuo aberrare. Et duo ſtatuit. Aut enim ab occaſu ad ortum tendunt: ea eſt illorum rotatio naturalis adverſus primi mobilis diurnam verſationem: igitur ſignificat parum eſſe, quòd acutè demiſſum ſit: Aut è contrario feruntur. atque hoc ſequenti apoteleſmate explicabit. Nunc verò expultricis declarat vim: quæ de rebus attractis cognoſcit, ac judicat: expellítque quod excretum ſit, aut à ſe, aut à ſubſerviente ſibi excretrice. Intelligo nunc excernere, ſeparare. Addit autem motui qualitates duas: puritatem, & lumen. Multa pura ſunt quæ carent lumine, ut tranſlucida corpora. Nam lucem habent, quoniam tranſmittunt ſpecies: lumen non habent, quia non emittunt. De igni autem dubitatio eſt, & alibi diſcuſſa à nobis utranque enim naturam videtur obtinere: idcirco diximus, multa: non, omnia. Præterea illuſtria ſunt non pauca, eadémque impura. Impurum voco, quod admiſtum quippiam habet non illuſtre, ut & alia multa, & Luna ipſa: Maculoſa enim eſt, non ex luminis, ut ajunt refle-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

reflexione, ſed ex diverſitate partium. Nam quid mirum? Nónne diverſum eſt ipſius corpus à cælo? nónne ipſa dicitur tota lumine carere? Reddit rationem ſanitatis: propterea quod à corporis circunferentia quod demittitur, purum eſſe indicatur, ſive in ventrem recipiatur, ſive in carnem redundet: & quantùm quod expellitur in ventrem: & quantum quod retinetur ad alendum, recenſuit. Dixit igitur ἐκκρίνεται: quoniam ſuperfluum eſt, nec tamen vitioſum. In quantitate peccatur, non in qualitate: purum enim eſt.

Dixit, πρόσω· intelligit ad exortum. Is enim motus ſyderum horum eſt, quæ circa octavum feruntur orbem. hoc autem declaratur ſequenti apoteleſmate: in quo conrrarium motum explicat, cùm dicit, καὶ πρὸς ἑσπέρην. Itaque Calvus benè, ac ſcitè legit πρὸς ἢ ὄρθρον ἔχῃ: non ut vulgò ſcriptum circunfertur πρὸς ἢ ὀρθῶς ἔχῃ.

Non eſt contemnendum quo pacto illud intelligamus ἐν τῇ κοιλίῃ Nam in ventre non fit ſeparatio eorum, quæ à cute demittuntur: ſed expultrix exigit à cute ad inteſtina: itaque ad inteſtina melius, ſcilicet ἐς τὴν κοιλίην.

APOTELESMA XX.

Quod ſi aut atra, aut obſcura fuerint, & in occidentem delata, aut ad mare, aut ad terram devergant, aut ferantur ſurſum: mor-

morbum portendunt efficatius. Quæ ſurſum nituntur, capitis indicant diſtillationes. Quæ ad mare demittuntur, tubera in carnem deſignant eruptura. Commodè his cibi tertia detrahetur pars. Quem vivendi modum in quartum uſque proferet diem: atque intereà vomet: poſteà in dies totidem tum vomitus, tum priſtinam inibit cibi rationem.

CÆSAR.

Nunc alteram partem expedit contrariam ſuperiori per motum, cùm aſtra ad occaſum devexa videbuntur: Item per qualitatem. Atrum, inquit, aut obſcurum: atrum puro oppoſuit: propterea quod à terra nigrorem fieri putabant: inter quos etiam fuit Theophraſtus. Terræ autem natura maximè diſtat à ſuperioribus. Altera qualitas directo opponitur ſuperiori commentario: quippe obſcuritas lumini.

Poſt hæc cæleſtia cum elementis conjungit in motu: Nam motus aut à centro eſt, aut ad centrum, aut circa centrum univerſitatis: ídque dupliciter: aut ab Subſolano in Favonium, ut diurnus motus: aut è contrario. Præterea hîc quoque variatur tribus modis. Primus eſt, propterea quod tàm octavæ ſphæræ, quàm planetarum poli alii ſunt à polis mundi: itaque devexiore ſpatio feruntur. Secundus eſt eccentricorum, quorum apſides intelligimus. Tertius epicyclorum: quos fru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ſtra nituntur excludere Peripatetici : idcirco quia & centrum , & univerſum motum extra centrum terræ habeant. Nam quod ajunt, omne quod movetur , circa ſtabile aliquod moveri : fatemur. Cùm dicunt terram eſſe illud ſtabile : negamus. Sed poli ſunt illud ſtabile, ob quod rotationes verſantur. Nam ſi terra in cauſa eſſet , qua moverentur , tunc quorſum verſus contingeret , verti poſſent , in Meridiem , in Septentrionem. Et ridiculum eſt dicere, cælum non moveri poſſe , niſi ſubeſſet terra ſtabilis. Satis enim eſt habere punctum medium circa quod moveatur. Duo enim ſtabilia neceſſaria ſunt in rotatione globi : profundum , & latum. Nam ipſe motus in longitudinem fit. Sicut circulus ſi moveatur, ſatis habet : quoniam profunditatem nullam habet punctum in media latitudine quietis ſedem. Igitur centrum mundi , eſt ſedes quietis in profundo , poli in latitudine , motus in longitudine. Si igitur hæc ſatis ſunt ad motum : ubivis fieri potuit ut minores cæli in majoribus verſarentur. Satis enim eſt naturæ cæli, ſi neque ad centrum , neque à centro moveatur : quoniam neque levis , neque gravis fit : itaque propter hanc naturæ rationem circa centrum vertitur : propter odorum rationem ſuorum , ſuo motu vertuntur epicycli. Ergo ſi per ſomniorum ſpecies aſcendere videantur : ſuperioris corporis notabis partes. Nam ita quoque in animalibus , ſive reptilibus, ſive piſcibus, τὸ ἄνω, intelligit Ariſtoteles, totum pectus, & caput : τὸ κάτω, quæ

inde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

inde in caudam, aut ad pedum ima: cùm tamen è ſitu piſcium, pars ſuperior videatur dorſum, & occiput: inferior autem maxillæ, ac venter: ſed has pronas, ac ſupinas maluit ille appellare. Nam ita divino viro viſum eſt, nobiliſſimam partem ei parti comparandam, unde duceret originem: ſcilicet caput, cælo. Sic etiam dicimus, dejicere ſuperflua cibi ab ore ad exitum excrementorum. A mari autem ventris indicia ſunt. unde & Latini alvum ab aluendo dictam voluêre: quanquam nos aliter ſuo loco. Tum quia inter cælum, & terram eſt: tamen à terra non indicat pedes, ſed carnem, in quam tubera eruptura minitatur. Sed ita illi placuit, ut diximus: quanquam ne omnia quidem tubera terreſtria ſunt.

Mirum diſtillationes ex aſcenſione indicari. Nam contrarius motus eſt. Intelligendus eſt aſcenſus vaporum prius, mox deſcenſus eorundem condenſatorum.

Interpretati ſumus, τὸ μᾶλλον, efficacius: ſcilicet quàm cætera. Quoniam ſigna excellenti prædita natura ſunt, ſtatóque motu, non temerè, moventur: à quo ſi aberrarint, validiorem cauſam ſubeſſe putandum eſt.

Dixit, κομίσασθαι τὰ σιτία πάντα· id eſt comparare. verbum eſt agricolarum convehentium fruges. quo & Hippoerates alibi, & Theſſalus filius in legatione uſus eſt.

APOTELESMA XXI.

Horum ſi quid in cælo inſidere, ídque purum,

purum, humidúmque apparebit, ſanitatis nota eſt. etenim cælitus id in hominem deſcendit: quippe anima tale cernit, quale in ipſam ingreſſum eſt.

CÆSAR.

Ponit quietem, cùm dicit, ἐφέζεσθαι: ergo humorum concordiam. neque enim aut ſumma, aut ima petunt. Ponit calorem, & lumen, quaſi formam vitæ: ſcilicet ſtellarum puritatem. Ponit materiam, & pabulum: ſcilicet humiditatem. Poſt hæc ſigna, ponit ſignificatum: quippe ſanitatem. Ponit inde rationem ſigni, & ſignificati: idcirco quia cælitus deſcendit. Habet hoc probationem à cælorum proportione cum vita noſtra. itaque iiſdem vocum lineamentis, & calor, & vita, & cælorum Deus dicta ſunt, ζεῖν, ζῆν, ζεύς. Aſtruit poſtremo loco rationis probationem. Quoniam anima, inquit, tale cernit, quale à Diis immortalibus, cæleſti de ſede demiſſum recipit. divina ſanè ſententia, qua demonſtrat animæ cum cælo conjunctionem. Habet autem Geometricam rationem: propterea quòd à cæli circunferentia devehuntur divinæ illuſtrationes, quæ per animam perinde, atque per cognationis hoſpitium tranſeunt in res corporis elementares, tanquam in centrum lineæ.

Ἐξ αἰθέρος, ab æthere, id eſt à cæló. quoniam ἀεὶ θεῖ. ſemper enim perpetua vertigine volutatur. Itaque Plato in Cratylo inde deos dictos putat: ἰόντας, inquit, δρόμῳ· Solem, ac

Lunam. quanquam maximus ille vir paulò infelicius addidit etiam Tellurem: quæ ſententiæ huic non ſolùm non ſerviret, ſed etiam adverſaretur. Neque enim movetur tellus, nedum ut θεὸς ſit, à curſu. Quare in undecimo De legibus caſtigatius eſt locutus: ἥλιόντε, καὶ σελήνην, καὶ ἄστρα, καὶ γῆν, ὡς θεοὺς καὶ θεῖα ὄντα. ut priores θεοὺς dicat: terram autem θεῖαν. Aſſentitur Ariſtoteles quoque Præceptori ſuo: qui in primo De cælo ætherem ab æterno curſu dictum vult: caſtigátque Anaxagoram, qui ætherem pro igni intellexerit: quid & turba literatorum, παρὰ τὸ αἴθειν: & videtur ſenſiſſe Cicero in primo De natura Deorum, ubi ætherem ardorem cæli vocat. Sapientius, à Præceptore Anaxagora diſſenſit Euripides, qui in Alexandra dixit, αἰθέρα Διὸς δωμάτιον. & in Oreſte Helenam inter Divos relatam collocat ἐν αἰθέρος πτυχαῖς. ſed Stoici ſummum Deum ætherem intellexêre, ut eſt in quarto Academicarum quæſtionum. Eundem igitur cum Jove retur eſſe Chryſippus, & alium ab igni. Quare in ſecundo De natura Deorum, eum vocat cælum nulla peregrina concretum natura: & in eodem, cæli complexus, qui æther appellatur: quanquam Paccuvius ætherem videatur ignem agnoviſſe, cujus amplexu aer ambiatur.

APOTELESMA XXII.

Quod verò atrum, atque impurum, obſcurúmque fuerit, morbum minitatur: quanquam non à repletione, aut inanitione,

ſed

ſed ab eo, quod extrinſecus ingruerit. Citatis decurſionibus curantur ii eo uſque, dum corpus, ſed intra modum, diſſolvatur. Compreſſo verò ſpiritu excernat, quod obvium ſit. Poſt curſiones, ſpatia faciat incitatiora. victus modus mollis, levíſque eſto, ad quartam uſque diem.

CÆSAR.

Cùm cauſæ aliæ ſint intus, aliæ extra: ea, quæ intus ſunt, & efficientes & materiales eſſe poſſunt: Nam ut ſunt ſubjectæ qualitatibus deferendis, materiæ ſunt: ut impediunt naturales effectiones, efficientes erunt, Eas veteres in conjunctas & antecedentes partiti ſunt. Nam quæ morbum anteceſſiſſent, προηγούμενα appellarunt: eaſdem facto morbo, conjunctas: ut peponis caro, antequam corrumpatur, & poſtquam corrupta ſit. Recentiores, qui omnia ſubvertêre, ut doctiores videantur, nullam apud Galenum intelligi conjunctam cauſam profitentur: propterea quòd ea tum cauſa morbus ſit. ſed neque verum id eſt, neque Galeno aſſeveratum. Morbus enim eſſet ſubſtantia, non accidens. Sicut ridicule lapidem in renibus, morbum appellant: cum lapis ſit ſubſtantia: effectio lapidis morbus. eſt enim impediens, impedimentum, impeditum. Fatetur Galenus morbum eſſe naturæ officiorum impeditionem: Impediens eſt phlegma putridum. eſt igitur effectio putrefacti phlegmatis, morbus,

aliud ſanè ab ipſo impediente, atque illi accidens. poteſt enim non impedire. Quod ſi idem cum illo eſt: ergo ſubſtantia erit in ſubſtantia: & idem à ſeipſo abeſſe poterit, ſine ſui corruptione: unum erit duo, & duo unum, & idem aliquid, ac nihil. Vides bonos Metaphyſicos: qui ſi clament hæc ad Medicum nihil pertinere, quid igitur litigant? quid argutantur? quare volunt mutare receptas ſententias Philoſophorum? quamobrem non ſe continent in ſua pellicula, quam perangustam ſanè, ubi volunt diſtendere, diſrumpunt? Ejuſdem eſt ſapientiæ profiteri, calculum eſſe morbum in numero. Videamus morbi rationem, quo depravantur naturæ officia, aut minuuntur, aut tolluntur. Ergo morbus in figura, quo figura depravatur: in quantitate, quo quantitas: igitur in numero quo numerus. At lapis ad corpus nihil pertinet. ejus enim numero, non depravatur numerus partium corporis: ſicut ſexto digito, defectu oculi: ſed in via morbus eſt: via enim læditur. Hæ ſunt cauſæ interiores: exteriores autem non niſi efficientium rationem obtinere poſſunt: ut Sol æſtuationem efficit, nix gelu. Ab his morbo affici nos, ut ſupra diximus, olim ſtulti æquè negarunt quidam: quos Galenus cùm alibi, tùm perpetuo commentario fuſius, quàm acutius arguit. Eas appellant Græci procatarcticas: quippe quæ proſtent nocituræ, etiam ante omne initium, ita ut exteræ ſint à principiis conjunctis ægritudini. Haſce cauſas di-

cit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

cit hîc imminere futuro morbo : cujus ſignum ſit ſydus, quod non moveatur : idémque atrum ſit, impurum ſit, obſcurum ſit. Atra ſunt etiam quædam ſplendida, non propter eam qualitatem, ſed propter ſitum partium. Nempe ex levore, unde fiat aëris repercuſſus : ut gagates, cornu, ebenus, poſtquam ſunt expolita. videmus etiam impura lucida, ut dicebamus : idcirco atro addidit, impurum, ſordidum ſanè : utrique verò oppoſuit obſcurum.

Difficile verò eſt judicium hoc, & diſceptabile. Nam quare non à cauſis interioribus, ſed exterioribus morbus fiat ? præſertim cùm ſydera illa non moventur ? Reſpondeo : propter hoc, intus motum non eſſe, foris autem eventurum : idcirco quia ſydera exuerint naturam ſuam, nitorem ſcilicet : ergo à cauſa extranea paſſa ſunt. Nam ipſa à contrariis non ſunt compoſita : ergo intus non poſſunt pati, ſed extrinſecus. Ita Hippocrates, Si homo eſſet unum, non pateretur, non doleret. quanquam ille laxè nimis. Nam unum poſuit pro ſimplici. At verò nihil ſimplex præter Deum : unum autem forma facit, ex multis. quare ubi una forma, ibi unum. unum igitur homo eſt, non ſimplex. Præterea ne illa quidem propoſitio vera eſt, Simplex ſi eſſet homo, non doleret, non pateretur. patitur enim elementum ab elemento : & tamen ſimplex eſt. Itaque Galenus coactus fuit addere, non pati intus, id eſt, ab interna cauſa.

Mirum id quoque, procatarcticam ſtatuit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

cauſam: & tamen curam mandat per corporis diminutionem: vult enim diſſolvi, Intelligit igitur à procatarctica interiores cauſas materiales motas eſſe.

Dixit, preſſo ſpiritu excerni τὸ παρελθόν. quod alibi quoque declaravimus. Impellit enim extrorſum: quoniam reciprocatio ad introrſum prohibetur. Sic inflantur venæ, atque facies accenditur; propterea dixit, πυκνοζώτω. Denſeſcit enim aliis aliàs partibus impellentibus, atque inculcantibus.

Ἐπαγωγῆς· dic tu, extraneæ rei ſuperventu. Calvus productionem, quo ſit conſilio interpretatus, neſcio. ὡς ἐλαχίστη, minima diſſolutio. nos diximus, intra modum, ex Cicerone. valde enim puſillum eſt, quod citra modum fit.

Erat error in codice ἀφανές· ſcribe ἐμφανές. nota præterea mutatam locutionem, διὰ κένωσιν· & poſtea dicit, ἀλλ' ἔξωθεν ἐπαγωγῆς.

APOTELESMA XXIII.

Cùm à Deo accipere quippiam ſomniamus, argumentum eſt probum bonæ valetudinis. Oſtendit enim, quod in corpus ſeſe induit, purum eſſe.

CÆSAR.

Nunc relictis ſyderibus altius contemplatur expediens animæ noſtræ cum Deo cognationem: quam ſibi ille ſimilem fabricatus eſt. Superius à cæli motu, à ſitu, à qualitate diſputavit: Nunc à forma, ſeu quaſi forma, & motore, & fine: quæ in cælo primo unum

ſunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ſunt. ſeſe nanque intelligendo, movet intelligentia prima cælum. Itaque & ſibi finis eſt, & cælo quaſi forma, & corpori motor. Intelligo enim formam æquivocè, alio modo, quàm in rebus, quæ corrumpuntur. Pro forma nanque eſt, quia animat. Secunda autem intelligendo primam, ſeſe intelligit: itaque illius quoque movetur motu ordinario ea de cauſa, non violento. Spontè enim ſequitur motorem primum propter ipſum. Seipſam autem intelligendo, movet motum ſuum, propter ſe. utrunque autem propter primum. utriúſque enim ille dator eſt. Nam & juſſit ut ſe ſequeretur, & ut ſuo ipſa motu ageret. licet enim motus ſint contrarii ſecundum terminos: non ſunt tamen contrarii ſecundum finem. Unus enim omnium finis, intelligere primum movens. Quare ab ejus motu per vim rapi non poſſunt, per intellectionem ſequi volunt. Quod ſi dicat quiſpiam, duas in contrarias metas ſimul ordinario motu moveri non poſſe: hoc quoque fatemur nos. Nam ſuus motus planetarum primaria eſt intentione illis: ſuumque orbem in Subſolanum quiſque movet. At diurnus motus in eis non eſt ab ipſis, ſed à primo movente. Neque propterea violentus aut eſt, aut dici debet. Volunt enim ſic moveri: quia primum illum intelligunt, ſuum movere: à cujus voluntate atque intelligentia dependent intellectus inferiores. Igitur non poſſunt primam intelligere, & nolle ipſius motum. Idem enim eſt intelligens, & intellectum. Ergo diurnum mo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

tum in ſuis orbibus volunt, ut illius eſt: ſuum autem ut ſuum, exercent: ita & volunt moveri, quia moventem intelligunt: & volunt movere, quia mobile intelligunt. Dico moveri, non ipſos: ſed orbem, cui aſſiſtunt: & quia carent materia, & contrariè, neque tædio capiuntur, neque premuntur labore in motu illo. Poſtremò etiam ſi eſſet violentus: qui tamen non ſit: vel ſic non ſequeretur, aliquando non defuturum. Primum nanque movens potentiæ eſt infinitæ. Sed infinito nihil eſſe poteſt par, aut æquale: ergo nihil contrarium: ergo nihil tollens actionem. Quoniam autem Deus omnia eſt: intelligentiæ, ut Dei imitentur univerſitatem, cælum movent, ut quo modo poſſunt, omnia ſint. Nam cælum etſi loco non movetur, tamen ſitus acquirit omnes: quos omnes quanquam habet ſecundum totum, tamen alium atque alium ſecundum quamlibet partem habere intendit. Hæc eſt prima perfectio, propter quam ſimiliores ſunt intelligentiæ Deo, quàm ſi quieſcerent. Altera perfectio ab hac pendens eſt: Quoniam Deus omnium rerum efficiens eſt. Igitur hoc quoque imitatur intelligentia. Si enim non moveret, unum tantùm ageret. Quare factum eſt, ut earum quoque motiones diverſæ eſſent inter ſe: idcirco ſcilicet, ut variis ſitibus miſtæ affectiones in hæc demittentur inferiora, per coitiones, oppoſitiones, quadraturas, & alia. Diſputant, Si primus motor infinitæ poteſtatis eſt, quare non moveat citra tempus? orbis enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

enim finitus eſt. Præterea Ariſtoteles adducit medium pro cauſa diverſitatis motus: itaque in vacuo futurum dicit motum & citra tempus. Quare motui primi orbis, cùm nullum ſit medium, quod impediat, celerius quovis tempore movere debuit: quod recentiores vocant, in inſtanti. Reſpondemus, motorem non uti ſua potentia ſecundum ſe, ſed ad finem univerſitatis. Neque enim quodcunque poteſt, id facit. Si enim hoc faceret, etiam ſine motu ageret. Sed ille optimum quódque ſemper vult. Itaque quanquam eſt infinitæ poteſtatis, non tamen infinitum poteſt facere, extra ſe. Itaque infinitum ex ſe gignit, infinitum in ſe ſpirat. Ejus autem conſilia in umbra tantum nobis nota ſunt. Si enim planè eſſent nota: aut ille eſſet homo, aut nos Deus. Verùm nos mancipia ſumus inveſtigationis, ut ſimus liberi comites veritatis. Quod autem Avenroës negat verùm eſſe, ſitus à cælo alios, atque alios quæri, quoniam ſunt infiniti: malè ſit. Principiò falſum eſt, in corpore finito æquali, circulariter moto, partes eſſe infinitas, & ſitus infinitos ſecundum quantitatem, niſi in potentia: Itaque qui ſitus negabit, quoniam infiniti ſunt in potentia, etiam motum negabit, quoniam dimenſiones longitudinis infinitæ ſunt in potentia. At idem ſi dicat infinitos eſſe ſecundum durationem, ut ajunt, tunc ridiculus ſit. Sic enim non appeterent ſuas verſationes, quas ipſe ponit infinitas. Præterea ut verum ſit, quod falſò dicit: tantò magis eſt ſen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

tentia noſtra: propterea quòd intelligentiæ ſimilis eſſe Deo vult, qui ipſe eſt infinitus. Nam veritas quoque infinita eſt, item bonitas, quippe Deus: & tamen is finis hominis eſt. Stultè enim dicat quis, intellectum noſtrum aliud agere, quàm ut ſit ſimilis Deo: etiam fœneratores, etiam tyranni ſuis flagitiis eam perfectionem ſeſe putant adepturos. Quod autem addit idem Averroës, cælorum perfectionem, eſſe motum, inquantum motus eſt: quoniam ſit idem hoc de omnibus animalibus: hoc non ſolvit quæſtionem. Neque enim demonſtrat circularis motus rationem: Neque circulariter moventur cæli, quia circulares ſunt: ſed facti fuére circulares, ut circulariter moverentur. Circularis autem motus quodammodò motus omnis eſt. Item habet alteram perfectionem, propterea quòd non mutat locum: Quare neceſſe eſt, ut ſit infinitus quodammodò: quippe cujus neque initium, neque finis aſſignari poteſt. Motus igitur, inquantum motus, viventis perfectio eſt: ſed non ultima. Movetur enim ex appetitu ad finem, aut ut evitet, aut ut conſequatur. Igitur perfectus motus perfecti corporis perfectio. Hinc ſolvitur dubitatio. Nam ſi unus eſt finis: quare non etiam unus terminus? Qua igitur ratione primus in Favonium movet, alii in Subſolanum? Multæ ſunt rationes hîc. Primùm nanque movens perfectiſſimum eſt: ita & ſuum movere poteſt, & alienum. Deinde ejus perfectio magis appareat, ſi ſecum agat etiam contraria: tum major multò

mut-

mutatio fit, ex aſpectibus & conjunctionibus. Poſtremò ſi fuit optimum, ut Luna in duodetriginta circiter expleret ambitum dies: ſi eadem diurno motui motum ſuum ſuperaddidiſſet: non optimum fuiſſet: Maximas enim & ſummis momentis feciſſet mutationes. Quoniam igitur non eſt finis ultimus, ſed Deus finis eſt: idcirco motus non dicuntur contrarii, niſi ſitu, non autem fini. Diverſorum enim ſituum unus finis. Adeo autem perficiuntur, ut voluntas una ſit, electio nulla. Nihil enim Deo par aut ſimile quod ad eligendum poſſit ei comparari. Pura natura eſt in intimis, ut in igne: non poteſt enim nolle comburere. Pura voluntas in intellectibus cæleſtibus: quoniam ſimpliciter cognoſcunt ſine propoſitionum collectione. Media autem proportio quædam in intellectu humano: propterea quòd media quoque ipſius vis eſt. Nam ut informat, elementariam obtinet naturam: ut intelligit abſtractorum. Quod autem Avenroës reſpondet ad hanc quæſtionem, falſum eſt. Ait enim in cælo dextrum & ſiniſtrum eſſe: quanquam hoc Ariſtoteles quoque veteribus ex Pythagoræis videtur admiſiſſe: atque idcirco quòd primo motori dextrum, aliis ſiniſtrum eſſe. Principiò ſi aſſignant dextrum & ſiniſtrum, ratione noſtri fruſtra ſunt. Nam qui trans æquinoctialem incolunt, quod eſt nobis dextrum, hoc ſit illis ſiniſtrum, atque è contrario. Sin id commenti ſint ratione cæli ipſius: nihilo melius. Nam ſi idcirco attribuunt, quoniam

animalia ſunt cæli: ergo par in omnibus ratio motus : æqualiter enim animalia ſunt : quare idem erit motus. ſed non eſt. Præterea cælis aut eſt caput, aut non eſt : & ſi habent, aut unum, aut duo. Nam Rotæ piſci caput atque oculi in modiolo ſunt, hinc atque hinc unus. Si igitur dextrum & ſiniſtrum eſt, videtur caput quoque eſſe. ergo erit in polo. eſto igitur in arctico. Nam eam partem ſtulti in cælo ſupremam interpretati ſunt. ergo in antarctico erunt pedes. Hoc autem ridiculum eſt.: Recta enim ſphæra eſt iis, quibus neuter polus extat. Neceſſe eſt igitur antarcticum quoque eſſe alterum caput : ejuſdem nanque officii eſt. Ergo contrario modo trans æquinoctialem erit dextrum & ſiniſtrum. quare eveniet ut idem corpus continuum eodem motu dextrorſum & ſiniſtrorſum moveatur. Quod ſi nullum caput habeant : ergo par ratio antarctici, & arctici ad æquinoctialem. Quare idem circulus meridianus à polo ad polum eſſet dexter & ſiniſter. Si enim pedes mei eodem jure ſint, quo caput, & cincturæ locus æquinoctialis ſit, crus ſiniſtrum dextrum fiet, ratione pedum tunc, ſicut nunc brachium jure capitis. Quibus rationibus picturas illas veterum Philoſophorum facilè delevimus. Nam etiam principium illius ſententiæ falſum eſt. Neque enim animalis, inquantum animal eſt, proprium eſt moveri per progreſſionem : Oſtreæ enim & Patellæ quædam non moventur : neque moveri dextrorſum aut ſiniſtrorſum,

ſum, ſed prorſum: directus enim motus nobilior: brevior enim, & ſimplicior. Itaque ſenſus penè omnes in anteriore corporis parte: motus autem datus eſt ad appetendum, quòd per ſenſus captus ſit. Dextrorſum autem ac ſiniſtrorſum motus ſecundarius eſt. Motus autem eſt via ad perfectionem.

Si videmur à Deo donari, qui ab antiquis δωτὴρ ἐάων dictus eſt: donúmque id purum ſit: purum quoque donum illud erit, quod ſeſe cælitus inſinuat.

APOTELESMA XXIV.

Contrarium autem malum. inſinuaſſe nanque ſeſe in corpus morbum, oſtendit. Quare ſuperiore ratione hunc quoque curabimus.

CÆSAR.

Attende, cùm ſupra morbos imminere dicat, ac nondum eſſe conſtitutos: nunc profitetur jam invaſiſſe, atque occupaſſe. Fortè propterea quod ſignum ipſum prævalidum ſit, quippe à Deo.

Nota locutionem, χρὴ συνιῶν τὸ πρότερον: aut deeſt, κατὰ: aut, τρόπον. neque verò ſentias, quod ajunt, ita loqui conciſè, quoniam Ionicè. nihil enim Ionibus fuſius, laxiúſve, tum vivendi, tum loquendi licentia: vel vide Homerum, vel Herodoti memineris. ſed quales viros? profectò facilè principes utriúſque orationis: utrumque verò etiam ſapientem:

Nam & Homerum nunquam putaſſem ſummum & Phyſicum, &, ut tum eſſe poterat, Theologum: niſi tam ſtultè de Diis locutus eſſet. Neque enim tam vecors, támque futilis eſſe potuit, ut ea ſic intelligeret: ſed ad ſyderum poteſtatès, atque officia Geniorum omnia voluit referri.

APOTELESMA XXV.

Mollis pluvia, clementi cælo, minuta roratione, ſine hyberno impetu, bona eſt. Ex aere nanque ſpiritum moderatum, purúmque ſubiiſſe demonſtrat.

CÆSAR.

Nunc tenet inſtitutum ab elementis cælo conjunctis: ac primùm ab aeris affectibus. Pluvia enim aquæ affectio eſt, motus ſcilicet: item aeris, ſanè à ſitu partium. Eſt enim aer condenſatus, nubes, cujus humidiores partes expreſſæ fluunt. Quaſi dicas, pluviam eſſe aquam ex aere denſato. Conjungit aerem cum anima: quoniam vitales auras veteres dixére: & aer, atque anima eodem nomine dicti ſunt ἄνεμος, quippe ventus, aer eſt.

Dixit, mollem pluviam, non rigidam; non diſtentis tractibus, ſed flexis, & interruptis. excludit enim hîc hybernos imbres. Itaque rectè interpretati ſunt, μὴ σφόδρα βρέχεσθαι, non multo humore. Nòs, minutam rorationem.

Dixit, ἐν εὐδίῃ, cælo non turbulento. quoniam διὸς χεῖμα καλὸν ἡ εὐδίη· quaſi pacato Jove.

ve. ſic enim Latini appellant cæli clementiam, cùm ſub divo poſſumus agitare. Sic in XXVI. ſectione propoſitarum quæſtionum petit Ariſtoteles: Quare Favonius eſt εὐδιεινὸς, καὶ ἥδιστος· Quoniam, inquit, ἔχει κρᾶσιν ἀέρος, οὔτε θερμὸς, οὔτε ψυχρός· & ſubdit: ὅταν ἀποχειμάσῃ, εὐδία εἴωθε γίνεσθαι. & iterum alibi de eodem: Quoniam inquit, εὔκρατος eſt, facit εὐδίαν Zephyrus. Quia ſcilicet eſt temperatus: & propterea quòd poſt tempeſtates ſpirat: & habet aeris temperaturam: idcirco ei convenit cum aere, quem non turbet. Aer autem tepidus eſt. Teporem Zephyri dixit, ſicut à Lucretio, Genitabilis aura Favoni. Igitur & ventus flat: & is ventus εὐδιεινὸς eſt: & ſine motu flatus non eſt. ergo non poterit transferri εὐδία, tranquillitas. Eſt enim tranquillum, quod omni vento vacat. At εὐδία, etiam currentibus navigiis eſt: ut apud eundem in XXIII. ſectione: ἐνίοτε πλοῖα θέοντα ἐν τῇ θαλάσσῃ εὐδίας καταπίνονται. Itaque & à vento, ut ſuprà diximus, fit εὐδία· & cum vento, ut hîc. Auram igitur mollem, ac ſuavem intelligimus, vacuam tempeſtate. Sic etiam in XXV. ſectione ait: ἐν τοῖς ὑψηλοῖς τῶν οἴκων ὁ ἀὴρ διαῤῥιπίζει, καὶ μάλιστα ταῖς εὐδίαις. Sic enim intelligit Pollux in primo, cùm declarat εὔδιον πλόον, Nempe enim tepore tantùm navigamus, nec ſine aura penitus. Itaque contrarium agnoſcit Ariſtoteles τὸ εὔδιον τῷ χειμερινῷ· tum propter motum turbulentum, tum propter frigus: ut in XXVI ſectione, αἱ καθαραὶ δύσεις, εὐδιεινὸν σημεῖον: αἱ τεταραγμέναι χειμερινόν.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ρινόν. In eadem quoque, τὸ προχειμάσαντος, opponitur τῷ εὐδίᾳ. Et alibi, ὁ δράκων ἐξαγάζεται ταῖς εὐδίαις. & mox, διὰ τὸ ἐν τῷ χειμῶνι μὴ φαίνεσθαι. Xenophon in Venatorio, pro tepido: ὅταν μὲν ᾖ ψύχη, ἐν εὐδιεινοῖς, ὅταν δὲ καύματα ἐν παλισκίοις. Quare non rectè interpretatus eſt Præceptor meus, magnus ille vir Leonicenus, quem equidem honoris cauſa nomino, Hippocratis illud ex Aphoriſmo: χειμὼν νότιος, εὔδιος auſtrinam hyemem, ſerenam: credo cùm εὔδιεινον Favonium legiſſet, & apud Plautum, eundem ſerenum, ſic tranſtulit. Nam ille in Mercatore ſic ſcripſit lepidiſſimo Trochaico: Hic Favonius ſerenus eſt, hic Auſter imbricus. At verò ſi pluvia hyems eſt: quî fiat ut ſit ſerena? Hoc primus doctiſſimus Manardus monuit nos. Neque enim in diebus varietatem, ſed conſtantiam malitiæ toto temporis tractu indicavit. Quam varietatem feſtivo admodum verbo ſignificavit Hippocrates in primo Letalium contagiorum, particula ſecunda: & appellavit μιξαιθρίαν. Sed illic νότιον cùm dixiſſet, humiditatem oſtendit à vento: id enim ſignificat, νοτίς: ideò addidit & teporem, εὔδιον: unde εὐδείελος apud Homerum, apricum interpretantur: quod ſuaviſſimis verbis circumſcripſit divinus Poëta.

Et ſtabula à ventis hyberno opponere Soli
Ad medium converſa diem.

Itaque αἴθριον, τὸ ἐλάττονος νότου dixit Ariſtoteles: τὸ δὲ μείζων, νεφῶδη. Neque verò mala-

ciam

ciam ſignificavit, ut putabat Manardus. nam etiam cum aura eſt εὔδιον. Malacia, ut omittam de mari tantum, non de aere dictam: non ſolùm aura, ſed omni motu vacat. Itaque in quadris Lunæ in mari malaciam intelligas, cùm nullo movetur impulſu. Inde legas in hiſtoriis, malacia immotas naves, quæ omni eſſent vento deſtitutæ. Poteſt igitur εὔδιον, etiam ſubnubilum tempus eſſe, ſi vento valido, aut tempeſtate vacet. Nam in εὐδίῃ quoque pluit: at ſine nube non pluit. Mirum igitur quo pacto & Leonicenus pluvioſam fecerit hyemem, ac ſerenam ſimul: & Calvus hîc in ſerenitate pluat.

Signatè dixit, ὕδατι περὶ τὶ ὕειν. Aquam enim pluviam ſignificat prima, & propria origine ſua. Sic diſtinguit Ariſtoteles in iiſdem libris quæſtionum, τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ ὕδατος.

APOTELESMA XXVI.

Huic diverſi imbres, largi ſcilicet, hyemales, ac procelloſi, cum aqua ſordida, ab inſinuato ſpiritu morbum prætexunt. Modico cibatu ales omnes hos.

CÆSAR.

Opponit τῷ ὕδατι, τὸν ὄμβρον· ſed περιφραστικῶς. Sic enim τὸ σφόδρα opponitur, τῷ μαλθακῷ· ſic duo altera, τὸ χειμῶνα, τῷ μὴ δεινῶς· & τῷ ζάλην, τῷ μὴ σφόδρα βρέχεσθαι.

APOTELESMA XXVII.

Indicia, quæ cæleſtia intentent nobis,

his

his judiciis obſervare, hiſque conſiliis victus inire oportet rationem. Tum Dii immortales ſecundis in rebus ſupplicationibus adeundi, Sol, Iupiter cæleſtis, Iupiter opulentus, Minerva, Hera, Mercurius, Apollo: in adverſis ad Deum iram avertendam, Tellus, Heroes incommodorum averruncatores.

CÆSAR.

Epilogus à cæleſtibus, addito elogio pietatis. Dixit, indicia: Dixit, judicium: Dixit, conſilium: poſtremò, curam eámque duplicem: alteram ab humano auxilio, alteram ab ope Deorum immortalium. Duplex autem Deorum genus priſci commenti ſunt: alterum propicium, ut Jovem: alterum noxium, ut Vejovem: ita Diræ canuntur à Poëtis, Sophocle, Seneca, Euripide: item Catullo in Argonauticis, à Marone ad Battarum, ab Eliſa adverſus Æneam, à Cambyſe contra Perſas, ab Horatio in Canidiam. Hujuſmodi ſunt Erinnyes, & Febris, & Robigo, & Summanus, & alia monſtra ridiculæ vetuſtatis. Boni autem Dii, Dii Magni, Dii novenſiles, Dii Penates, Dii Semones, Tutanus, Rediculus & aliæ ineptiæ. Ægyptii quoque Plantas, Deos Reges: duodecim ſigna, Deos Conſiliarios appellarunt. ejus rei rationem alibi diximus. Mirum Apollini vota concipere: Æſculapio authori gentis ſuæ, nulla: item neque Nocti, neque Somno, cùm utrique divini

vini ſint à Priſcis habiti honores. Soli autem ſupplicant: propterea quod occultarum rerum index eſt. Nam hoc quoque fuit in more poſitum, ut exorienti Soli ſomnia narrarent: id quod etiamnum docet nos Sophoclis Electra. Solem igitur ponit tum propter hoc, tum propter lumen: author enim ſenſus viſionis eſt. Jovem, propter vitam. Minervam, propter intellectionem: ex Jovis nanque vertice nata eſt. Mercurium, propter Genium. animarum enim ac geniorum, & comes eſt, & evocator: unde πομπαῖος dictus eſt: tum idem Caduceo ſomnos dat, atque adimit: viarum index eſt. Apollinem, propter ſomniorum conjecturas. Terram, quoniam Nox ſomniorum mater, ejus umbra eſt: itaque dicta eſt abdere arcana ſinu ſuo: unde ſomnia ab inferorum receſſu duabus mittuntur portis. Heroas, quoniam virtute cælum meriti ſunt, expiato orbe noſtro monſtris. Quare in pavoribus, & miraculis exclamabant, ἡράκλεις: propterea quod eſſet ἀλεξίκακος. Tales & divi fratres Gemini, in tempeſtatibus. Idem quoque numen in utranque partem acceptum eſt additis cognominibus diverſis, γαιήοχος, & ἐννοσίγαιος. Item Apollo à perdendo: cujus ſagittæ eſſent peſtiferæ. Idem παιήων, à medicando, quo cognomento ei acclamatum eſt, cùm à ſerpente Delphos liberaſſet. Heroum autem cultum ſacroſanctum fuiſſe tum alibi legimus, tum apud Philoſtratum. Eſt & in Urania Herodoti ſcriptum idem, in reſponſione Athenien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

nienſium ad Alexandrum Mardonii legatum. Definit Lucianus Heroem, ex Deo & homine compoſitum. Athenæus eorum vim in undecimo declarat, terribilem, ſed magis noctu, quàm interdiu. Plutarchus in Romanis dicit Græcos in novilunio Diis ſupplicaſſe primo loco: ſecundas preces concepiſſe Heroibus & Dæmonibus. Item primum poculum fuiſſe Deorum: ſecundum, Heroum. Plato *μέγιστον δαίμονα τὸν τοῦ παντὸς κυβερνήτην* appellavit. Plutarchus in Hellanicis *ὑπεκκαύστρια*, feſtum apud Solos urbem recitat: quem diem ſolennem agerent in Minervæ honorem averruncationis ergo. Sed & Timæus Locrus in libro De natura, *δαίμονας παλαμναίοις, καὶ χθονίοις, καὶ ἐπόπταις* tradit. Expiationes autem illæ, poſtulationes ab antiquis vocabantur. Mirum, verò & id, cùm Terram poſuit, Veſtam præteriiſſe: ſed eandem putavit fortaſſe. At Plotinus in libro ſecundo De quæſtionibus animæ, Terræ animam, Veſtam interpretatur.

Jovem, cæleſtem cognominat: quoniam aliis quoque numeris invocabatur. Labradæus, in Caria, à ſecuri, quo nomine id telum eorum voce appellabatur. Agoræus, cui vota concepit pro Socrate puero pater Sophroniſcus. Fuit & Policus, ex Pauſania; & Plutarcho qui etiam *βουλαῖον* recenſet in commentario *εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτέον*. Fuit Pappæus apud Scythas, ex Herodoto. Fuit Trophonii delubrum: item Æneſii apud Strabonem in nono: Lycæi in octavo: item Liberatoris,

ris, Hoſpitalis, Limitaris, ſi Hercæum velis dicere: Olympii, Tonantis, Feretrii: Imperatoris, in ſexta actione in Verrem: ubi etiam οὔρειον Græca interpretatio eſt. μειλιχίου mentionem facit Thucydides in primo, cum veneratione maximæ feſtivitatis. Pauſanias in Atticis agnoſcit Aphesion, propter Æaci ſacrificium quòddam: idémque πανελλήνιος. declarat fuſius cauſam in Corinthiacis, ut pluvíam eliceret. At nos aliam ob rationem, Elicium. In Corinthiacis item χθόνιον, quem nos Ditem, & Summanum: cui etiam ſunt fulmina attributa. Alterum ὕψιστον: nos hunc optimum maximum: quæ erant propria Capitolini, ut ait M. Tullius. Capitolini facit mentionem Pauſanias ibidem: ſicut in Eliacis, Impubis: Quem nos Anxurem, quoniam eſſet ἄνευ ξυρεῖος. In eodem libro eſt, ὅρκιος. Eſt in Alexandra Lycophronis Jupiter φύξιος, cùm alibi multis locis, tùm apud Strabonem libro nono, Jupiter σωτὴρ, quem M. Tullius in actione quarta in Verrem negavit unico Latino verbo exprimi poſſe: Verùm ille, ut ſuo loco diximus, ſervivit cauſæ: Nam cùm vellet Verrem premere criminis magnitudine, excluſit eam vocem à Latina poteſtate. Verùm in ea oratione, quæ inſcripta eſt in L. Piſonem, ſeipſum, qui patriæ ſalutem dediſſet, conſervatorem appellavit: in tertio autem De finibus, ſalutarem, cujus in tutela ſit ſalus. Servatoris quoque Jovis templum memorat Plinius in libro XXXIIII. Hippo-

crates

crates etiam κτήσιον hîc vocat: Statorem Calvus peſſimè eſt interpretatus. Nam Stator Jupiter à Romulo primùm eſt nuncupatus, qui exercitum ſtitiſſet à fuga: qui fortaſſe ſit idem cum Jove Stativo Plinii libro XVI. at verò κτᾶσθαι poſſidere eſt. Cteſii Jovis meminit Plutarchus in libro De fœnore: Jupiter, inquit, Cteſius vix eorum opes ſervet, qui ſumunt fœnori. Ergo in ταμιείοις ejus ſimulachrum ſtatuebant, ut ait Suidas. quæ vox, cùm & ærarium, & cellam ſignificet promptuariam, ad penum potius reſpexit Anticlides in libro undecimo Athenæi, cùm Cadiſcum ornat lana candida, ut ſit pro ſigno Cteſii Jovis. Nos opulentum ex Plauto interpretati ſumus. Minervam autem cognominem illi, Heram: Quoniam, Hera fortunæ nomen eſt, ut legimus apud Ennium. Poſt ſomnia prodigiali Jovi rem divinam facit Plautus in Amphitruone.

Galenus his elementariis judiciis, alia addit ſimilia: ignem accenſum videre, ob flavam bilem: fumum & caliginem, ob atram pluviam, ab humore frigido, liquido: glaciem & pruinam, de pituita gelida.

APOTELESMA XXVIII.

Quæ verò in terris functiones exercentur, eæ quoque ad valetudinem conferunt digno-ſcendam: ut, acutè videre, audire: firmè ambulare: inoffenſè, ac ſine metu currere: terram quoque intueri ſolutam, bené-que

néque cultam : arbores germinantes, fructu grævidas, ac mites : amnes temperato labentes curſu, aqua lympida, ac quanta ſatis ſit : Item fontéſque, puteíque valetudinem bonam nuntiant ſomnianti : ejúſque corpus pro ſuo modo, & digerere, & admittere, & excernere.

CÆSAR.

Relicto cælo demittit ſeſe ad corporis officia, quæ hîc agnoſcit duplicia : altera, quæ corpori debeantur, ut currere : altera quæ civilibus negotiis propter corpus, ut agricultura : quæ utraque unico ſimul apoteleſmate executi ſumus : quoniam ipſe utriſque item ſimul apoteleſmate ſequenti contraria ponit.

Quæ hîc dicit clara ſunt. Memor quoque Præceptoris Galenus fuit, cùm dicit, lævitatem corporis inoffenſo curſu ſignificari.

Dixit, προσημαίνει δὲ τάδε πρὸς ὑγιείην· non quòd futuram ſignificet ſanitatem : ſed quia ſigna præcedunt ſanitatem : non quidem natura, non tempore, ſed Medici intellectione : cui ſi narres ſomnium, indicet ſanitatem, quam ſomniis præſcriptis agnoſcat.

Dixit, λείην τὴν γῆν, ſolutam ſcilicet, nec pertinacibus glebis inæqualem : ſic Poëta, Reſolutaque terga. Indicia trium rerum ponit in ſanitate, περίοδοις, προσαγωγὰς, ἀποκρίσεις. Per περίοδον, intelligit, ἀνάδοσιν, id eſt, digeſtionem, quæ per motum judicata eſt. Per προσαγωγὰς, tranſmutationem, & unionem,

nem, quæ ſignificata eſt per fructus mites: Per ἀποκρίσεις, ſuperflua excernentis animæ vim: ea declaratur, ubi dicit, puram aquam, & quanta debetur. Omiſit coctionem: quæ tamen ſcitiſſimè ab arborum fructibus potuit indicari. Diverſa nanque πέψις, & ἀνάδοσις: utranque tamen recentiores digeſtionem vocant minus aptè. Intelligit autem τὴν περίοδον, ἀνάδοσιν· quoniam ſuccus ille circunfertur, ut mutetur in corpus: digeſtionem interpretati ſumus nos, ſecuti Ciceronem, qui Attico ſcribit ſic: ut mea mandata digeras: id eſt, ſuo quóque tempore, ac loco exequare. Itaque apud Celſum intelligas, quod Galenus διαφορεῖν, & digeſtivum διαφορητικόν. ſic enim ſcripſit in libro quinto, capite duodeviceſimo: Sed quædam digerunt materiam, quædam extrahunt. Nam reſolutio fit per digeſtionem. Oportet enim, quod coit, aut coierit antequam reſolvatur, diſpertiri. Hoc paulò pòſt dicit ipſe, Reſolvenda aſtricta, mollienda dura, digerenda quæ coeunt. Sic enim componit contraria inter ſe, reſolvere compacta, emollire dura, diſpertiri unita. Prius enim diſſolvuntur, quàm reſolvantur. In malagmate Polyarchi hoc, & haud multò pòſt in Medi malagmate. Eodem ſenſu, in libro ſecundo, capite quartodecimo, Aut molliendum, quod induruit: aut digerendum in eo, quod copia nocet: aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt. Non eſt dubium quin intelligat διαφορητέον. Sic enim ſcribit paulò pòſt, Uſque ad cutem digeſtione quadam re-

laxatum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

laxatum penetrat. Fricatione enim laxatur cutis, cum fieri vis digeſtionem. Sic alio verbo ſimillimo eundem uſum veteres expreſſêre, ut Terentius, Differor doloribus. Et Vergilius, Nubila differt. Sic idem verbum alia compoſitione in Menæhmis poſuit Plautus, Veſtes degerit: id eſt, defert: quod ineptiſſimè & interpretati ſunt, & confudêre cum verbo, dego. Idem Celſus in tertio, capite quarto dicit, Ubi corpora plus reſolvuntur, refici frequentius debere: quare, ait, celerius cibus dandus eſt in morbo, qui plus virium aufert: itémque in eo cælo, quod magis digerit: id eſt, reſolvit. Ita Plinius in libro viceſimo ſexto, capite undecimo, Cruditates, quæ nauſeam faciunt, digerit betonica: id eſt, diſcutit. Nam idem aliud intelligit, cùm dicit, concoctionem adjuvari: aliud, cùm dicit, cruditatem tolli: ut in libro viceſimo ſeptimo de abſynthio: Concoctiones adjuvat, cruditates detrahit. Cruditas nanque ſequitur concoctionis defectionem. At barbari noſtri his ex locis videntur accepiſſe concoctionis ſignificatum: cùm putarent ſuper ſtomacho tantùm intelligi.quod etiam ex Seneca in prologo declamationum elicere potuêre: cujus verba ſunt hæc: Nec patiebatur alimenta per ſtomachum, per ſomnum, quietémque æqualiter digeri. Cùm idem Celſus in primo multis locis, in tertio non paucis, in aliis libris aliquot, concoctionem dicat, non digeſtionem.

Hîc fontium commendat viſionem. At infra

ſra apoteleſmate triceſimoſecundo veſicæ vitioſæ argumentum eſſe prodidit.

APOTELESMA XXIX.

Contrà, diverſa ab iis, noxam prædicunt. Si viſus, ſi auditus impediri videatur, caput ægrum indicant. Matutinæ huic deambulationes inſtituendæ, præſertim à prandio: obſervata priori vivendi ratione. Quod ſi crura malè habeant, vomitu materia detrahenda erit, & priſtinis victitandi legibus addenda luctandi exercitatio. At ex terræ ſqualidæ viſione, impuram eſſe carnem conjectamus. Itaque poſt exercitationes, multùm eſt deambulandum.

CÆSAR.

Quemadmodum ſuprà duo erant capita ad ſanitatem ex officiis rectis corporis, & civilibus: ita hîc duo contraria. Et corporis morbos in duas diducit partes: in ſuperiora, per caput: in inferiora per pedes. Utranque curam per diverſiones fieri jubet. Nam capitis morbos, per deambulationem: pedum vitia, per vomitum. Ita Galenus ſcripſit, quendam ſomniaſſe lapideum ſibi factum crus: atque ita ei crus fuiſſe ſolitum eo morbo, quem Græci vocant paralyſin.

Altera pars ſecundæ reſpondet parti. Supra dixerat, terram levem, ſolutam, bene cultam: nunc ſqualidam, incultam, aſperam.

Si-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Signum hoc attribuit carnis impuritati. Quoniam uti dicebamus, caro, ſanguis coctus eſt. Fortaſſe verò quiſpiam feſtivus oſſium potius accipiat indicationem. Sicciora enim ſunt, & plus habent terræ. Terræ quoque officium præſtare videntur: ſtabilitatem ſcilicet, ac firmitatem. Itaque in Timæo identidem igni cocta, & aqua extincta ſunt. Poſſit reſpondere, oſſium principium à ſemine eſſe, quorum materia ſit: ſemen autem aëris referre naturam. Verùm ſic nunc eſto, ut voluit.

Calvus exiſtimavit, τὸ τραχεῖαν non eſſe terræ epitheton: ſed arteriam, quàm tracheam vocant. Ita malè confudit: capita nanque viſus impedimenta ponit: deinde tracheæ: tum crurum. Rebatur enim omnia à corpore. At enimverò quare ab arteriæ læſione carnis læſæ ſit indicium? Ex carne non conſtat tota: carnis neque cauſa, neque effectio eſt: non ipſi caro ſervit, non ipſa carni. Sed ſuæ gentis more locutus eſt Hippocrates, quemadmodum & Herodotus in Melpomene: ἔστι ἡ καταλεχθεῖσα πᾶσα πεδιὰς τεγέη, καὶ βαθύγεως τόσον ἀπὸ τούτου λιθώδης τ᾽ ἐστὶ, καὶ τραχείη.

Neque rectè dixit idem, ἀντισπαστέον, convellito: ſed avellito, aut revellito.

APOTELESMA XXX.

Steriles arbores humani ſeminis declarant corruptionem. Si frondes cadere videantur, ab humidis ac frigidis impendet temperamentum: ſin frondoſæ ſint & fru-

ctu careant, à calidis, & ſiccis. Ibi igitur victus ſiccus, calidúſque eſto: hic frigidus & humidus.

CÆSAR.

Supra à terra, nunc à terræ officiis triplicem docet ſterilitatem. Genericam, foliorum ſcilicet, ac fructuum: cùm dixit, ἀκαρπία, τὰ ἄφορα τῶν δένδρων, oſtendit. Alteram frondium tantùm: cùm dicebat, φυλλοῤῥοῦντα. Tertiam fructuum tantùm. Nam niſi, ἀκαρπία, genus ſit utrunque complectens, ineptè iteratò poneretur, ἄκαρπα. Aut igitur non poteſt evitare: aut verbi ambiguitate uſus eſt, quam æquivocationem vocant: ut ἄκαρπον etiam de frondibus intelligatur. Utrunque autem comparat ſemini ſomniantis: nimirum defectum generationis. Quare colligemus hîc quod vulgò videmus: quódque in libris ſeptem De ſemine genitali diximus, Virtutem informatricem etiam perfectis in corporibus eſſe. Nam & ramos novos fundunt, & fructus annuos: quædam etiam biferæ ſunt. Theophraſtus autem cùm dubitabat, partéſne plantarum dici mererentur frondes, quæ deciduæ eſſent, abeſſéntque, & adeſſent, ſine totius interitu: rectè feciſſet, ſi ſic nos monuiſſet.

Duplicem verò aſſignat cauſam: Frondium defectum ab humidis & frigidis Hyemis enim appulſu cadunt folia. Fructus defectum à calidis, & ſiccis: Quoniam deficiente humore, calor fructus conficit. itaque ſyderantur.

Ve-

Verum, ut certius dicatur, à calido & humido tàm frondes, quàm fructus proveniunt: à calido & ſicco exuguntur: à frigido & humido putrent ac decidunt, Ergo notabis foliorum caſum, non defectum. Cadunt autem à frigore omninò repercutiente ſubeuntem ſuccum, quominus exeat in extrema planta per petiolum, aut propiores venas. Hoc autem longè melius à Theophraſto in primo De cauſis, enarratur, fæcunditatem neque à frigido fieri, neque à calido: ſed à calore temperato: Stultè enim arbitratos eſſe priſcos, naturam calidiſſima animantium genera in locum frigidiſſimum, quem colerent tranſtuliſſe: puta piſces, quò duo extrema temperatione quadam coirent in ſtatum vitæ. Empedoclis fuit opinio hæc. Sed multæ plantæ calidæ in aquis proveniunt: multæ frigidæ in arida. Illius generis Perſicaria, Malobathrum, Acorus, ſive ille noſter ſit, ſive quem aromaticum calamum vocant falſò. Hujus ordinis Hyoſcyamus, Mandragora. Quare non ab elementis accipiendæ ſunt rationes, ſed à formis. Formarum enim omnia plena ſunt: ac de potentia materiæ eliciuntur à tribus rebus inter ſe ordinatis: ab agente propinquo, quæ eſt virtus informatrix: ab agente primo, qui eſt primus motor: ab agente medio conjungente vim rei puriſſimæ, ſcilicet motoris primi, cum vi rei minus puræ, ſcilicet animæ informativæ. Itaque Avenroïs quoque peſſimè cauſam propoſuit, propter quam calida

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

in locis frigidis gignerentur. In quinto nanque libro Emendatæ Medicinæ aſſignat, aut denſitatem corticis, aut quia ſub terra ſubmerſæ ſunt, quare ab aëre frigido aut calido non attinguntur. Verùm & falſæ ſunt, & à Philoſophia alienæ. quaſi verò tamarindi qui oriuntur in terra Arabia, aut ſub terra ſint conditi, aut cortice contegantur. Tum autem calamus iſte noſter aromaticus juxta fluvium Tanaïm naſcitur paluſtribus tractibus, & propter Vollam flumen, calida planta ſanè, radice rara, ac ſoluta, & quæ, cùm extrahitur, humoris plena ſit, Air vocant incolæ, & nomine alio, Boſtuorce. Quod ſi aqua ipſa, quæ elementari natura gelida eſt, in rerris calidis, atque etiam exuſtis reperitur. quare ibi non erunt res, quæ ex ea ita componantur, ut ejus quàm plurimùm poſſideant? Nam ſi omnia ubique quatuor elementis conſtant: quid prohibet certam formam cognatam ſibi elementi proportionem, & quærere, & accipere? Aut qua ratione locis dulcibus lupinus naſcitur amarus: beta verò ſalſa, lapathum acidum? Neqne enim calida in calidis naſcuntur locis, quoniam calida loca ſunt: ſed quia plantæ illius forma ibi eſt. Quod ſi calida planta propter loci calorem, calido in loco naſceretur: omnia calida omnibus in calidis evenirent. Itaque, ne illud quidem, quod ajunt Philoſophi, verum eſt, Omne ſimile à ſimili conſervari loco. Intelligo ſimilitudinem elementarem. Nam ſimilitudinem proportionis neceſſariam aſſeveramus loci & lo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

locati. In qualitatibus autem manifeſtis aliter invenias. Inter piſces invenias quod ſit venenum calidiſſimum : urtica urit, ſcolopendra, alia multa, paſtinacæ vulnus viperinum morſum æquat. Præterea iidem piſces aliqui, ut mugil, ſolea, & in mari degunt, & in fluviis: illius aqua ſalſa, calida, ſicca: horum contraria. Quæro exemplo ridiculo rem bene ſeriam: Aſinus cujuſnam ſit temperaturæ? Nam ſi calidæ, quare non reſiſtit frigoribus? ſi frigidæ, quare frigidis locis moritur? Neque enim in Scythia vivere animal illud ajunt, propter hyemes. Non extat caloris aut frigoris cauſa, cur noxiis beſtiis Creta careat: lupum in Britannia nullum eſſe, importatum interire. De lepore, muſtella, atque aliis ſatis multa Ælianus, Plinius, Ariſtoteles. Quare qui omnia per elementorum qualitates metiuntur, elementares ſunt ipſi ſanè. Maxima tamen rerum pars cum locis, ac temporibus ineunt ſocietatem. Sunt enim fœdera quædam, ac ſequeſtræ pignorum conjunctionumque naturæ, aut ipſæ formæ, aut à formis.

APOTELESMA XXXI.

Fluminnm mutatæ facies ſanguinis motum repræſentat Plus juſtò tumidi ſi fluant, exceſſum: ſi minores, defectum agnoſcas. Largiore victu his opus eſt, illis parciore. Turbulenti perturbationem ſignant. Reſtituetur puritas curſu, ac deambulatione poſtquàm ſpiritus, contentione motus fuerint excitati.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

CÆSAR.

A terræ partibus nunc : eſt enim gremium liquoris terra. Sicut igitur ex decocto ſanguine caro fit, ſic à terra carnis accipit indicationem, ab aqua ſanguinis : propterea quòd eadem ratione craſceſſens aqua, limus fit. Non malè reſpondet hoc Pindari ſententiæ, ac Thaletis judicio, qui aquam rerum omnium putarint elementum. Puto illi eam fuiſſe pro materia prima. Siquidem uti denſeſcit aqua, terra fit: rareſcens, evadit aër: quemadmodum in nubibus patet. De igni poterat dubitari: idcirco quia aſymbola inter ſe ſunt : ut non peſſimè potuerit ab illo pro forma poni. Igni nanque & craſſeſcit aqua in ſalem, & ſolvitur in exhalationem. Verùm haud ita eſt. Etenim ſal neque aqua eſt, neque ex aqua tanquam totum ex toto: ſed tanquam ex toto pars in potentia: quæ per ignem, aut Solem ab aliis partibus in aqua ſeparetur.

Fluminum mutationem ponit variam : ab eorum motu, motum ſanguinis : à motus ratione, tantundem : exceſſum, ex redundantia : defectum è ſubſidentibus : poſtremò à turbulentia, imparitatem.

Αἵματος περίοδον, motum: ut in febribus acceſſionem : circuitum Calvus cùm dicit, fideliter, non plenè explicat. Neque enim circunducitur ſanguis, ut περίοδος impleat ſignificationem. Nam in febribus idcirco dicitur περίοδος, quia revertitur paroxyſmus : quaſi circunductus ob diem purum, & vacuum à morbo.

Ἀνα-

Ἀνακινδευμένα, intelligit humores.

μὴ κατὰ τρόπον, Calvus optimè, ſi flumina non ſolito fluant modo. At Hippocrates, γενόμενοι, dixit: non ῥέοντες: id eſt, egreſſi à communi inſtituto: ſic non ſolùm motum comprehendit, ſed etiam faciem turbulentam.

APOTELESMA XXXII.

Fontium, puteorúmque viſiones, Flatibus affectam veſicam declarant. Quamobrem urina cienda erit, ut educantur.

CÆSAR.

Apoteleſmate duodetriceſimo commonefecimus nos, quemadmodum Hippocrates hoc ſub loco ſuper fontium ſomniis adverſatur: quare hoc ut tollamus, intelligam hîc impuros fontes. Attribuit judicia, & rei, & loci. Flatuum ſcilicet, & veſicæ. Ac loci quidem indicium ſumpſiſſe videtur: propterea quòd fontium, puteorúmque ortus ima in terra ſunt: ſicut veſicæ in corpore unde liquores educantur. Quam ob cauſam Flatum potius, quàm humorem aſcripſerit, mihi nondum conſtat. Scilicet putarunt priſcorum quidam, fontes, venáſque alias ſubter terram denſatis flatibus in aquam coire, tum fluere. At ſanè perridiculum ſit, Nilum totum in quem nulli amnes demittunt ſeſe, tam longinquo, tam pleno ferri curſu, cujus parens ſit flatus neſcio quis. Iſtrum quoque qui viderit, eúmque è vento fieri putarit, ejus profectò ſententia è vento ſit. Multas

alias cauſas æquè fruſtra commenti ſunt, nihilo verò meliores. Una tantùm vera eſt, Aquam terrámque ſimul uno globo inter ſe ſubeuntes, circa idem pactum eſſe, ſed non æqualiter. Aquam enim terra operiret. Neque verò detectam Dei juſſu dices ita, ut illius juſſus hujus naturæ adverſetur. Neque enim aliud Natura eſt, quàm juſſus Dei, quo rerum ſeries, effectiones, conjunctiones, ſeparationes, mutationes, ritè, atque ordine perficiuntur. Naturam igitur illam illi induit Deus ſuſpenſionis ita, ut ejus eſſet propria. Contra hanc ſententiam litigant ſic: Nullum, inquiunt, violentum perpetuum. Igitur ſi terra non æquè à ſuo puncto medio diſtat, aliqua molis ſuæ parte ruat aliquando. Principiò ex ſacris libris noſtris non ſolùm concedimus, ſed etiam profitemur. Deinde ne Philoſophi prodi ſeſe vociferentur, naturalia adducemus argumenta. Primùm dicimus verum eſſe, & ruere multis locis, atque à mari abſorberi terræ partem ſæpe. Præterea cùm terræ ambitus æqualis non ſit, quippe tot montibus extantibus ipſe ſibi diſſimilis eſt: igitur extra naturam ſuam ſunt partes illæ. Neque enim locum ſuum adeptæ ſunt: quare ruent item. Ad hæc, pars ſumma terræ in ſuo loco non eſt; itaque violenter ibi tenetur. Ergo quid inquient? aliquando centrum petituram? Nugæ. Satis enim eſt habere proportionem loci. Quod ſi rupes extant, & tamen incommodant habitationi, multò commodius conſultum eſt ab eadem natura, ut

caver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

cavernæ in ſinu terræ ſint, in quas aqua recepta relinquat locum habitationi. Aqua enim imum punctum medium non petit, ſed ſedem ſuam, ultimæ illi proximam ſcilicet. Neque enim ſi terra aboleretur, relicta aqua, compleretur ab aqua terræ locus, niſi propter vacuum: quippe aqua non eſt maximè gravis. Motus autem, & τὸ ποῦ elementorum habent inter ſe proportionem. Nam ut aër ſupra ſua loca non aſcendit: ſic infrà ſua non deſcendit aqua. Neque tamen propterea dicitur aquæ motus eſſe tanquam corporis miſti ex gravi, & levi: ſed ſuus ſimplex ſimplicis: levis, ſi terræ comparetur: gravis, ſi aëri. Igitur extra ſuum locum aliqua pars cùm ſit, eò tendit, trudítque alias partes, quæ ibi ſunt: eæ objectu imi terræ globi repercuſſæ reſiliunt in ſuperficiem terræ. Aqua igitur quæ ad littora alluit, non operit ea, quoniam aſcenderet: ſed petit cava terræ, ut ſuo loco potiatur: eo pondere, ſuas ipſa partes, quæ imæ ſunt, ita premit, ut per inania terræ ad ſuperficiem faciat reſilire. Nam quanquam in Mechanicis oſtendimus, non ſalire altius aquam per fiſtulas, quàm ea ſit pars, unde ducatur: tamen ſi organis prematur puteus, eliciamus multò altius, quàm ipſa organa ſint. Ita tota maris moles organi vicem obtinet, præut ipſi fluvii fontéſque ſunt. Proportio igitur ponderis compenſat defectum altitudinis: qua ratione fit, ut compreſſa emicet. Atque hoc quidem quanquam violentum videtur eſſe, à principio tamen naturali

pendet, propterea quòd & mare ſedem ſuam petit, urgétque ipſum ſeſe: & aqua natura levior eſt, quàm terra. Quid igitur mirum, ſi quemadmodum aër ab aquæ ſuperficie remeat ſurſum verſus: ita aqua à ſolido terræ globo repulſa reſilit? ſupérque fertur eas, in terræ partes, quas, niſi extarent inæqualiter ab orbe æquali, operiret?

APOTELESMA XXXIII.

Mare fluctuabundum ventris morbos nuntiat: Qui levibus, mollibúſque dejectionibus ſunt tollendi.

CÆSAR.

Mare fluminum parens eſt: venter, eorum quæ in veſicam dilabuntur: craſſum retinens, ut expellat: quod liquidum eſt, eò per venas deferri patitur. Itaque Hippocrates in libro De humoribus, ventris officium terræ muneri comparat: Hujus, arboribus alendis: illius, animalibus.

APOTELESMA XXXIV.

Terra, aut domicilium ſi moveri videantur: homini ſano languorem portendunt, ægrotanti ſanitatem atque præſentis ſtatus mutationem. Sanus ſuæ conſulet valetudini: ſi victum alium præſcribat ſibi, primùm vomat. deinde pauxillo cibo reficiat ſe. Totum nanque corpus principiorum movetur ratione. Æger autem nihil mutabit. mutatur enim ipſe tunc ex eo, in quo eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

CÆSAR.

A mari quæ portenderentur, oſtendit: nunc ab effectione maris. Terræ nanque motus non ſolùm à flatibus, verumetiam fit à fluctibus ſubterraneis: unde nomen Neptuno ἐννοσιγαίου. Conſtat id etiam hiſtoria, duabus Achaïæ urbibus Elice & Buri abſorptis mari poſt terræmotum. Terra igitur natura ſtabilis ſi moveri videatur: nimirum præſentis ſtatus oſtendit mutationem. Ergo ſanis morbum: ægrotantibus ſanitatem. Terra autem mater & principium vitæ. Facetè autem dixit domicilium. Sic etiam appellat corpus noſtrum Plato, & ejus imitator Cicero in Catone.

Ἀπὸ τῶν ὑπαρχούσης. à principiis: id eſt, ab iis qui intus ſunt, humoribus. Quare eos mutari oportet. Calvus falſò putavit, τὸ κινέεσθαι, purgari, & evacuari corpus. Nam Hippocrates reddidit rationem, propter quam vomitu debeant evacuari & victu attenuari. Quia, inquit, pro eorum modo, quæ intra corpus ſunt, variatur corpus. Et addidit ἅπαν, ut oſtenderet maximam vim principiorum: ex quorum puſillis momentis maximas fieri mutationes rectè dixit Ariſtoteles tum alibi, tum in libris de generatione animalium.

APOTELESMA XXXV.

Maris, aliarúmve aquarum diluvio terra obruta, morbum ſignificat. Multus quippe humor in corpore ineſt. Vomitu, atque inedia,

edia, tum laboribus, præterea ſiccis curandi ſunt cibis. Poſt hæc per gradus paulatim priſtina victus repetenda lex eſt.

CÆSAR.

Nempe redundat, ſi obruit, atque etiam impedit officia naturalia. Genus morbi objicit primùm, deinde ſpeciem. Ab aquæ conditione intelligas ὑγρασίαν: ut non ſolùm humorem accipiamus in genere: cujus appellatione etiam bilis calida, & ſicca continetur: verùm id quoque, quod & actu, & poteſtate humidum ſit.

Mirum, vomitum toties indicere: nulla temporum, ætatum, habitudinum, conſuetudinis, regionis habita ratione. Nam in quarta ſectione ſententiarum, æſtate curat ſuperiora, hyeme inferna: propterea quòd bilis ſumma petit. At Celſus in primo, vomitum hyeme procurat magis, quàm æſtate: quoniam plus pituitæ in ſtomacho tunc contineatur. Ergo ſanè ſententiæ hæ contrariæ videantur. ſed ſive Theodorus, ſive ille ſit Laurentianus, non τοὺς κάτω, καὶ τοὺς ἄνω, ſed κάτω: non ſuperiora, ſed per ſuperna educere. Quare longè clarius patent earum ſenſus contrarii. Videntur autem Celſus, atque is, unde ſumpſit, Aſclepiades rationem loci habuiſſe, cùm per hyemem vomitum inſtituerit: idcirco quia locus ille per id tempus pituita gravatus eſt. Hippocrates autem ad humoris naturam potius reſpexiſſe. Bile nanque redundante

dante in ventriculo, vomitum indicit, cújus motu bilis motum facilius aſſequamur: Nempe aſcendit promptius bilis: quanquam rarius, quàm pituita, ut ait Galenus in ſecundo De temperamentis.

Dubitarit aliquis, ſi ventriculus hyeme calidiſſimus, ut rectè ex aphoriſmo colligimus: quonam pacto fiat idem humidiſſimus eodem tempore? Conſumit nanque humorem calor. Sic reſpondendum eſſe videtur: Ubi natura læſa non eſt, neque circumventa cauſis alienis, ipſam ſibi etiam variantem per tempora ſimilem eſſe. Nam ſi calor multus ſit, multum quoque caloris pabulum, ſedémque eſſe, neceſſe eſt: ſi parvus, parvum. Dico per tempora, non per ætates. Quoniam humidum ſemper reſolvitur. Sed humidum naturale per hyemem, non eſt minus humido naturali æſtivo, niſi quantò minus ætatis proceſſu factum eſt. Hoc autem non quærimus hîc, ſed tempora inter ſe comparamus. Evenit autem propter temporis hyberni naturam, ut præter humidum naturale, humor alius graſſetur in corpore pituitoſus: quem de propinquiore loco voluit educere Aſclepiades. At Hippocrates non ſolùm loci, ſed etiam humoris motum contemplatus: qui humor æſtate dominaretur, eum ſuo motu expelli facilius, quàm alieno exiſtimavit. Dominatur autem bilis, ut in libro de hominis natura dixit ipſe: & eadem ſurſum movetur, ſurſum igitur exigenda erit. Ubi ejuſdem humoris per vomitum æquè perſcribit evacuationem:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

tionem: Quemadmodum in ſeptimo Letalium contagiorum, & in libro De humoribus.

APOTELESMA XXXVI.

Neque verò illud bono eſt, atram terram, atque exuſtam cernere: vehementis enim, letaliſque mali appulſu tentatum iri: quippe ariditas in carne multa indicatur. Quies igitur appetenda. Siccis, calidis, acribus, & iis, quæ urinam movent, abſtinendum: ptiſanæ decocto contentus ſit: mollibus cibis, ac lævibus, ſed paucis: albo vino: aquoſo multo: lavacris multis, calidis: ſed in quæ nunquam jejunus ingrediatur. Molli cubet ſtrato: animi tranquillitate conquieſcat. Frigus, Solémque vitato. Telluri, ac Mercurio, Heroibúſque ſupplicato.

CÆSAR.

Terram deſcripſit à mari affectam: nunc ab igni, caloris vi. In cura adhibet omnia humectantia. Somni quoque meminit: ſed attende, ne jejunus dormiat, néve jejunus balneum ingrediatur. Somno intro revocatus calor conſumit membra, ſi deſit cibus quicum agat. Itaque ſudamus potius dormientes, quàm vigilantes. Balneum educit ſuccum, eúmque optimum, ſi quid à cibo non ſit appoſitum. Eadem ratione tum frigus, tum Solem vitat: propterea quòd deſiccant.

Intelligit vinum aquoſum ſuapte natura, non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

non arte dilutum: quod ſi deſit, ſupplebit ars. Illud auſus eſt Galenus autumare calidum non eſſe: vinum igitur non erit. Et nobis ſanè genus hoc ignotum eſt. Humectat ſanè plus mero, dilutum: tribus de cauſis. Aquam enim habet ſociam illius effectionis: item altius penetrat: poſtremò difficilius ſolvitur à calore naturali: qua ex mora perfungitur munere ſuo. Nam partes meri ſubtiliores citius penetrant: ſed citius reſolvuntur. At dilutæ, & plures ſunt, & difficilius vincuntur. Quare ebrii fiunt magis, qui multum dilutum, quàm qui merum biberint paucius.

Cùm vitat ea, quæ urinam moveant: intelligas calida & ſicca: quæque eliquant corpus: nullis veſtigiis relictis humectationis. Nam ſibi ipſe contradiceret. Vino enim albo aquoſo nihil præſentius ad urinas ciendas.

Τῆς δὲ πτισάνης κατέφθῳ τῷ χυλῷ, ptiſanæ decocto. Conſuevit Calvus toto opere hoc, aliíſque libris Hippocratis, pluribus luculentis verbis idem interpretari: qui hîc quoque dixit, ptiſanæque ſucco, & jure decocto. Verùm ex hordeo & aqua ptiſana cùm fiat, multos habet gradus, alios ad potandum, alios ob veſcendum, quoſdam medios, omnes ſecundum decoctionis promotionem. Nam leviſſimè coquitur ad potum, ne aceſcat. Ea propinatur tertianariis poſt ſirupum acetoſum. Diutius coquitur ad refrigerandum & abſtergendum in phlegmone pectoris. Hi ſunt potus ſimplices. Ubi verò coquitur adeò, ut puls ex eo fiat, cibi ſummam conficit.

cit. Remiſſa ea craſſities in mediocrem liquorem, utriuſque obtinet facultatem. Sorbendo nanque, pro potu accipitur: alendo, pro cibo. Percolatur autem hæc interdum, neque amplius coquitur. Is dicitur eſſe ſuccus, quem cremorem Latini vocant: atque hîc, & alibi χυλὸν Hippocrates. Interdum autem coquitur: quare additur κατέφθω. Arabes hæc omnia agnoverunt his nominibus, Aqua hordei, Kiſt hordei, Savich hordei: omnes Hippocratem ſecuti eo in libro quem Cnidias ſententias inſcripſit. Quo magis miror, quid in mentem venerit homini doctiſſimo Joanni Manardo, qui non ſolùm artem ptiſanæ conficiendæ ſuſtulit: ſed etiam damnarit uſum: auſus idem facinus libero indigno homine, cùm negavit nos probo veſci hordeo. Spero equidem aliquando futurum, ut iſti delicati veris lactucis carere dicant nos. At herculè laudes ejus Galenus paucis verbis, vel pluſquàm divinas dixit, in octavo De medicandi ratione. Quid enim potuit præſtantius eſſe, quàm id quod refrigeraret, humectaret, ſitim non ſolum tolleret, ſed etiam prohiberet, facilè coqueretur, probè aleret, nihil relinqueret noxiorum excrementorum. Ptiſanæ autem nomen deductum etiam ad alias materias, ex Horatio ſcimus: qui ex oriza ptiſanarium dixit, voce diminutiva: quanquam ex aliis frugibus certa ſibi nomina comparavit: ut apud Græcos, χόνδρος, quem corrupto nomine Candaruſium vocant Arabes: Latini, Alicam. ea ex Zea fiebat. ex frumento

to quoque factam ait Plinius, tam apud Latinos, quàm apud Græcos, tranſlato nomine ab ipſa fruge, ex qua fiebat, in rem ipſam factam. Siquidem chondros tritici genus, ex quo, quæ fieret ptiſana, chondros quoque dicta fuit. Eodem modo Zea, quam nunc ſpeltam vulgus vocat, alica quoque dicta eſt: ex qua, quæ fieret ptiſana, nihilominus alica nominaretur. Sed & ars finxit nomina: nam ex viridi hordeo polenta dicebatur: ptiſana ex integro percocto, atque excreto: omelyſis ex molito. Polentam quoque ex toſto facit Galenus.

APOTELESMA XXXVII.

In lacu, marive, aut fluvio, ſi quis ſe ſomniet urinare, malum eſt. Exuberantia nanque humoris indicatur. Tenuis victus, atque laboribus exercitatus huic utilis eſt. Quod ſi hoc accidat febrienti, bonum eſt: extinguitur enim ab humore calor.

CÆSAR.

Hoc quoque Galenus in Criſibus: ob ſudorem præcedere ſomnia hæc. Id quod Avicenna tranſtulit in ſectionem ſecundam quarti. Idem Galenus ſcriptum reliquit, Pugilem, qui in ſanguinis ſolio ſedere ſeſe ſomniaverat, ſanguinis redundantia laboraſſe. Alium diſtentum ſemine genitali veneris nocturnis affectum ludibriis. Ita in quarto Letalium contagio-

tagio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

tagiorum, Nicippus febricitans venerem per ſomnia excitabat, atque ita convaluit.

Dixit ἀντωνομαστικῶς τῇ διαίτῃ, pro tenui victu. Ductum enim eſt ab eo, quòd ſpiritus tantùm alimento quis contentus eſt. ἄειν nanque ſpirare eſt: διαίτῃ, perſpiratio: ſicut αἰὼν, ævum, tractus ſcilicet temporis, quem ſpirando tranſmittimus: & ἀὴρ, quem ſpiraremus. Talis victus ratio pertenuis in principio acutiſſimorum morborum obſervatur, quo tempore nihil damus.

APOTELESMA XXXVIII.

Eorum, quæ ad ſeſe, ſuámque naturam pertinent, ſi cui quid in ſomnis videatur eſſe ejuſmodi, uti neque majus, neque minus ſit: bonæ valetudinis demonſtratio eſt.

CÆSAR.

Hæc eſt alia pars commentarii à privata natura ſumpta ſomniantis: quæ pleniſſima eſt apud Hippocratem: nos quàm puriſſimè ut transferremus, curavimus, ſecuti phraſim Thucydidis, Demoſthenis, Plauti, Ciceronis, ſi cui ea nota ſit. Habet autem rationem, à quantitate, ſicuti ſuperiora: à motibus, à qualitatibus, à ſitu. Intellexit ſomniantem ſui quippiam videre, non alieni, ut ei portenderetur pro re propria.

APOTELESMA XXXIX.

Candida veſte, pulchriſque indutus calceamentis benè ſentire debeat de ſua ſanitate.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

CÆSAR.

Hippocrates, qui bonus eſſet Philoſophus, per aliud etiamnum prædicamentum ducit nos, quod appellant habere. Colligitur autem hinc proportio veſtis ad illuſtrem, de qua ſuprà diximus, ſyderum naturam. Ambitus enim corporis benè habet. Eſt autem pars ſuperioris apoteleſmatis: in quo omne genus rerum, quæ ad quempiam pertinerent, continebatur. Ita partitur nunc, ut declaret ea, quæ extra ſunt: in ſequenti autem, quæ intus.

APOTELESMA XL.

Membrorum modus alius, atque à naturæ conſtitutus, nihil boni pollicetur. pejus verò eſt, ſi minore ſit quantitate, quàm ſi majore. Victus in altero eventu augendus, in altero minuendus erit.

CÆSAR.

Conjectores aliter interpretantur: veluti Domitiani gibbum, Nervæ auream ſucceſſionem. Caput magnum, principis incrementum. Quoniam caput relativè dicatur, alicujus caput, ſicut princeps, alicujus princeps: & caput, princeps dicatur, quemadmodum ſervus, pedes. Ventrem obeſum, paupertatem: iners enim membrum eſſe videtur, & avarum, aliorum operas in ſua omnes abſumens commoda. Sic Cæſaris nomen ſi quis ſomniet, dempta prima litera, pronuntiatum, iſque Cæſar appelletur: intra centeſimum diem obiturum obnunciabant: cúmque divinis æter-

næ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

næ famæ titulis perpetuò victurum: propterea quòd, quæ litera adempta eſſet, centenarium numerum notaret: eum numerum vivendo item abſumptum iri, quod reliquum eſſet, manere. Æſar verò Thuſca lingua priſca, Deum ſignificari. ſanè etiam Græcus ſermo non abhorret: αἶσα enim fatum ſignificat. Eſt autem fatum jus divinæ poteſtatis.

Calvus dimiſit illud totum, *Pejus verò, ſi minus ſit.* Nempe à privatione ad habitum difficilior naturæ opera eſt.

APOTELESMA XLI.

Atræ ſpecies ad ægritudinem præmonſtrandam propenſiores, majus diſcrimen obnunciant. Mollibus ergò humidiſque bona valetudo conſtituenda erit.

CÆSAR.

Atræ bilis naturam veteres adeò veriti ſunt, ut Galenus integrum condiderit commentarium. In tertio De locis male affectis, ejus ſpecies perſequitur: Item in libro de bonis ſuccis, in ſecundo De temperaturis, in ſexto De morbis & eorum cauſis, oſtendit fieri ex ſanguinis aduſtione. Quare hîc prudenter mollibus, & humidis ſanitas obſervatur.

APOTELESMA XLII.

Omnia item nova, ſignificant mutationem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

CÆSAR.

Ut ſi Rex, privatus fiat, aut privatus, Rex: quòd de Smerdi Cambyſes, Aſtyages de filia, item alia alii ſomniarunt. Circumfertur & ſuum Hecubæ ſomnium. Quæ omnia non ad illorum corpora, ſed ad vim, eventúmque fortunæ relata ſunt. Matrem meam poſtridie, quàm me ediidiſſet, ſæpenumero prædicantem audivi, vidiſſe per quietem lintea univerſa, quibus in arce in qua natus eſſem, uterentur, igni correpta conflagraſſe. inde flammam exiſſe ingentem cum ingenti ſonitu, ſummáſque Alpes Noricas, Rheticas, Liguſticas pervaſiſſe, atque ſine noxa perluſtraſſe: nivem colliquatam, novam montium faciem oſtendiſſe. Quibus viſionibus conjectrices aniculas, quibus tota illa ſcatet regio, multa ridicula, quæ non ponam, pronuntiaſſe. At illa per jocum aliquando, aliquando per contumeliam me Paridem appellare ſolita fuit, donec excíſis rebus noſtris ſomnii vis prodita eſt.

APOTELESMA XLIII.

Vita functos nitidos, atque candidatos ſi quis viderit, bonæ valetudinis argumentum habet. Si quid puri ab his acceperis, ratio par. ſanum nanque corpus dicitur, ſanáque alimenta. A mortuis autem alimenta, & augmenta, ac ſemina ipſa ſuppeditantur: quæ ſi pura in corpus ſubeunt, edicunt ſanitatem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

CÆSAR.

Nunc aggreditur ea, quæ extra ſomniantem ſunt: aitque nos ali opera mortuorum: credo, quia non poteſt alere nos quicquam vivens. Transformari nanque neceſſe eſt. Nihil enim duabus formis informatur. At quod alit nos, noſtri pars fit, aut jam eſt. Ergo ſub totius forma exiſtit. Quod autem vivit, ſuum ſibi eſt. Itaque in octavo Pædiæ, vult terræ mandari corpus ſuum Cyrus: ut ibi mutato eo, aliquid capiant mortales emolumenti. Tangit tria: primum, ſemina, id eſt, principia: ſecundum, alimenta, cùm ſunt mutata: tertium augmenta, quæ alimentum conſequuntur. Neque enim ſine augmento corpus ali poteſt. Nam quod reponitur, in loco eſt conſumptæ partis. auget igitur. Reſtituit enim priſtinam quantitatem, partem eam, quæ fuerat diminuta. Eſt ergo nutritio, partis auctio: quia amiſſi eſt repoſitio. Quis autem inter has ſit famulatus, unde proficiſcatur, quem in finem tendat, quandiu duret, in ſeptem libris De ſemine genitali ſatis à nobis dictum eſt.

Tetigit & id, quod retulit Galenus, ſanum corpus, ſana alimenta æquivocè: ita & ſanum ſignum.

APOTELESMA XLIV.

Eoſdem contrario habitu ſi videas, nudos, aut atratos, aut ſordidatos, aut aliquid capientes, aut auferentes ex ædibus: minimè

nimè commodum eſt: Inſtat enim morbus. Ea nanque, quibus alitur corpus, noxia ſunt. Decurſu, ac deambulatu curantur, mollique cibo, levi, poſtquam vomuerint.

CÆSAR.

Hoc quoque Galenus ſenſit, ſordidos intus, fœtidóſque humores contineri: contrà iis evenire, qui inter flores, amœnáque loca ſibi ipſi verſari videantur.

Feſtivum eſt, quod dicit, incommodo eſſe, ſi quid ex ædibus auferatur. Sed ex œconomia ductum illud: Nam ſi mortuos agris comparat ac ſeminibus, unde alimenta ſuppeditentur nobis, idem intelligamus, quod nos monet L. Columella, Non eſſe optimum optimè colere, ne ſumptibus devorentur fructus. Neque enim plus petere debet ager, quàm det: ſed ut plus det, ſatis petere.

Dicit, προσάγειν, more ſuo, id eſt, paulatim. Nos explicuimus, per modicum. Sic in primo Letalium contagiorum, in tertia cataſtaſi, οὐκ ἐκ προσαγωγῆς ἀλλὰ συνεχέα, καὶ βίαια.

APOTELESMA XLV.

Cùm monſtroſa corpora in ſomnis oſtendunt ſeſe, atque hominem territant: tum conjicimus, inſuetis cibis, atque exuberantibus, gravatos eſſe nos. Choleram quoque, & morbum periculoſum minitantur. Itaque vomitum provocato: quinque dies cibariis levibus, minutis acquieſcat.

Abſtinebit ab acribus, ſiccis, calidis. Laboribus verò, quos natura exigit, præterquam deambulatione, quæ poſt prandium præſcripta ſit, exercebitur: Balneis, calidiſque perfuſionibus, & animi æqualitate fruetur. A Sole, & frigore cavebit ſibi.

CÆSAR.

A mortuis ad monſtra hîc tranſit: attribuítque monſtris id, quod nos mortuis: bilem ſcilicet atram indicari. Itaque elephanticis ſomnia circa mortuos crebra viſuntur. Monſtroſa autem corpora humorum potius perturbationem. ſed utrunque ab utriſque poteſt colligi.

Dixit, ἀλλόμορφα. hoc eſt diverſis induta formis quàm quæ vulgò videntur.

Choleræ nomen Galenus multis in locis & frequenter in numero plurali τὰς χολέρας ποιεῖ. In tertio De cauſis ſymptomatum dicit naturam excretricem in choleris uti utroque ore ventris: & ſuperiore ad vomitum: & inferiore ad dejiciendum. Et in primo artis ad Glauconem, Choleræ, inquit, faciunt lipothymiam. In libro autem De victus ratione in acutis ſcriptum eſt περὶ χολέρης ξηρῆς· in qua venter nihil dejicit. In vii Epidem. Choleræ morbi cauſas materiales multæ enumerantur. Ejúſque morbi mentio multa in libro De morbis, & in Epidemiis: In prænotionibus, quæ κωακαὶ inſcribuntur, τὰ

λυ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

λυπηρὴ καὶ χολέρης μὴ ἐπιγινομένης οὐ λύεται.

In tertio aphoriſ. choleram evenire adulta ætate, ibi Galenus quid ſit non declarat: ſed cauſam communem apponit, ὤχραν χολὴν τῶν φρενιτίδων καὶ καύσων, καὶ δυσεντεριῶν. Hic autem vero ſimilius videbatur eſſe, à bili atra pendere monſtrorum indicationem. Maximè enim convenit cum monſtris, & rebus atris illis. peſſimus enim omnium humorum eſt. Nanque non obedit naturæ: adverſarius lucis: hoſtis qualitatum vitæ: non audit remedia: non paret conſiliis. Ac bilis quidem flava impetum ſuum habet: hæc autem contumaciam. Illa ſanè leviſſima ſanguinis pars eſt, ut in ſecundo De poteſtatibus naturalibus ſcriptum eſt: Dum coquitur ſanguis, neque dum quicquam excretum eſt, calidiſſimus ille eſt ſimul, & dulciſſimus: atque melli comparatur: poſtea excernitur bilis flava, qua erat calidiſſimus. Quo in loco quidem imprudentiores putarunt bilem flavam, dulcem à Galeno exiſtimari. Et Druſianus Monachus doctiſſimus fruſtrà ſcripſit, ſanguinem non eſſe quartum humorem, ſed è tribus unum conſtitutum. Cæterùm choleræ nomine non ſolùm Paulus in tertio, ſed etiam Celſus in quarto, morbum comprehendit, acutum quidem cum vomitu, ac dejectione ſimul, atque doloribus. Ejus meminit ſub eodem nomine in libro tertio interpres Avicennæ. Galenus in ſecundo De alimentis: Pepo, inquit, morbum qui dicitur cholera, efficere conſuevit, & Dioſcorides

in capite de cydoniis, de menta, & alibi non ſemel. Plinio quoque nota vox eſt: & legitur in prologo libri viceſimitertii, & capite ſexto ejuſdem, & libro viceſimo quarto, capite tertiodecimo. quibus locis cholericum morbum à cœliaco diſtinxit: cùm dicit dyſentericis, cœliacis, cholericis. Quare non rectè faciunt, qui cœliacos vocant eos, quos recentiores cholerica paſſione laborantes nominant: quanquam cœliacorum nomen aliter ab aliis acceptum eſt. Nam apud Celſum in quarto, ii ſunt, quos ventriculi dolor urget: neque quicquam demittitur, ac ne flatus quidem. Ad ejuſmodi morbum parati ſunt ii, quos appellat Paulus dyſcœlios: quorum ſcilicet alvus difficilior eſt, ut jam deſinant recentiores dyſenteriam difficultatem inteſtinorum nimis imprudenter appellare. Neque enim particula δὺς, hîc ſignificat difficultatem, ſed detrimentum, ut dyſparis. ſed iſti multa ineptè: ſicut & cum, ileon, volvolum appellant: at, ile, Latinum jam eſt: item iliacus. volvolus autem morbus non poteſt dici: cujus neque materia, neque effectio volvitur. Paulus autem & Galenus cœliacos dixêre, quibus alvus diffluit. Plinius quoque non ſemel ex Dioſcoride, alióve unde Dioſcorides accepiſſet: eóſque Latina voce Alvinos dicit libro viceſimo primo & viceſimo quinto. Non eſt igitur inutilis nominum contemplatio, ut Galenus ſatagit: ſed neceſſaria. Sunt enim nomina rerum notæ: quibus corruptis, intellectionem quoque vitiari neceſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ceſſe eſt. Vel hoc cœliacorum nomen quot nobis turbarum dedit? cùm non ſolùm diverſa ſignificet diverſis authoribus, ſed etiam contraria iiſdem, Medicis ſcilicet? Et Galenus ipſe, qui nomina negligi jubet, quàm laborat, morbúſne, an cauſa debeat appellari id, quòd naturæ officiis eſt impedimento. Sed de his ſuo loco. Hippocrates in libro De morbis interioribus videtur cholericam affectionem inter eos agnoviſſe, quos vocat typhos. Nanque & à cholera veniunt, & vomunt, & alvo cita ſunt. Calvus ſtuporem minimè commoda interpretatione vocat. Nam alia vocali ſcribitur typhos, quod ſignificet ſtuporem, ut apud Ariſtotelem in tertia particula propoſitarum quæſtionum. Quanquam Plutarchus in libro De Socratis dæmonio, τύφον intelligit væcordiam, & inſolentiam. Sed hoc Hippocratico typho laborantes, neque ſtupdi ſunt, & valde ſentiunt, & vehementer commoventur. Quæ fuit cauſa, ut cum Iliacis morbis conjungeret Hippocrates. Utramvis igitur bilem intelligas: ſanè diſcriminoſa eſt, flava effrenis, uti dicebamus, neque naturæ imperio obſequens, ſua levitate fertur: itaque expelli non poteſt, nihilo melius, quàm pluma, quæ jactus impetum nequit capere. Eodem quoque modo ſputum, quod leve eſt, non occurrit pulmonis atque aëris facultatibus, ad expellendum. Quidam everſores literarum negarunt, æquandum eſſe humorem ſubtiliorem in morbis, antequàm educatur: ſed

illico edendum eſſe : propterea quòd, inquiunt, per ſe aptus ſit ad expulſionem. Neque ſputi comparationem bonam eſſe : ſputum nanque aëris objectu expelli. At humorem tenuem medicamento attrahi, ſicut à magnete ferrum : quod quantò levius ſit, tantò facilius trahi poſſit. Cæterùm opus illud non ſola fit attractione : quin expulſione oportet perfici. Si enim expultricis non indigeret, quomodo de ventriculo, aut inteſtinis dejiceretur humor attractus eò per Medicinam? Nunquam enim moveretur. Quare de corpore jam valde affecto clyſteres non exeunt : propterea quòd expultrix jam mortua eſt. Si igitur expultrice opus eſt, jam argumentum de ſputo bonum eſt. Atqui opus eſt. Nám de inteſtinis humor eò delatus ſi detrahi debet à medicamento, ergo præibit medicamentum, humor ſequetur. Aut igitur ab ſeipſo movebitur medicamentum, aut ab alio à ſe : ergo ab expultrice. Igitur ſi tam grandem maſſam de inteſtinis expellit expultrix : inteſtinorum multò commodius expellere debuit ejus portiones particulatim in venis aut membris fuſas. Dicent irritatam naturam. Nugæ. eadem natura, idem morbus, eadem poteſtas. Præterea, plus nocet humor in venis quàm in inteſtinis. Ibi enim fit morbus. debuit igitur plus irritari. Ad hæc in venis expultrix nobilior eſt, nobiliorem habet finem, Nobilius inſtrumentum, nobilius officium. nam & purgat ſanguinem : & vena nobilior eſt inteſtino : & aut ipſa ſeparat, aut ſegregatricem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

gatricem ſecum habet, ſive comitem, ſive adminiſtram. In inteſtinis nulla fit ab eorum expultrice, ſeparatio: ſed devoluto ſucco, venæ quod ſibi proprium eſſe debet, ſugunt. Quare ſi in venis expultrix particulas non expellebat, fuit in cauſa levitas, & tenuitas, quam nequibat apprehendere. Ubi autem collectæ ſunt in maſſam, potuit eam exigere. Eſt etiam experientia. Nam in phreneſi ſi exhibeas medicamen, minus ac paucius dejiciunt, quàm ſi ſano præbeas. At phrenetico humor tenuior ac ſubtilior eſt. Præterea pituitoſus per catapotia celerius levabitur gravedine, quàm phreneticus agitatione. Eſt exemplum in natura: ferri ſcobes vento agitata non trahetur à magnete: grandiores grumi vento minus obnoxii trahentur. Sic Auſtro ſpirante non poteſt cogi in unum nubes à Sole attrahente: ubi flare deſiit, Sol tum cogit ſparſas partes: quæ denſatæ ubi ſunt, & trahi, & impelli queunt. Sic in curſu non ſudamus. vapor enim funditur, poſt curſum attrahitur ad cutem vapor denſatus in humorem, & ab expultrice pellitur. In febribus quoque quantumlibet caloris foris apponas, non ſudent. dico febres furioſas. At ubi vapor ille denſiuſculus factus eſt, ſudant. Quare non negamus attractionem faciliorem eſſe rerum leviorum: ſed impediri propter motum: non poſſe autem ſiſti, niſi emendata levitate & tenuitate. Omnino autem nugas agunt, cùm in operibus medicamentorum tollunt effectionem expultricis:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

quippe non ſolùm humorem, ſed etiam medicamentum expellere debemus. Quærit Alexander iſicum, farciminis id genus eſt. Athenæus iſicia vocat, nos etiam *ſalcicia*, corrupta voce, nam fuit ſaliſicia: quærit inquam, quam ob cauſam ægrè coquatur. Ob ſpiritum, inquit, interceptum inter carnium fruſtilla leve eſt, neque occurrit calori: quare etiam in aqua demiſſum fluitat. Eadem eſt ratio humoris levioris.

Ῥαθυμίαν modeſtius animi æquabilitatem interpretati ſumus. eſt enim vitium ῥαθυμεῖν. at æquanimitas virtus, ἐπιείκεια,

APOTELESMA XLVI.

Inter dormiendum qui putat ſeſe cibum, aut potum ſolitum capere: is intelliget, & minus capere nutrimenti, quàm par ſit: & animo eſſe triſtiore.

CÆSAR.

Poſtquam de membris diſſeruit, de eorum materia ſtatuit, de cibo & potu: ac primùm quidem in communi. Hæret autem ſententia ſuperioribus. Nam ſi membrum videbatur minus, egebat nutrimento. igitur nutrimentum quoque minus videbatur per relationem: quoniam comedimus. Addit etiam ἀθυμίαν: quoniam in pauco humido pauci ſpiritus: in paucis ſpiritibus animus demiſſior. Non quòd inde animus dependeat: ſed quòd ab ipſo illi: quibus utendis, naturæ officio fungatur. Ut hoc quoque modo illud item Herodoti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

rodoti audiamus, in Thalia, Augeſcente corpore mens quoque ſimul capit incrementum: atque eo ſeneſcente, conſeneſcit.

APOTELESMA XLVII.

Carnes validiſſimæ maximum exceſſum ſignificant: tenerrimæ minorem: earum nanque ratio par, & cùm eduntur, & cùm videntur. Oportet his demere de cibo: propterea quòd plurimi alimenti argumentum eſt.

CÆSAR.

Nunc particulatim à carnibus. Edere, defectum alimenti indicat. Apponit cauſam: cogitatio ducitur naturæ fine. ubi igitur egemus cibi, ejus imago in appetitu excitatur. Eadem igitur ratio, & edendi, & ſomniandi: Ergo ſibi contradicit. Nam plus edere, plus egere ſignificat. Igitur & fortius edere, fortius indigere. Galenus quoque nobis aſtipulatur: qui à ſiticuloſo ægro, ſcripſit, potationes ſomniari. Illud quoque laxius locutus eſt. Nam, aut dicendum fuit, minimum, non minorem, ut reſponderet alteri ſuperlativo, tenerrimæ: aut teneriores, ut reſponderet comparativo, minorem.

APOTELESMA XLVIII.

Panes quoque caſeo confecti, ſomnii ejuſdem nacti ſunt finem.

CÆSAR.

Nihil enim aut parum differt cujuſmodi cibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

biſint: niſi quantùm pertinent ad majorem, minorémque vim. Dicuntur etiam nunc Italicè *caſeomazi.*

APOTELESMA XLIX.

Aquæ puræ potus, bonus eſt: cætera omnia noxia.

CÆSAR.

Si à defectu ſomnium hoc metiamur, ſicuti ſuperiora: indigentia hîc ſignificabitur: quare videbitur, indicari defectus humoris puri, qui corpori debeatur: itaque bonum ſomnium non erit. Idcirco à conjunctione rei puræ cum corpore ſumendum erit argumentum, ut Hippocrati ſubveniamus: atque ita humoris ſignificabit puritatem, ſicuti ſupra de ſyderum nitore cùm ſtatuebat. Verùm alia videtur eſſe ratio. Nanque ibi cælitus, & ab aëre demittebantur affectiones: ab elementis autem non item. Dicemus tamen elementornm cum ſyderibus conjunctionem ita intelligi oportere.

Sed quamobrem dixit, cætera omnia noxia? an propterea quòd aquæ tantùm intereſt potari, olei non item, non aceti, non aliorum? Eſt enim appetitus frigidi, & humidi, ſitis. Mirùm verò quare vinum aut oblitus ſit, aut rejecerit tanquam noxium: niſi putemus vini ſignificatione ſanguinis exuberantiam aut defectum indicari: quorum utrunque noxium eſt. Cæterùm, ſi cum vino aquacomparetur, & utrunque ad vitæ noſtræ conſti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

conſtitutionem conferatur : aquæ natura minus commodior ſit: vinùm autem proximum.

APOTELESMA L.

Quibus aſſuevimus, ea per quietem intuendo, animæ declaramus cupiditatem.

CÆSAR.

Hærent enim diurnæ ſpecies rerum appetitarum, quas res ubi anima non eſt conſequuta, adhuc appetere par eſt: itaque in ipſis etiamnum verſatur.

APOTELESMA LI.

Cùm quid præ terrore fugitamus, præ ſiccitate ſanguis in nobis tumultuatur. Refrigerare igitur, atque humectare corpus convenit.

CÆSAR.

Ita veteres exiſtimarunt, pavorem evenire aut à frigiditate ſanguinis, aut à craſſitie propter motus tarditatem : quorum utrunque tetigit divinus Poeta:

Frigidus Arcadibus coit in præcordia ſanguis.

Notavit enim frigiditatem & coïtionem. Aut à paucitate. Neque enim laxari à natura ea, quorum ipſa indigens ſit: ſed parcere, ac metuere ne amittat, quod modicè poſſideat. Quæ habeatur ratio, quare Galli ſint animoſiores, item Sarmatæ, Britanni, Germani, Scythæ, Thraces, Syris, Arab. Indis, Mauris, ut ajunt. Verùm ut ita res ſit, at eam pau-

cis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

cis nimis colligunt argumentis, ac magnam ſanè. Illorum nanque ſanguis, ut multus, ita dilutus: quippe poſt primæ impetum æſtuationis deferveſcit, his contrà accenditur. Pertinaciſſimè verò mortem obeunt in pugna Mauri atque Indi, etiam in tela ruunt, tum lanceis transfixi prorſus ſeſe induunt, ut hoſtem cominus contingant. Sic ab animantibus quoque quas illæ generant regiones, argumentum licet ſumere, Leonibus, Elephantis, Viperis, Tigribus, Rhinocerotibus: qui pro ludo & pila urſos habent, quod eſt tamen noſtratium omnium fortiſſimum animal.

APOTELESMA LII.

Cùm pugnam committere, atque extimulari, aut vinciri videmur: tunc aliquid ſuperflui corporis functionibus adverſari deprehendimus. Tollit id vomitus, deambulatio, levioribus cibis attenuatio: quos poſt vomitum dies quinque continuabis.

CÆSAR.

Idem Galenus, Cùm gravari videmur. nec moveri quimus, & onere gravati premimur. Quod & doctiſſimus Poëta iu quadam oſtendit comparatione.

-in mediis conatibus ægri
Succidimus: non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec mens nec verba ſequuntur.

Mor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Morbi genus eſt, aut potius affectionis ephialtes, quaſi aſſultorem dicas: multarum ea peſtis index, ac prævia ægritudinis: haud diſſimilis hujus affectionis quæ deſcribitur hîc: à pondere & preſſione dictum putant. itaque Giganti cognominem voluêre: cujus meminit Plutarchus in libro De fuga. Paulus mavult ab eo, quòd reſiliant qui premuntur. Latini ab oppreſſione, concinna voce incubum: ſicut à ſuffocatione Græci πνιγάμενα: à Themiſone πνιγαλίων. nam & Dioſcorides vocat πνιγμὸς ἐνυπνίων.

APOTELESMA LIII.

Si quis errabundus, ſi quis clivos ſuperare ſibi videatur: difficile quippiam naturæ ſuæ incommodare intelligat.

CÆSAR.

Humores enim rectà in ſuum quiſque locum, uti debent, non tranſmittuntur, ſi vagari ſomniet. In nixu quoque, atque aſcenſione violentus eſt motus. Cùm enim duo in nobis ſint motus, elementaris, & voluntarius: elementaris perpetuus eſt, & aggravat interdum voluntarium. ſemper enim deorſum trahit. Cùm igitur ſcandimus, curvato crure tibiam perpendiculo ſtatuimus, ſuper quam trahamus corpus totum directò ſtaturum. Ergo eſt violentus ſimplici naturæ motus. Hinc colligimus falſum eſſe, quod ajunt, deſcenſionis motum de clivo mul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

multò eſſe difficiliorem. Alterum enim in eo crus ſemper directum eſt, in quod innitaris: in aſcenſu curvum utrunque.

APOTELESMA LIV.

Fluviorum tranſitus, hoſtes armati, monſtra difformia, aut morbi, aut furoris præſagia ſunt. Qui his ſunt præventi, juvantur victu tenui, levi, delicato, vomitu non violento, ad dies quinque laborum frequentia, quos exigit natura: verùm his poſt cibum abſtinebit. Balneum, & deſidiam, & Solem, & frigus cavere debet. Horum enim uſu, quemadmodum dictum eſt, bona poterit valetudo comparari.

CÆSAR.

Per tranſitum fluviorum, morbum notat. humor enim putredinis parens, putredo morbi

Diſtinxit furorem laxè nimis, à morbo. At equidem arbitror furorem maximum morborum eſſe. verùm veteres animi vitium putarunt, furorem: morbum corporis. hoc rectè, illud non rectè. nam ſi animus furit ergo interit. M. Tullius in libro I. De divinatione latius diſſerit: ac tandem definit ſic, Cùm à corpore animus abſtractus divino inſtinctu concitatur. Sed hîc furor ille ab inſania diſtinguitur, ut ait in tertia Tuſculana: quare æquivocè utitur hoc nomine idem. Nam in ſeptima actione in Verrem, furorem, ſceleris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

ris & audaciæ comitem vocat. Sic Clodium, ſic Catilinam furere dicit.

Diſſormia, non deformia, ut ait Calvus, ἀλλύμορφα, non κακόμορφα, aut ἄμορφα, aut δύσμορφα, ſcilicet aliena ſpecie, ut ſi leoni formoſiſſimum virginis os imponatur.

Calvus idem. calda lavato, deſideto. Sed præterquam quod codex repugnat Græcus, ſubeſt quoque ratio, ne ſibi, néve naturæ contradicat. Exercitium bonum, moderatum tamen: item vomitus. ergo deſidia, & inimica, & noxia.

Malè videtur ignem cum aqua conjunxiſſe. Aqua à fluviis, ignis ab hoſtium capitur impetu. Quare inde morbos à putredine, hinc furorem ab inflammatione minitatur. Ex monſtrorum confuſis formis diſſidium naturæ interioris proponit. Sic lis & amicitia ab Empedocle & Democrito & Epicuro pro principiis ſtatuuntur. Sic Orpheus è Chao Amorem primùm emerſiſſe, atque Phanetem appellatum.

EPILOGUS.

Hæc eſt vivendi ratio, quæ pro humano captu, Diis bene juvantibus, à nobis eſt inſtituta.

CÆSAR.

Bonus Medicus, inſignis orator, pius vir. Nam & docuit nos vitæ rationes, & lactea demulſit oratione, & ſementem fecit in pro-

œmio, eorum quæ excoluit in tractu commentarii, quæ colligit in epilogo. Sed quàm moderatè, quàm prudenter? pro humano, inquit, captu. Nam ei qui contradicat, meminerit hominem eſſe ſe. Hæc fuit lex Pyrrhonis, & Ariſtonis, hæc novorum Academicorum: illi, nihil profiteri, hi nihil certi ſtatuere. Addit & pietatem: Deorum opem, ſine qua nulli ſanè ſumus. Commendat opus à præſtantia, cùm dixit, rationem. A modeſtia animi, cùm dixit, ſe hominem. A perfectione, cùm dixit, non ſine Deo optimo maximo ſeſe hæc perfeciſſe. ipſe ſanè divinus vir, qui & nos doceat, & quo pacto, quibus opibus fretus docet, hoc quoque doceat: ut non immeritò maximus vir Galenus, nunc admirabilem, nunc principem ſcientiarum, nunc bonum, nunc benignum, nunc veritatis parentem vocet: in primo autem libro De officiis membrorum, ejus ſententias etiam Dei vocibus comparat.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
142 F 21 [2]